

MAGYAR
TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

FELELŐS SZERKESZTŐ:

NAGY LÁSZLÓ

SZERKESZTŐTÁRS:

FARKAS SÁNDOR

1905
MÁRCIUS

XXX. ÉVFOLYAM

III. FÜZET

==== MEGJELNIK HAVONKÉNT ====

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉS
Andrássy-ut 10.

TARTALOM.

TANÍTÓKÉPZÉS.	Oldal
<i>Zsilinszky Mihály</i> államtitkárságának tizéves jubileuma	129
A képzőintézetek egységes felügyelete	130
<i>Boga Károly</i> . Küzdelmünk eredménye: a szakfelügyelet	133
F. S. A közoktatásügyi miniszterium által összehívott értekezlet a tanítók továbbképző tanfolyamának ügyében	138
<i>Németh Sándor</i> . A VIII-ik közgyűlés naplója	141
ELMÉLET.	
<i>Jablónkay Géza</i> . Adatok a kétéves gyermek lelkiéletéhez	147
<i>Kolumbán Samu</i> . Peres Sándor neveléstana	152
<i>Budinszky Károly</i> . Az elemi iskolai rajzoktatás reformja. Negyedik közlemény	171
EGYESÜLETI ÉLET.	
Tisztelgés a kultuszminiszteriumban	185
<i>Németh Sándor</i> . Az 1904. június hó 27-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	181
<i>Németh Sándor</i> . Az 1904. évi okt. 17-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	180
<i>Németh Sándor</i> . Az 1904. évi okt. 28-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	183
<i>Németh Sándor</i> . Az 1904. évi dec. 23-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	186
<i>Németh Sándor</i> . Az 1905. évi jan. 23-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	187
VEGYESEK	
Pénztári kimutatás	192
Kérelem	192

Szerkesztőség: Budapest, VIII. Üllői-út 16/b.

Kiadóhivatal: Budapest, VI. Andrássy-út 10.

Egyesületi tagdíj:

<i>évenként</i>	8 korona
<i>félévi részlet</i>	4 korona

Előfizetési díj:

<i>egész évre</i>	8 korona
<i>félévre</i>	4 korona

A «Magyar Tanítóképző» megjelenik — július és augusztus kivételével — havonként legalább 2 és félvnyi terjedelemben.

Egyesületi tagok a „Magyar Tanítóképző“-t a tagdíj fejében kapják. **Tagsági jelentkezések Sztankó Béla** főtitkárhoz (Budapest, I. Mozdony-u. 5/b.) intézendők.

A tagdíjak **Horvay Ede** egyesületi pénztárhoz (Budapest I., **Attila-utca 23. sz.** küldendők be.

A **reklamációk és előfizetési pénzek** a kiadóhivatalhoz (Singer és Wolfner könyvkereskedése) intézendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XX. ÉVFOLYAM.

1905. március

III. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Zsilinszky Mihály államtitkárságának tíz éves jubileuma.

A közoktatásügyi m. kir. minisztérium tisztikara e hó 25-én szeretettől áthatott, lelkes családi ünnepet rendezett Zsilinszky Mihálynak abból az alkalomból, hogy államtitkári működésének tizedik évfordulóját betöltötte s hogy őt a legmagasabb királyi kegy a nap emlékére a belső titkos tanácsosi méltósággal ruházta fel. Ez ünnep, mely nemes egyszerűségével s megható keresetlenségével olyan jól példázta a jubilánsnak egyéniségét, gondolkozásmódját s egész közéleti szereplését, bizonyára alkalmat ad mindazoknak az őszinte tisztelet és szeretet kifejezésére, kik, az ünneplő szavai szerint, szívesen mentek mindig segitégére, tehát alkalmat ad „a tanítóknak és tanároknak, a tanfelügyelőknek és főigazgatóknak, a lelkészeknek és püspököknek, a felügyelőknek és gondnokoknak, az országgyűlési képviselőknek és főrendeknek, a szerkesztőknek és ujságíróknak, tudósoknak és művészeknek, iparosoknak és kereskedőknek, műkedvelőknek és műbarátoknak, a jótékonyág és humanizmus apostolainak, szóval a magyar nemzet nagyságáért rajongó férfiak és nők egész seregének“. Ámde mi, tanítóképző tanárok mégis úgy érezzük, mintha ennek az alkalomnak mi volnánk legigazibb kiváltságosai: tanár volt maga Zsilinszky Mihály is s megmaradt fényes, előkelő államférfiui pályáján is a népoktatásügy törhetlen harcosának.

Mig hát ünnepehetjük benne a szorgalom, a kiválóság s az örökös serény munka árán köreinkből kiemelkedett tehetséget, ünnepehetjük e munkálkodás tíz éves eredményekép a közoktatásügynek immár plasztikát nyerő s egyre tartalmasabb idomulását is. Mert ez az oktatásügy nem internationalis, nem szintelen iskolafajok jól, rosszul csoportosított összesége többé, hanem színesedő nemzeti oktatás; s ez az oktatásügy

nem az ötletek szerint forduló istápolgatása egyes iskolatípusoknak, hanem céltudatosan vezetett, egységes s magasabb szempontok szerint irányított oktatásügy.

Tíz esztendő kicsiny s hamar lepergő időszak egy ember életében, alig viszonyuló mozzanat egy nemzet, egy ország multjában, de ime egy egész történelmi szakasz Zsilinszky Mihály közoktatásügyi államtitkári működése által a magyar népoktatásügy történetében. Az aesthetika írója megértette a nagy költő-elődöt, kinek eszméi győzedelmében a soha el nem múló emlékek alapozásában részt vett az utód is. És ez az alapozó munka ma már hordja egy egész nemzet jövőjének sorsát, nagyságát: mert e mű a *népoktatás*. És ez alapozó munka bírni fogja egy új országnak fényes alkotmányát, mert e mű a magyar *állami népoktatás*.

Ezek, ezek azok a faktorok, melyek által „meggyőződészerű lesz a köztudat, hogy értelmi felsőbbség nélkül, vallásos tartalom nélkül, tettekben nyilvánuló polgári erények nélkül, életbölcse ség és tapintat nélkül nemzetet sem nagyvá, sem egyvá varázsolni nem lehet“. Ezek azok a faktorok, melyek valóra váltják az államférfiu és nevelő Rousseau-nak a XVIII-ik századvégi nagy szellemi harcban elhangzott szózatát.

Mi, akik magunk is a boldogabb Magyarország alapozásának vagyunk igénytelen munkásai, a legmagasabb királyi kegy sugaraiban a mi munkánk megáldását látjuk; ünnepeltetésében a mi ügyünk diadalát szemléljük. Ám e fényes sugarak s ez ünnepeltetés így a mi lelkünk, a mi szívének mélyén törnek meg, melyek az ügy szeretetének lángjával övezve fogják őrizni az ő nevét!

A képzőintézetek egységes felügyelete.

Azon reformok közül, amelyek az utóbbi időben tanítóképzésünk mezején végrehajtottak, jelentőségére nézve kiemelkedik *dr. Berseviczy* Albert vallás- és közoktatásügyi miniszternek a tanító- és tanítónőképzőintézetek szakfelügyeletét életbeléptető intézkedése, amelyre vonatkozó rendeletet e közlöny mult számának utolsó lapjain közöltük.

E rendeletben a miniszter az 1876. XXVIII. t.-c. 3. és 4. §-ban gyökerezett jogánál fogva a hazai *összes* tanítóképzőintézetek egységes szaktanulmányi ellenőrzését elrendeli s az öt szakfelügyelőt, u. m. egyet az állami képzők, egyet a protestáns képzők, egyet a róm. kath., gör. kath. és gör. kel. fiképzők s egyet a hasonló jellegű nőképzők számára, végül egyet a nőképzők gazdasági és kézimunka-oktatásának ellenőrzésére ki is küld.

Midőn a miniszternek ezen rendeletét kötelességünkhöz híven méltatjuk, előre is kijelentjük, hogy ez a rendelet csak a jelenlegi törvények korlátai között, tehát csak részben és kezdetlegesen valósította meg azon ideált, amelyet országos egyesületünknek 1898-ban elfogadott s az egész tanítóképzés reformját egybefoglaló „szervezete“ megjelöl: a képzők önálló, egységes kormányzatának s szakfelügyeletének eszméjét. De e megjegyzésünkkel korántsem akartuk kisebbiteni e rendelet kiváló jelentőségét, csak jelezni kívántuk azon óhajtásunkat, hogy az csak kezdetét jelentse a reformok és intézkedések sorozatának s egy nagyszabású szervezet kifejlődésének. A rendeletben foglalt intézkedés teljes mértékben alkalmas arra, hogy belőle a képzőknek országosan egységes, szakszerű felügyelete kifejlődjék. Alkalmas a rendelet indoklásában világosan és határozottan megjelölt céljánál, szándékánál s intézkedésének a felekezetekre is kiterjedő egyetemes hatályánál fogva.

Másfél évtized óta közoktatási kormányunknak összes intézkedése legfeljebb csak oda hatottak közvetlenül, hogy az állami képzők szervezetében, irányában, működésében teremtsék meg az egységet. Nem szünt ugyan meg a kormány a felekezeti fenntartó hatóságokat sem nógatni, hogy szervezetükben s működésükben az állami intézetekhez simuljanak, de közvetlen intézkedéseket ez irányban nem tett. Úgyszólván csak a felekezeti hatóságok és képzők testületeinek jóindulatára, haladni vágyó törekvésére volt bizva, hogy az állami képzőkre szóló közvetlen intézkedéseket átvegyék és meghonosítsák. Jellemzi e képzők testületeinek buzgalmat, hogy a kormány tanulmányi intézkedéseivel szemben mindig a legnagyobb készséget tanúsították s azokat haladásuk és az egység érdekében egész terjedelmükben, vagy több-kevesebb módosításokkal elfogadták s alkalmazták.

Az állami képzők és számos felekezeti képző hatóságainak s testületeinek kölcsönös jóindulatából, bizalmából s hazafias érzületéből származó ezen önkéntes együttműködés nem volt képes megszüntetni a képzők működése és szervezete közötti egyenetlenségeket s általában sokkal lassúbb s nehezkesebb haladást hozott létre, mint hogy az a népkultúra egyetemes haladásának, a nemzeti állam s a nemzeti élet érdekeit képes lett volna kielégíteni. A nép magasabb színvonalú és egyetemes kiművelésére való törekvés s az erőteljesebb és nemzeti egységre törekvő állami élet meghozta a kényszerhelyzetet s a magasabb követelményeket tanítóképzésünk számára is, mint oly tényező számára, amely a népműveltséget vezetni s irányítani leginkább van hivatva.

E követelmény oly intézkedésekre kellett hogy vezessen, amelyek az egységes irányú és színvonalú tanítóképzés létrejöttét biztosítják.

Erre irányuló kísérletnek mondható az új népoktatási törvényjavaslat, amelynek leglényegesebb, az egész javaslatnak karakterét leginkább kifejező része, a tanítóképzésről szóló fejezet volt. Mikor e törvényjavaslat még szőnyegen volt, nem szüntünk meg hangoztatni, hogy nem valósítja meg azt, ami az egész javaslat lényegéből, alapszándékából logikusan, szigorúan következik: *a képzők egységes felügyeletét*. A miniszter a nyáron még azon állásponton volt, hogy a képzők mind kormányzati, mind szaktanulmányi szempontból meghagyandók a megyei tanfelügyelők hatásköre alatt. A miniszternek bölcseségére és szabad gondolkozására vall, hogy az egyesület részéről s más illetékes tényezőktől származó érveket meghallgatta, elfogadta s kiadta szóban levő rendeletét.

Ezt a rendeletet több szempontból meg lehet bírálni. Nem helyes például a képzők felügyeletének egysége szempontjából, hogy a miniszter a képzőket a fenntartó hatóságok szerint tagozta s a szakfelügyeletet nem a kerületi rendszer szerint léptette életbe; amit csak némileg enyhít azon intézkedés, hogy a főfelügyelő egységes irányító vezetése alá rendeli a szakfelügyelőket. Kifogás alá esik, hogy a kinevezett felügyelők nem mind az elemi képzés terén gyakorlatilag működő kiváló tanárok s számuk egyáltalán kevés.

Azonban a részletes, beható kritikát más alkalomra, az „Utasítások“ kiadásának alkalmára hagyjuk. Most megelégszünk annak kijelentésével, hogy *e rendeletet a tanítóképzés egységes pedagógiai s nemzeti irányú fejlődése szempontjából alapjában véve hasznosnak, sőt korszakos fontosságúnak tartjuk.*

Korszakosnak mondjuk pedig ezt az intézkedést azért, mert a közoktatási kormány ezzel bátran rálépett azon útra, amelytől eddig félve tartózkodott, hogy *az egységes tanítóképzést az állami és felekezeti összes képzőkre kiterjedő, közvetlen országos intézkedésekkel teremtsé meg.*

Jogos tehát azon állításunk, hogy a szakfelügyelet életbe léptetése a maga kezdetleges formájában is fordulatot jelent tanítóképzésünk országos fejlődésében. És szentül is meg vagyunk győződve, hogy *ez a rendelet nemzeti életünk nagyszabásúan kibontakozó szárnyában méltó hivatást fog betölteni.*

Ezért azzal a lelkesedéssel üdvözöljük ez alkalomból *dr. Berzeviczy Albert* vallás- és közoktatásügyi minisztert, amely elfog mindenkit akkor, ha régi álmait részben megvalósítani látja. Berzeviczy Albert 1905. február 14-én letette az alapkövét az egységes magyar tanítóképzésnek, amivel egy új nagyszabású fejlődésnek vetette meg az alapját. Mert amily mély meggyőződéssel hiszünk nemzeti kulturális életünk előhaladásában, ép oly mértékben szentül hisszük, hogy a február 14-iki

kormánylevél a nagy cél felé haladó számos újabb intézkedésnek és eseménynek a magvát hordja méhében. E napon bátor és biztos lépést tettünk „*az egységes nemzeti közoktatás*“ eszméje felé, amely eszmének egyik legrégebb s leghivatottabb képviselője, apostola és hirdetője éppen Berzeviczy Albert, Magyarország közoktatási minisztere s legnagyobb kulturpolitikusa. Berzeviczy Albert 1905. február 14-én ha egyebet nem tett volna, mint egy eszményt, ideált vésett népoktatásunk történetébe, már megörökítette nevét: aere perennius! Nekünk, a köznevelés egyszerű munkásainak tartozó kötelességünk s hivatásunk azon munkálkodni, hogy Berzeviczy elmondhassa nagy elődjével: „Eszméim győzedelme legyen emlékjelem!“

De igazságtalanok volnánk, ha nem nyujtanók az elismerés pálmáját az ő kiváló munkatársának, dr. *Neményi Imrének*, a tanítóképzési ügyosztály buzgó, lelkes vezetőjének, akinek a miniszteren kívül a legnagyobb része volt abban, hogy „a zászló — amiként ő kifejezte magát — ott leng azon a várfalon, amely még rövid idő előtt bevehetetlennek látszott“. Hisszük, hogy vasakarátának, lelkes buzgalmának sikerülni fog a még fennforgó nehézségeket leküzdenie s az ügy az ő kezében nem visszafejlődni, hanem teljes mértékben kibontakozni fog s abból, ami még csak eszme, kész valóság lesz.

A legfőbb elismerésünk szálljon pedig *az egyházi főhatóságok s a felekezeti képzőkben működő kartársainak, a tanártestületek felé*, amelyek némi félreértést leszámítva, amit könnyen el lehet igazítani, méltánylással fogadták a kormánynak a szakfelügyeletet életbe léptető intézkedését. Abban nem jogcsorbítást és sérelmet láttak és kerestek, aminthogy ez azon rendeletről teljesen távol áll, hanem oly célra vezető lépést, amely cél az ő eszményök is, az európai színvonalon álló egységes nemzeti tanítóképzés. Tudják ők jól, hogy ezt a célt egymástól elzárt tevékenységekkel meg nem valósíthatják, azért hisszük, hogy amint eddig elfogadták, úgy ezután is készséggel fogják fogadni a kormány támogató kezét a nemzeti közös célok megvalósítása érdekében. A közös nagy nemzeti ideálokat csak együttes erővel, vállvetett munkával teremthetjük meg.

Küzdelmünk eredménye: a szakfelügyelet.

Meglett, aminek meg kellett lennie.

Kiderült az igazságunk, amit vitattunk: hogy a tanítóképző-intézet szakiskola s hogy a szakiskolának szakfelügyelet kell.

Milyen egyszerű és napfényes igazság ez s mégis mennyi időbe és küzdelembe került, amíg megismert és elismert közgazság lehetett belőle.

De ez általában az igazságok sorsa.

A hit igazságának is hosszú harcokra és sok századokra volt szüksége, amíg fényével és melegével behatolhatott az emberek és farizeusok szívébe. És a hosszú évezredek folyamán lassan haladó emberi művelődés maga sem egyéb, mint az igazságok felderítésén munkáló törekvéseknek és küzdelmeknek lépésről-lépésre haladó sorozata.

Ha nagy időbe és tartós küzdelembe került az igazságunk kivívása: nagy és tartós a rajta érzett örömünk is.

A kevesek között, akik kivesszük a magunk részét az ügyért való harcból, még kevesebben voltunk olyanok, akik hittünk is a küzdelemnek a gyors sikerében, annyira nagyok voltak az eléje tornyosuló akadályok.

Am azért a tanítóképzők szakfelügyelete meglett!

Meglett a kérdés igazságának az erejénél fogva, amelyet felismert *Berzeviczy* miniszter úrnak fenkölt kormányzati bölcsesége s *Neményi* osztályfőnökünknek a kérdésben való szakavatottsága és tárgyi hűsége.

Országos egyesületünknek nagyérdemű tiszteletbeli tagjai vannak, de a *minisztert* és *tanácsosát*, akik a szakfelügyelet kezdeményezésével a magyar tanítóképzést *emelkedett új korszakhoz* juttatták, részünkről több, legalább is a *megkülönböztetett dísztagság hervadhatatlan koszorúja* illeti meg.

Senkit kicsinylésre ne ingereljen, hogy a szakfelügyeletünk *első* megjelenésében kezdetleges, kicsinyszerű és egyes oldalain félszegnek látszó.

Minden dolog, amely nehezen lesz meg, első fázisában magán hordja az útjában állott ütközések nyomait.

Ha keletkezésének mások a körülményei, más volna ő maga is.

Ha az egyesületünk vezetősége gondoskodik róla, aminthogy az utolsó percben is gondoskodhatott volna, hogy a törvénytervezet anketjeire az ellentétes felfogású elnök helyett vagy minimális lojalitással legalább mellette az egyesületnek bár egy olyan képviselője is meghívassék, aki ott a magyar tanítóképző tanárságnak a való élet mindennapi tapasztalataiból merített elvi felfogásait híven tolmácsolja — és ha maga az országos egyesületünk nem engedve magát tehetetlenségbe ejtetni, a *maga* idejében a *maga* erejével és önérzetével követeli az egyik és kéri a másik helyen, hogy a kérdésben való igazáról *hű* információk adassanak és vétessenek: bizonyos, hogy a szakfelügyeletünk biztosítása belekerült volna a törvénytervezetbe *intézményesen* és *kormányprogramként*.

Ime: a miniszter úr nem bizonyult kapacitálhatatlannak.

Amikor Nagy Lászlónak, dr. Baló Józsefnek és a dévaiaknak a sürgetésére az utóbbinak, mint alelnöknek a vezetésével az anketék után

juliusban eléje járult küldöttségünknek az előterjesztéséből s a dévaiaknak a szakfelügyelet kérdését, minden egyébtől elválasztva, külön tárgyaló feliratából *híven* értesült az országos egyesület álláspontjáról: a kérdést tanulmányozására méltatta s a szakfelügyeletből mindjárt megadott annyit, amennyit az előkészítés *erejéhez* és *mértékéhez* képest megadhatott.

Azt kaptuk meg, amit kértünk, terjedelmében *még nem az egészet*, de tartalmában *ast*: a szakfelügyeletet és a szakfelügyelőket s nem a tanítóképző-intézeti iskolalátogatókat.

Kimondja ezt maga a szervező rendelet, amikor az új felügyelet feladatául nem egyszerűen és sablonosan a tanterv szerinti rendes tanítási munka meg szemlélését, hanem afölött annál többet, a *valóságos* szakfelügyelet feladatát: „*a tanítók egységes képzésének s a képzés szakszerűségének és szellemi szintája emelésének a biztosítását*“ tüzi ki — egészen úgy és azokkal a szavakkal, ahogyan *mi* kértük.

Tehát a legjobb úton és a legjobb irányban indult meg a dolog fejlődése.

Ezzel pedig lezáródik a magyar tanítóképző tanárságnak a magyar tanítóképzés legnagyobb reformjáért folytatott küzdelmében a legnehezebb, az akadálytörő fejezet.

Ami még hátra van, az már csak bővítés, erősítés, tökéletesítés.

És a kivivott eredményen az öröm csak a mienk, a tanítóképző embereié lévén, a kicsinylés most is, mint előbb, változatlanul azoknak a joga, akik a maguk kulturpolitikai tudományával a tanítóképzőt *is* csak egy iskolának nézik úgy, amint a napkeleti közmondás mondja: „*akinek a szokás a hatodik érzéke, annak hiányzik a . . . másik öt.*“

* * *

Az elért eredmény továbbfejlesztése bizonyonnyal mihamar bekövetkezik s addig is, amíg a *kezdetből* *mielőbb* *meglesznek a teljes hatáskörű* külön „*tanítóképző-intézeti felügyelők*“, a jó kezdet fejlesztésére nézve a kívánságaink körülbelül a következők:

Az intézetek ne jelleg, hanem *terület* szerint legyenek egy-egy tanítóképző-intézeti szakfelügyelő alá csoportosítva, hogy a felügyeleti *egység* a *más-más* jellegű intézetek között is érvényesülhessen. És egy-egy felügyelő alá ne tartozzék 7—8 intézetnél több, különben a látogatások ugyanegy intézetnél nem lehetnének eléggé gyakran ismétlődők, ami a felügyelet *alaposságát*, tehát belső becsét tenné kétségessé.

A felügyelők az iskolaév végén *sáróértekezletet* tartsanak a miniszteriumban az osztályfőnökünk elnöklésével, hogy azon az év folytán szer-

zett tapasztalataikat *kölcsönösen kicserélve*, megtárgyalva, azokat a felügyelet további gyakorlatában az egység, szakszerűség és szintáj emelésére hasznosíthatóak. Ezek az értekezletek legyenek egyszersmind az egyes intézetek tanulmányi életének a referádái is s a miniszterium intézkedéseinek a véleményezői. Egyszóval: *élő és állandó kapcsolatok* az egyes intézetek s az intézetek és a miniszterium között.

A felügyelőink legyenek tagjai az *országos közoktatásügyi tanácsnak*, hogy a tanácsnak akár tantervi, akár szervezeti, akármilyen más, tőle várt nagyobb jelentőségű munkálatánál a közoktatásügynek azokat a szempontjait, elveit, érdekeit, amelyek a tanítóképzést érintik, ott illetékesen képviselhessék és eredménnyel szolgálhassák.

Felügyelőinktől azt kívánjuk, hogy közülök mindenik kiváló pedagógus és emelkedett műveltségű ember legyen, aki a maga széleslátókörű álláspontjáról a tanítóképző egész munkáját *áttekinteni, irányozni és megmérni* s abban az avultságot törölni és friss modern elemekkel pótolni képes, aki a tanárok munkájába a magáéból, ha kell, még több meleget és lendületet kölcsönözhet és aki mindig jól értelmez s kétségek esetében dönteni tud.

Örömmel és megnyugvással fogadjuk az új felügyelőket, akiket a miniszter úr most alkalmazott. *Sebestyén Gyula* eddig is köztisztviselőként álló miniszteri biztosa volt a vidéki állami tanítóképzőknek, *dr. Kiss Áron* pedig legtöbbünknek egykori kedves és tudós professzora; mindakettőnek a tanítóképzők határain jóval túl ismert nagy és tisztelt neve van s mindketten díszei az ügynek, amelyet szolgálnak. *Láng Mihály* és *Scherer Sándor* közülünk valók az első sorból. *Véghessné Bogya Róza* felsőbb leányiskolai tanítónő s bizonyára kiváló szaktekintély a háztartásban és a női-kézimunka kérdéseiben, tényleg ilyennek mutatkozott a tanítói továbbképző tanfolyamok tárgyában tartott miniszteriumi ankétán való felszólalásaival is.

Mindazonáltal igen nagy érdeke egyaránt a szakfelügyelet belső értékének, valamint a tanítóképző-intézeti tanárság kvalifikacionális ambíciójának, hogy a szakfelügyelők mihamarabb kizárólag a *vér- és kenyér*-szerinti tanítóképző-intézeti tanárság köréből vétessenek.

A tanítóképző-intézeti felügyeletnek a saját maga szempontjait, elveit, mértékeit csak az a felügyelő érvényesítheti, akinek a pedagógiai, szakbeli egyéniségében azok az uralkodó elemek, tehát akinek a felügyelet gyakorlásában érvényesülő *egyénsége* tanítóképző-intézeti, különben a forma elnyomja a tartalmat s az érték helyébe a látszat kerül.

Másfelől a tanítóképző-tanárság közszellemének az emelése és fajsúlyja növekedésének a szabadsága országos kulturai érdekből is egye-

nesen megkívánja, hogy mindazokon a pontokon, ahol a tanítóképzés ügyeit kell tovább szolgálni, ő, a tanítóképző-tanárság jusson az *erőkifejtés* alkalmához: hogy ebben tért, levegőt, módot és sarkallást nyerjen rá, erőt és faji egyéniségét a visszaszorítás korlátjai nélkül *szabadon* kifejleszthesse.

Mindmáig a tanítóképző-tanárság *kiskorúságba* szorítva, a maga helyei közül csak a tanteremben juthatott szóhoz.

Maga országos egyesülete, amely pedig a legkifejezöbben igazolhatná a faji karakterét, *nagykorúsítási* pörök vajudásai között *született* meg s kezdettől fogva *kölcsönadott* vezetés alá került.

Ügyeit, érdekeit a fórumon és a díszhelyeken *mások* képviselik.

Intézetének a tanterveit, szervezetét *mások* szerkesztették.

Tankönyveit *mások* írták.

Felügyeletét *mások* gyakorolták.

Neki magának maradt a — tanítás.

Ha a tanítóképző-tanárság nem jut hozzá, hogy a maga helyeit a tanítóképzés *felsőbb érdekszferaiban is* elfoglalja s ott a maga derékségét és emelkedő képességét igazolhassa: akkor tovább is csak a tanítás mindennapi napszámosa lehet s nem egyszersmind a tanítóképzés alkotó műépítője is. Ez pedig inkább a tanítóképzés, mint a tanárság kára lesz.

Ha visszaszoríttatik mindazokról a helyekről, ahol a tanítóképzésnek a tapasztalatok tanulságaival, a valóságban kipróbált elvek továbbfejlesztésével, a bebizonyult szükségesség és teljessé lett hozzáértés mértékeivel, a teóriának és gyakorlatnak kölcsönös egymásrahatásával s a mindezekről sarkallt odavaló tanulmányok mélységével és mindenoldalúságával s a maga lélek- és vérszerinti ügye sovén szeretetének a kelesztő melegével kell és lehet termékenyítő és továbbfejlesztő gondolatokat s irányt szabó és lendületet adó eszméket termelni: akkor ezek a gondolatok és eszmék *nem a tanárság lelkéből fogantatván s azzal közösségben nem lévén*, a tanárság lelkét meg nem ihlehetik s ha mégis követelik a végrehajtásukat tőle, a tanárság csak a lelkének a szolidaritása, a heve és az ereje hozzáadása nélkül hajthatja azokat végre — *mint a magától nem menő gép, amelyet a rajta kívül álló motor ereje indít és hajt*.

Másszóval és röviden: a tér és levegő alkalmá nélkül nincs növekedés és termelés s az almafa nemcsak a kérges törzsében almafa, hanem a vezérágaiban és a koronájában is *önönmaga*.

De a fordulat, amely meghozta nekünk a szakfelügyeletet, többi bajainkban is *rekonvaleszcenst* jelent.

Csak legyünk egyek és a tanítóképzés sovénjei!

Végzem azon a csattanón, amellyel nagyon illetékes ajkak a kivivott eredményt jellemezték: *a zászló ki van tűzve a sáncre s a tanárságnak a maga egyesített erejétől függ, hogy az a sáncon emelkedő vár fokán még magasabban lobogjon.*

Boga Károly.

A közoktatásügyi miniszterium által összehívott értekezlet a tanítók továbbképző tanfolyamának ügyében.

Három esztendeje, hogy a közoktatásügyi kormány a tanítók továbbképzésére rendszeres tanfolyamokat szervezett. Az első tanfolyam még bátortalan lépésekkel tapogatta a helyeslendőnek vélt utakat s a régi póttanfolyamok felidézett nézőpontjaiból egyelőre a tanítóóság elavult ismereteinek felújítását tűzte ki céljául. Hamar kitetszett azonban, hogy a tanítók továbbképzése magasabb szempontok szerint ítélendő meg, sőt kitetszett az is, hogy e nagyjelentőségű kérdés helyes megoldása, éppen a kérdés fontossága s a nézőpontok sokasága miatt egyike a legnehezebben megoldható feladatoknak. Abban kezdettől fogva mindenki egyetértett, hogy a tanítók továbbképzésére rendezendő kurzusok az egész népoktatásügyre nézve átalakító fontossággal bírnak, eltérés mutatkozott azonban a dologgal mélyebben foglalkozók között arra nézve, hogy vajjon a továbbképzés tisztán önmagára nézve, mint az általános haladás feltétele, vagy a tanítónak csak mint modern tanítónak elengedhetetlen munkája, vagy végre a tanítónak, mint a társadalom egyik irányítójának ügye fogandó-e fel? Az első irányzat, igen érdekesen, nem azok között talált hívőkre, akik a kérdés elméletével foglalkoztak, hanem azon gyakorló tanítók sorában, kik külön szorgalom árán, valamely erősebben nyilvánuló képesség birtokában sokszor igen figyelemre méltó jártasságra tettek szert. A második és harmadik irányzatú felfogásnál főképpen az elmélettel foglalkozók tértek el. Sokan pusztán csak tanítónak akarták a tanítót tudni, olyan tanítónak, aki az iskola falain belül keresi és találja meg összes feladatait; csak azt tartották, hogy elég, ha a tanító a gyermekeknek jó tanítója. Az ezen felfogással ellentétes iskola ellenben azt tartotta, hogy az iskolában szükséges ismereteket minden tanítónak tudnia kell, e tekintetben tehát nem lehet továbbképzésre szükség, de igenis, szüksége van erre a társadalmi szervezetben élő s azt esetleg irányító tanítónak.

A közoktatásügyi kormány már a rendszeres tanfolyamok második évében a két utóbbi szempontnak egyesítése által nyert s a valóságban is összekapcsolódó álláspontra helyezkedett s ez alapon adta ki a mai tanfolyamoknak alapvető rendeletét. E nagy körültekintéssel, igen előkelő és jól kiforrott szempontokkal s szinte a dolog filozofikumáig emelkedő irányzattal, egységes álláspontjának szükségszerű következménye gyanánt a következő pontokat állította maga elé: 1. Az iskola jó tanítót kíván, e feltételt biztosítja a tanításban való örökös önképzés és a tudományos pszichologia. 2. A tanító, mint tanító és mint polgár tagja a nemzetnek;

e kétirányú kötelékben kifejeződő kötelesség azon tárgyakban való teljes biztonságot s emelkedettséget involvál, melyekben a nemzet szellemi és anyagi élete kifejeződik; e két tárgy pedig a nemzeti irodalom s a nemzeti történet. 3. A tanító azonban, mint tanító és mint polgár tagja az őt közvetlenül körülvevő társadalomnak is; e tagság mindenkire nézve aktív természetű; éppen ebből az okból jártassággal kell bírnia a tanítónak azokban a tárgyakban, amelyek által ő is aktivitást fejthet ki; erre szolgálnak a szociális ismeretek.

Kár azonban, hogy a közoktatásügyi kormányának a tanfolyamok harmadik ciklusa alkalmából kiadott rendelete az elsőnek plasztikáját a természettudományok *legújabb* vívmányainak a tervezetbe való felvétele által összetörte. Tetszetős kétségtelenül a mai reális világban a reális tárgyak ismeretének hangoztatása, de azt gondoljuk, ezen ismereteket nemcsak nem lehet a tanító ismereteihez szervesen oda fűzni, hanem nem is veheti azoknak hasznát sem; mert ugyan kívül és milyen alkalmából tárgyalhat a Röntgen- vagy katód-sugarakról, az elektromosság bonyolult kérdéseiről, midőn azok lényegét, ha mindjárt hallgatta is a tanfolyamon, maga is csak hozzávetőlegesen ismeri? Hogy azonban a közoktatásügyi kormány nem ragaszkodott mereven álláspontjához, azt legjobban mutatja az az értekezet, melyet a tanfolyamon tett tapasztalatok indukciójának megállapítása céljából hívott össze *Berzeviczy Albert* miniszter úr. Ez értekezet, mely valóban emelkedett szempontok szerint tárgyalta végig a továbbképzés nevezetesebb pontjait, teljesen igazat adott a *dr. Neményi Imre* osztálytanácsos által szerkesztett első alapvető rendeletnek. A felszólalók bármily sokoldalulag, bármily nézőpontok szerint formulázták a felvetett kérdéseket, mint ahogy a jó rendszer kiállja a támadás akármilyen próbáját, kiállotta épp úgy az alapvető rendelet intézkedése is. Ilyenformán több próbálgatásra nincs is immár szükség, módosításokat egész bizonyos; hogy csak e rendelet keretén belül lehet eszközölni, de azon kívül nem. Ne is azon törjük tehát egyelőre fejünket, hogy mikép lehetne még valami újat kitalálni, hanem igyekezzünk arra, hogy a meglévő keret tartalmát az ügy fontosságához mért értékes anyaggal töltsük meg.

Az értekezet, mely a közoktatásügyi minisztérium hold-utcai épületében ez évi február hó 25-én délután tartatott, a következőképpen folyt le. *Dr. Neményi Imre* osztálytanácsos, a VI/c ügyosztály vezetőjének elnöklete alatt jelen voltak az ügyosztály kebeléből *Dulovics R. Árpád* és *Winkler Károly* fogalmazók, mint jegyzők, *Sebestyén Gyula* kir. tanácsos, a közoktatásügyi tanács titkára, *Heinrich Főzsa*, *Végessné Bogya Róza*, *Lenhardt Károly*, *dr. Baló József*, *Boga Károly*, *Margitai József*, *Láng Mihály*, *Guttenberger Pál*, *Farkas Sándor*.

A mintegy négy órai mélyreható tanácskozás, melyet *dr. Neményi Imre* felkes szavakkal nyitott meg, sorra vette a tanfolyam idejének, a tanfolyamon előadandó tárgyak megállapításának, a követendő módszernek, a felvételnek, a továbbképzésre kijelölt tanítóképzőknek, végül a tanfolyam látogatásáról kiállítandó bizonyítvány módozatainak kérdését. Az első kérdésre vonatkozólag a jelenlevők nagy száma a két hetes kurzusok mellett emelt szót; az előadandó tárgyakra vonatkozólag a

nagy többség a miniszteri rendeletben felvett tervezet mellett foglalt állást; az értekezlet tagjai kívánatosnak tartották azonban, hogy az előadandó anyagot az egységesség megőrzésének okából vázlatosan ki kell dolgozni, s az így készült tervezethez az előadóknak alkalmazkodniuk kell. E kööttség szükségesnek látszik azért, mivel a tapasztalat azt bizonyította, hogy a különböző tanfolyamok némely helyen igen ellentétes irányban fogták fel az alapvető rendelet intézkedéseit. A módszerre vonatkozólag arra a megállapodásra jutott az értekezlet, hogy az előadók óráról-órára kidolgozott s az előadandó anyag körvonalait magában foglaló tervezeteiket lehetőleg sokszorosítva juttassák a hallgatók kezébe, mégpedig nemcsak azért, hogy az előadásról tiszta és világos képe legyen mindenkinek, hanem azért is, hogy e szakszerűen készített jegyzékek eredménytár vagy utmutató gyanánt szolgáljanak a kurzusok hallgatói előtt későbbre is. Óhajtanóknak vélte az értekezlet azt is, hogy az előadók használjanak fel minden alkalmat annak a kipuhatolására, hogy vajjon a hallgatók milyen eredménnyel hallgatták az előadásokat. A felvételekre döntő súllyal bírnak, az értekezlet véleménye szerint, a nemzetiségi és a geográfiai szempontok. A nemzetiségek elegyüljenek a magyarsággal, a végvidékiek jöjjenek a központ felé s megfordítva. Az előbbi szemponttal szervesen oldandó meg e tanfolyam tartásával megbizandó tanítóképzők kiválasztása is; úgy látszott, hogy a közelmúltban tett intézkedések e tekintetben szintén igazolást nyertek. A bizonyítványokra vonatkozólag különösen a tanfolyamot vezető igazgatók hangoztatták, hogy a látogatásban kifejezett szorgalomnak jelzése csak jó hatással lehetne a hallgatók igykezetére. Az esetleges vizsgálatnak, vagy ahhoz hasonló más beszámolásnak mindenki ellene volt.

A tanulságos értekezlet összehívásáért mindenesetre nagy köszönet illeti *dr. Neményi Imre* osztálytanácsos urat; nagy köszönet és elismerés, mert a tanítók továbbképzésének nagyjelentőségű munkája és e munka tudatos felkarolása elsőrangú állami és nemzeti érdek, melynek fokozott értéket ad az a körülmény is, hogy e tért, ez eszközt, a közoktatásügyet istápoló, nem állami faktorok közül még egy sem foglalta le; már pedig a kész tanítóság szakszerű irányításának kérdése olyan fontos, olyan értékes, hogy e tétellel, melyet előjogok s más tekintetek még éppenséggel nem zavarnak, igazán kötelelességszerű dolog nagy figyelemmel foglalkozni és határozott köteletség azt intézményesen biztosítani. Éppen ez ok involválná egyfelől a továbbképzés *általánossá* való tételét és *állandósítását* is. E kettős feltétel pedig, amely aztán igazán a tanítóság továbbképzését jelentené, pusztán csak egy, a továbbképzés összes céljait szolgáló tudományos folyóirat megvalósítása által volna lehetséges. Ha a tanítóság egyrésze olyan nagyon érezné a jelenlegi *Néptanítók Lapjának* hiányát, tartsuk meg e lapot; ámde ma már egyre növekszik azoknak a száma, akik egy kis tudományt is szívesen fogađnának. Az előbbieknak nincs joguk az utóbbiaktól elvonni az eszközöket: ejtse hát módját a közoktatásügyi kormány, hogy a tanítóság egyik felének egyéni kívánalmaival szemben, a másik fél s vele együtt az állam érdekei is kielégítést nyerjenek.

F. S.

N a p l ó

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének Győrött 1904. évi május hó 23-án és 24-én tartott VIII. közgyűléséről.

II. nap. 1904. május 24. Az ülés kezdete d. e. 9 órakor. Elnök: *dr. Kovács János*; jegyző: *Németh Sándor*. Jelen vannak: I. a jegyző-könyvet. (M. T. 1904. évi évf. 358—359. l.)

Elnök üdvözlővén a megjelenteket, az ülést megnyitja. Jelelnti, hogy a közgyűlést táviratban üdvözölték: György Aladár, Peres Sándor és Stepanko Albert; az eperjesi áll. tanítónőképző tanárkara nevében Dúzs Mária; a sepsi-szt.-györgyi áll. tanítónőképző nevében Pálmay Lenke; az orsz. izr. tanítóképző, a Kisdednevelők Orsz. Egyesületének hódmezővásárhelyi közgyűlése; Deák Lajos kir. tanfelügyelő (Marosvásárhely).

A közgyűlés az üdvözléseket örömmel és köszönettel veszi tudomásul s a kisdednevelők közgyűlését viszont üdvözölni határozza.

Sztankó Béla főtitkár bemutatja s ismerteti az egyesület 1902—1904. évi működéséről szóló titkári jelentését, melyben rövid visszpillantást vet egyesületünk történetére, számot ad az elnökség, a választmány s a tagok 1902—1904. évi működéséről, a tanítóképzés terén felmerült nevezetesebb mozzanatokról s közzé teszi az egyesület tagjainak névjegyzékét.

Scherer Sándor: Egyesületünk titkára az egyesület tevékenységeiről, sikereiben gazdag működéséről vázolt előttünk tanulságokban gazdag képet. Azt hiszem, a magam részéről kedves kötelességet teljesítek, ha kérem a tisztelt közgyűlés összes tagjait, hogy e jelentést helyeslőleg véve tudomásul, az egyesület buzgó, lelkiismeretes titkárának köszönetet szavazzunk. (Éljenzés, taps.)

Elnök: Úgy látom, helyesen nyilvánult meg a közhangulat, hogy a titkári jelentést nemcsak tudomásul venni méltóztatik, hanem hozzájárulnak Scherer tagtársunk indítványához, hogy a főtitkár úr buzgó működéséért, melyről én tudok leginkább tanúságot tenni, mint működésének közvetlen szemlélője, a közgyűlés nevében köszönetet mondunk, egyben a magam részéről is a legforróbb köszönetemet fejezem ki. (Általános helyeslés.)

Horvay Ede egyesületi pénztáros az 1902. és 1903. évi pénztári jelentést terjeszti elő.

Scherer Sándor: Az előértekezleten nyert megbizáshoz híven van szerencsém jelenteni, hogy a pénztárvizsgáló bizottság alkalmat vett magának a pénztári napló kiadási, bevételi és összes tételeinek átvizsgálására. Teljes összhangban találtuk úgy az okmányokat, mint a pénztári naplót és meggyőződttünk arról, hogy egyesületünknek érték- és vele kapcsolatos ügykezelése a legpontosabban gondoztatik összes tagjaink megelégedésére. A főösszeg 4420 korona 80 fillér, amely összegből a két évi ügykezelés után 35 korona ment át a mostani 1904. esztendőre. Midőn jelentésemet a pénztár és pénztári napló állásáról megteszem, a jelentés tudomásul vétele mellett a pénztáros úrnak buzgó, lelkiismeretes

működéséért köszonetszavazást és a fölmentvény megadását indítványozom.

Elnök: Határozatilag kimondom, hogy a közgyűlés a pénztáros jelentését tudomásul veszi, működéséért köszönetet szavaz és a fölmentvényt megadja s ezt annál nagyobb méltánylással mondom, mert a pénztáros a legnehezebb, legkörülményesebb részét teljesíti a tisztviselői teendőeknek.

Elnök: A tisztviselők, választmányi és tiszteleti tagok választásáról leszek bátor előterjesztést tenni az alapszabályok értelmében s a választmány javaslataképen. A választmány a tiszteleti tagságra az előértekezlet elé terjesztett 3 nevet és most már az előértekezlet jóváhagyásával fogom előterjesztésemet megtenni. Szó volt e közgyűlésen is arról, hogy az utóbbi évek a tanítóképzés fejlődésére nagyjelentőségűeknek tekinthetők, de az ilyen fejlődés nem történik magától, anélkül, hogy kiváló emberek ne működnének közre. Nekünk is akadtak ilyen barátaink, kik érdemeket szereztek a tanítóképzés fejlesztésében s ezek közt elsőnek emlitem *dr. Pauer Imre* egyetemi ny. r. tanár urat, tanítóképző tanfolyamunknak gondnokát, aki nemcsak ezen hivatalos minőségében, hanem 5 év óta a tanítóképzés minden ügyében részt vesz, ugyis, mint a közoktatási tanács képezdei osztályának elnöke. A tantervkészítésben mindig ott volt a keze, szünidei tanfolyamainknak ő volt mindig a vezetője s egyik előadója s ezzel ezek sikerének a biztosítója. Nemcsak a tanítóképzés ügyének, hanem a tanároknak is melegszívű pártfogója. Az egyik jelölt tehát ő. A másik jelölt *Sebestyén Gyula* kir. tanácsos úr, az állami tanítóképzők miniszteri biztosa, az országos közoktatási tanács titkára, egyesületünknek egyik megalkotója és sokáig egyik legbuzgóbb vezérmunkása, kiről nem szükséges bővebben megemlékeznem, mert tudjuk, hogy milyen érdemei vannak. A harmadik pedig a mi öreg barátunk, *dr. Kiss Áron* kir. tanácsos, az állami polg. isk. tanítóképző s az ezzel kapcsolatos tanárképző tanfolyam igazgatója, aki nem olyan öreg ember, mint aminőnek látjuk, de mindenesetre szép, hosszú mult áll a háta mögött, melyet mindig a magyar népnevelés ügyének előmozdítására fordított; tudományos téren a hazai pedagógia történetének egyik legkiválóbb ismerője, első bűvara volt, gondviselője, atyja növendékeinek és az egész mostani tanítói nemzedék pedagógiai kalauza. E három érdemes egyéniséget ajánlom most már úgy a választmány, mint az előértekezlet nevében, méltóztassék őket az egyesület tiszteletbeli tagjaiúl megválasztani.

(Lelkes éljenzés, taps.)

Elnök: Miután a szavazást senki nem kívánja, kimondom a közgyűlés egyhangu határozatát, mellyel *dr. Pauer Imre*, *Sebestyén Gyula* és *dr. Kiss Áron* urak az Egyesület tiszteletbeli tagjaiúl megválasztattak.

Tisztelt közgyűlés! Egyesületünk tisztikarának s választmányi tagjai $\frac{1}{8}$ -ának mandatumja lejárván, az előértekezlet kiküldte a kijelölő bizottságot, melynek elnöke Somogyi Géza kartárs úr. Összehasonlítást tett az Egyesület tagjainak akkori száma, midőn az egyesület megalakult és a jelenlegi tagok száma között. A tagok számának örvendetes

szaporodása természetesen részint a tisztikarban, részint a választmány tagjainak számában némi változást tesz szükségessé az alapszabályainkban megállapított számmal szemben. Ennélfogva a kiküldött bizottság azt a javaslatot terjeszti a közgyűlés elé, hogy az alapszabályoknak az alelnökökre vonatkozó részét olyképp módosítsa, hogy az alelnök száma 3-ról 4-re lehessen emelhető. Továbbá méltóztassék a közgyűlésnek aképen határozni, hogy a választmányi tagok száma 60-ról 70-re emeltessék. Mindenekelőtt tehát a kérdés az, hogy az Egyesület hajlandó-e ehhez hozzájárulni, akkor leszek bátor jelentésemet a továbbiakra előterjeszteni.

Az előkészítő bizottság javaslatot tesz arra nézve, hogy alapszabálymódosítást határozzunk el, amely szerint az alelnökök száma 3-ról 4-re, a választmány tagjainak száma 60-ról 70-re emeltessék. Felvilágosításképen hozzáteszem, hogy ez a szám nagynak látszik, de méltóztassék arra gondolni, hogy a választmányi tagok és alelnökök legnagyobb része vidéken lakik, akik a központi választmány munkájában ritkán vesznek részt.

Gömöri (Krausz) Sándor: Megvallom, hogy csodálkozom, hogy az alelnökök számát 3-ról 4-re akarják emeltetni. A középiskolai tanárok országos egyesülete sokkal több tagot számlál és ha jól tudom, ott nincs több alelnök 3-nál (közbeszólások: hat). Lehetne úgy intézkedni, hogy a fővárosban mindig lakjék egy alelnök, de számuknak négyre emelését szükségesnek nem látom.

Mohar Fózsef: Csak néhány pillanatnyi türelmet kér, mint annak a bizottságnak egy tagja, amelytől a javaslat származik. Méltóztassanak elhinni, hogy a bizottság alaposan meghánytá-vetette ezt az indítványt és mint az elnök úr is mondotta, főképen az a szempont vezette, hogy az egyesület tagjainak emelkedésével az összes sokféle tanító- és tanítónő-képző-intézetek érdekeit kielégíthessük s hogy az egyesületi irányító munkásságba több munkaerőt bevonhassunk.

Kéri az előterjesztett indítvány elfogadását.

Somogyi Géza: A magam részéről csak egy megjegyzésre szoritkozom. A mi egyesületünk a középiskolai tanárok egyesületével össze nem hasonlítható, mert az egészen homogén elemekből van összealkotva, nálunk pedig sokféle intézet van képviselve. Már most ezen intézetek természetesen különböző érdekeket képviselnek, s ezeket az érdekeket figyelmen kívül hagyni az egyesület céljainak kockáztatását jelentené.

(Az elnök elrendeli a szavazást, mely megtörténik s a jelenlevők $\frac{2}{3}$ -a felállással az indítvány mellett szavaz).

Az elnök: Nincs kétség benne, hogy a $\frac{2}{3}$ szótöbbség megvan. Kimondom tehát határozatilag, hogy a közgyűlés elfogadta az alapszabályok módosítására vonatkozólag ezt a javaslatot, amely teljesen érvényes természetesen akkor lesz, amikor a minisztertől a módosítás jóváhagyása megérkezik, de addig is reánk nézve kötelező határozatnak tekintendő és aképen is fogunk eljárni. (L. a közgyűlés II. napi jegyzőkönyvének 7. pontját).

Somogyi Géza: Ezek után bátor vagyok a kiküldött bizottságnak az egyes személyekre vonatkozó javaslatát előterjeszteni. Elnök: *dr. Kovács János* (taps). Alelnökök: *Dezső Lajos, Katonáné Thuránszky Irén, Guzs-*

venitz Vilmos, dr. Baló Főzsef, főtitkár: Sztankó Béla, titkár: Németh Sándor, pénztáros: Horvay Ede, szerkesztő: Nagy László.

A magam részéről ajánlom, hogy amennyiben szükséges, a szerkesztő mellé egy társszerkesztő választassék s az erre vonatkozó intézkedéssel a választmány bizassék meg. A választmányi tagoknál régi nevek felolvasását feleslegesnek tartom. A jegyzékben fel van tüntetve, hogy kik sorsoltattak ki, a kisorsoltakat a bizottság újra megválasztásra ajánlja. A kiegészített lajstromot következőkben vagyok bátor előterjeszteni. (L. a II. napi jegyzőkönyv 8. pontját).

(Dr. Kovács elnök helyét Arányi Antal korelnök foglalja el.)

Arányi elnök: Az alapszabályok a titkos szavazatot írják elő s annak mellőzése alapszabályellenes, kivételt csupán a tiszteletbeli tagok választásánál enged meg. A választást tehát titkos szavazattal fogjuk megejteni. A szavazatszedő bizottság elnökéül felkérem *Csepregi* kartárs urat, tagjaiúl *Dékány Mihály* és *Sarudy Ottó* urakat.

Mohar Főzsef a „Tanítóképző-intézeti tanárok képesítése“ címen tart előadást, melynek során előterjeszti a választmánynak ide vonatkozó határozati javaslatát s előadói módosítványát. (Az előadás folyamán az elnöki széket dr. Kovács János elnök foglalja el. Az előadás alatt a szavazás folyik.)

Elnök: Tisztelt közgyűlés! Engedjék meg, hogy a tárgyalás menetére vonatkozólag formai szempontból hozzászóljak a tisztelt kartárs úr indítványához. Zavarban vagyok, hogy az indítvány, amit a tisztelt kartárs úr tett, tárgyalható-e, tárgyalandó-e abban az alakban, amint előterjesztette? Azért vagyok zavarban, mert a javaslat, amit előterjesztett, már itt volt, ki volt nyomtatva. Az előadónak ugyan előadása közben is joga van indítványokat és módosításokat tenni, mint minden egyes tagnak, de az indítvány, amit az előadó tett, annyira átteszi a súlyt a tárgyalásnak éppen a másik szempontjára, hogy én abban a nézetben vagyok, hogy az ebben az alakban sem kellőképen előkészítve nem volt, sem pedig ma le nem tárgyalható. Ne menjünk ebbe ez alkalommal bele és kérem az előadó urat is, hogy helyezkedjék erre az álláspontra, mert egészen új irányba terelődnék a kérdés és május 27-ig nem tudnók a felterjesztést a kellő helyre irányítani.

Gömöri (Krausz): A magam részéről ajánlom, hogy arra, amit Mohar kartárs úr felhozott indítványában, a mai közgyűlés alkalmából ragadjuk meg az alkalmat és fejezzük ki valamiképen az erre vonatkozó óhajtásunkat. Ezt pedig azért tartom szükségesnek, mert amíg újra közgyűlést tartunk, addig kodifikálva lesz a törvényjavaslat s akkor már egy befejezett dolog előtt állunk. Hiszen jól tudom, hogy a központi választmánynak lesz alkalma ebben a tekintetben állást foglalni, de ha mi óhajtásképen egy indítványban kifejeznők felfogásunkat, avval a központi választmányt csak erősítenők.

Elnök: A tanfelügyelet ügye nem tartozik ide.

Mohar: Érzem, hogy némi kellemetlenséget okoztam a tanfelügyelői minősítés kérdésének előadásom keretébe való bevonásával; ezért bocsánatot kérek. Másrészt azonban azt is érzem, sőt tudom, hogy fontosabb kérdést mai közgyűlésünkön nem tárgyalhatnánk, mintha a napokban

közzétett népoktatásügyi törvénytervezetre vonatkozó álláspontunkat legalább a tárgyalás alatt levő kérdésben jelezzük. Hisz nem tarthatunk minduntalan közgyűlést s ha most sem foglalunk a törvénytervezetre vonatkozólag állást, akkor ettől az állás-foglalástól valószínűleg teljesen elesünk. A magam javaslatát a választmányi javaslattal párhuzamosan csupán azért terjesztetem elő, mert már nagyon rövid az idő. Ha a tisztelt közgyűlés helyeslő véleményével találkoznom, akkor hosszas vita nélkül már a törvény megalkotása előtt módunkban volna véleményünknek érvényt szerezni; s én erre helyezem a fősúlyt! A másik dolog az, hogy én nem egészében hoztam bele a javaslatba a tanfelügyelők képesítését, hanem csak annyiban, amennyiben kapcsolatban van e kérdés a tanítóképzéssel, illetőleg a képezdei tanárképzéssel és képesítéssel. Mert számítanom kellett azzal az ellenvetéssel, hogy nem tartozik a kérdés egészében ide. Az azonban ide tartozik, hogy a tanítóképzők felett nem tanítóképző-intézeti tanári kvalifikációval bíró emberek gyakorolják a felügyeletet; ilyen értelemben és erre vonatkozólag akár a választmányi javaslatok kiegészítéseül, akár azoktól függetlenül kértem és kérem javaslatom tárgyalását és elfogadását.

Elnök: Ha a tisztelt közgyűlés a nyomban előterjesztett javaslatot elfogadja, akkor annak két pontja megvitatás nélkül fogadtatik el. Természetesen, ha elfogadja a közgyűlés, akkor az kötelezni fogja az elnököt, hogy a határozatnak érvényt szerezzen akkor, amikor lehet és amikor kell. Én mindazonáltal azt hiszem, hogy az a módosítás, legalább annak első része mellőzhető volna. A másik részét pedig, még ha a miniszter rendezni fogja is a tanító- és tanárképesítést, törvénybe venni nem lehet, mert egyáltalán óhajtat vagy kívánságot kifejezni nem lehet a törvényben. Maradjunk csak meg a javaslat mellett, mert nem tartanám helyesnek, hogy egészen másnemű dolgok, tanfelügyelőkre vonatkozó kitérések ide belevonassanak.

Nagy László: Tisztelt közgyűlés! Én sem fogadom el az előadó által beterjesztett javaslatnak formáját, még pedig azért, mert ha a választmány javaslatát elfogadjuk, elérjük ugyanazt a célt, amit az előadó óhajt, hogy a tanári képesítésről, annak szükségességéről, a vizsgálatok szervezéséről és a képesítést megelőző előtanulmányokról nyilatkozzunk. Elérjük jóval tökéletesebben, mint ahogy az előadó javaslata megjelöli. Mert az elvekben teljesen megegyezünk, csupán az alakban van az előadó indítványa és a javaslat közt különbség. Amit az előadó nagy általánosságban jelöl meg, azt a választmány javaslata is megjelöli. A miniszter által tervezett törvényjavaslatban részleteztetik a képesítést megelőző előtanulmány, tehát ha ott részletezve van, nekünk annyival inkább kötelességünk nyilatkozni, meg vagyunk-e elégedve vagy nem és így nekünk kötelességünk megjelölni azokat az utakat, melyeket helyesnek tartunk. Ajánlom a javaslat elfogadását.

Mohar Főzsef: Bár őszintén szólva meggyőzve nem vagyok és úgy érzem, hogy nekünk speciálisan ezzel a törvénytervezettel foglalkoznunk kellene, indítványomat, az időből úgyis már teljesen kifogyván, visszavonom. Meg kell ugyanis hajolnom érdemes elnökünk azon kijelentése előtt, hogy olyan határozatot, amelyet megvitatás alá nem

bocsátottunk, nem hozhatunk. Ajánlom ennél fogva a választmány javaslatának elfogadását.

Gusvenitz: Én a választmány ezen javaslatát forszírozottnak tartom és el nem fogadhatom már csak azért sem, mert e fontos kérdésben előzetes véleményt sem nyilváníthattam.

Boga: A leghatározottabban csatlakozom Nagy László előterjesztéséhez. Tisztelettel felkérjük mélyen tisztelt elnökségünket, hogy ebben a kérdésben a tőle megszokott energiával képviselje érdekeinket az ankéten.

Elnök: Nagyon nehéz a helyzetem, mert az előbb felszólalt egy tagtársunk, aki ezzel a javaslattal sem ért egyet. Indítvány merült fel, hogy mi a tanfelügyelői felügyelet kérdésével foglalkozzunk a tanári képesítés kérdésének kapcsán. Nekem magamnak nem volt alkalmam a felügyelet kérdésében még csak megbeszéléseket sem folytatni, mert az utóbbi időben nem volt a tárgyalások során. De nagyon fontos e kérdés és én lehetetlennek tartom, hogy tanácskozás, kellő előkészítés és kellő megvitatás nélkül határozathozatalra bocsássam. Ha azonban a t. közgyűlés határozatot akar hozni, akkor méltóztassék először azt határozni el, hogy a kérdést tárgyalásra bocsátja és hogy erre ideje legyen, megváltoztatja a déli és délutáni programot s törli belőle a pannonhalmi kirándulást (zajos ellenmondások). Ha tehát a tárgyalásra nincs idő, én viszont nem tartom elnöki funkciómmal megegyeztethetőnek, hogy a tárgyalásnak, a szólásszabadságnak megszorításával határozatra bocsássam a kérdést. Tárgyalás nélkül, amikor vannak, akik hozzászólni kívánnak, a közgyűlés mást nem tehet, mint hogy tudomásul veszi a javaslatokat. De méltóztassanak megnyugodni, hogy mihelyt alkalom nyílik rá, ott ebben az értelemben fogom a tanfelügyelők kvalifikációjának ügyét képviselni.

A választmány javaslatát s az elnök indítványát tudomásul veszi a közgyűlés. (L. II. napi jegyzőkönyv 11. p.)

Péterfy Sándor indítványára nézve l. a II. napi jkv. 12. p.

Elnök: Tisztelt közgyűlés! Azt hiszem, a t. közgyűlés általános helyeslésével találkozom, ha köszönetet mondok egész röviden a közgyűlés védőjének, gróf Laszberg Rezső főispán úrnak, gróf Széchényi Miklós püspök úrnak, Fehér Ipoly főapát úrnak, Győr város közönségének a közgyűlés erkölcsi és anyagi támogatásáért, a díszterem átengedéseért. Köszönetet mondok Goda Béla alispán, Vennesz Jenő h. polgármester és Kuliszeki Ernő kir. tanfelügyelő úrnak és az itt lévő intézetek igazgatóinak és az egész rendező-bizottságnak, kiket jegyzőkönyvi kivonat kíséretében köszönő irattal keresünk föl. Köszönöm a magam és tisztviselő társaim nevében a bizalmat és utolsó elnöki funkció gyanánt felkérem Arányi kartárs urat a választási akció vezetésére és ezzel lemondunk tisztségünkről. (Arányi az elnöki széklet elfoglalja.)

Arányi Antal: Tisztelt közgyűlés! A szavazás megtörténvén, van szerencsém jelenteni, hogy az egyesület tisztikara a kijelölő bizottság javaslata szerint megválasztott s a választmányi tagokul is a kijelölő bizottság által ajánlottak választattak. Felkerem Csepreghi, Somogyi és Nagy László kartárs urakat, hogy az újra megválasztott elnököt az ülésterembe hívni sziveskedjenek. (Megtörténik.)

Arányi: A választás eredményét szerencsém volt kihirdetni. Méltóztassék megengedni, hogy egy pár rövid szóval forduljak a megválasztott elnök úrhoz és a tisztviselő urakhoz. Mélyen tisztelt elnök úr! A te eddigi érdemeid, a te lankadatlan buzgalmad, amit több éven át ezen egyesület vezetésében kifejtettél, a te kiváló életbölcseked, amellyel ezen sokszor kényes egyesületi ügyeket vezeted, de különösen a te kiváló jóakarod, kollegiális szereteted, amellyel te a mi jövőnk rendezése körül is kitüntél, a te jó szived az, amely ennek a közgyűlésnek minden egyes tagját arra indította, hogy ennek az egyesületnek a vezetését ismét a te kezeidbe helyezze. Midőn én szerencsésnek érzem magam a közgyűlés nevében ezt örömmel jelenteni, felkérek, foglald el ezt az elnöki széket, ragadd kezvedbe a zászlót, amit olyan sikeresen lobogtattál, vezesd ügyünket győzelemre dicsőséggel. Isten téged áldjon meg. (Lelkes éljenzés és taps)

Dr. Kovács János: Kedves kartársaim! Engedjék meg, hogy nagyon röviden egy pár köszönő szót mondjak az immár negyedizben ért kitüntetésért, melynek értékét minden alkalommal nagyobbra becsülöm. Kartársaim nevében is melegen köszönöm a nyilvánult bizalmat és óhajtom: adja isten, hogy a még folyamatban levő munkálatok a jövő két éves ciklus alatt megoldásra jussanak. Ujból köszönöm a bizalmat. (Éljenzés.)

Dr. Baló Főzsef: Nagyon megtisztelve érzem magam, hogy alelnöknek méltóztattak megválasztani, ezért a megtiszteltetésért fogadják hálás köszönetemet. Jól tudom én, hogy nem az a cél, hogy engem megtiszteltetés érjen, hanem, hogy a munkában valamivel több részt nyerjek, mint amennyi eddig volt. Hű szolgálja voltam eddig is az egyesületnek és ezt a hűségemet ezentúl több alkalmam lesz kifejezni.

Guzsvenitz: Teljes mértékben csatlakozom azokhoz a szavakhoz, melyeket előttem szóló kartársam mondott s hálás köszönetet mondok a közgyűlés megtisztelő bizalmaért.

Elnök: Köszönöm a megjelentek szives figyelmét s egyesületünk VIII. közgyűlését bezárom. (Éljenzés.)

Az ülés vége d. e. 11 órakor.

K. m. f.

Összeállította: *Németk Sándor,*
e. titkár.

ELMÉLET.

Adatok a két éves gyermek lelkiéletéhez.

A huszadik század a „*gyermek százada*.” A jövő érdekében való munkálkodást mindinkább fontosabb feladatnak tekintjük. Anyagi gazdasági tevékenységünk már régi idők óta tervszerű, céltudatos, előrelátó,

de az ember-nemesítés fontosságára a legfiatalabb tudomány, a sociológia hívta fel az emberek figyelmét. Az eddigi társadalomfilozófiák alapelve a létező emberek érdeke volt, mondja Kidd Benjámín; de az evolúció tudománya arra tanít meg bennünket, hogy a létező egyének érdekének csak annyiban van jelentősége, amennyiben az bennfoglaltatik a fejlődő jövő érdekében. „Az egyének a külvilággal való érintkezés folytán elhasználódnak, hogy folyvást új tökéletesebb egyénekké pótoltsanak. Nyilvánvaló ebből a faj fenntartásának szüksége és a halál célszerűsége, mert az elkopott értéktelen egyének a jobbakkal a helyét foglalják el.“

Folyvást kopunk, pusztulunk, hogy egykoron félreálljunk az útból és gyermekeinknek adjuk át a helyet.

A tényleges viszonyok azonban igen sok esetben megcáfolják Kidd idealizmusát, mert az utódok satnyábbak, rosszabbak s igen sokan féltik a társadalmak degenerálódását. Az alkoholizmus és sok egyéb régi bűn átkát gyermekeink sanylik meg. Félő, hogy a jövő generatio munkájának jelentékeny része a psychopathiás emberek ápolásában vagy ellenük való védekezésben fog kimerülni.

Ezért irányul a figyelem a gyermekek felé. A mentés praeventív munkája már itt kell, hogy kezdődjék. Jó tehát, ha minél korábban irányul a szülők figyelme a gyermekek lelki fejlődése felé. Nem elég hetenként a súlygyarapodást feljegyezni, hogy a gyermek testi fejlődését észlelhessék, hanem lelki fejlődéséről is tegyenek feljegyzéseket. A tudomány, de a közegészségügy érdekében is *fontos volna, ha e feljegyzések mind napvilágot is látnának az irodalomban*, hogy ismeretes legyen sok gyermek psychikai fejlődése és e sok adat alapján meg legyen állapítható a normális fejlődés menete. Ennek segélyével a psychopathiás jelek idejekorán felismerhetők és gyógykezelhetők lesznek.

Tudtommal hazánkban ily feljegyzések nem történtek. A tudomány a kis gyermekek lelki fejlődésének megállapításakor a sötétben tapogatózik, nagy föltevésekkel operál, kívánatos volna tehát jókora adag *statisztikai adat*, amelyre már lehet építeni valamit.

A vizsgálatokat többnyire 3—4 éves korú gyermekeken szokták kezdeni, de még e korból is igen hiányos adataink vannak. Németországban néhányan megvizsgálták a 2 éves gyermek szókészletét; így Preyer egy gyermekén végzett feljegyzései szerint a szókészlet így oszlik meg: 249 főnév, 119 ige, 23 melléknév, 46 névmás, 52 egyéb szó, *összesen: 489 szó*. Magyar gyermeknél ez az arány természetesen más lesz. Magyar gyerek névmást keveset használ, a német meg se tud moccanni névmás nélkül, viszont a magyar gyerek több igét használ, mint a német. Mindazonáltal Preyer adataival igen megegyező az én

vizsgálataim eredménye, melyet fiamon eszközöltem, aki két éves korában használt:

- 225 főnevet,
- 125 igét,
- 29 melléknevet,
- 14 névmást,
- 31 határozószót,
- 3 számnevet,

32 egyéb szót, *összesen: 459 szót. E 459 szót grammatikailag helyesen használja. Megkülönbözteti a jelen, múlt és a jövő időt, egyes és többes számot, helyesen alkalmazza a ragokat és a birtokviszonyt. A mássalhangzók kiejtése azonban nem tökéletes, nála némely mássalhangzó kiejtésének képessége későbbben fejlődik.*

Más a városi, más a falusi gyermek szóbősége, mindegyiké más fogalomkörből való. Egyik gyermek korábban, a másik későbben kezd beszélni, de 2 éves korában, *ast hiszem*, a legtöbb gyermek használ már 4—500 szót.

Az értelmetlen (gó, gá, bá, bá-bá, má, lebugyi, tüsz... stb.) nyelvgyakorlatok leszámításával *első szava*: az, amit legtöbbször hall, ez esetben „baba“, aztán „mama“ 11 hónapos korában. Aztán hosszú ideig e két értelmes szóval él. A 14. hónapban megszaporodik a szókincse a *csacsi* (tácsi), a *kutya* (káge) és a *labda* nevével (kr—kr). A 15—16. hónapban következett a *bácsi* (á-bá), a *néni* (nenne), a *majom* (maj), a *hó* és *eső* (á-hó, e-hő), az *óra* (ká-ká), az *étel* (tej) neve. Nevet ad az *olvasásnak* (á-á-á). Használja a *lámpa* (ámpa), *labda* (abba), *gomb* (má) nevét. Ekkor használja az első birtokragot: *bábáé tej, bábáé abba...*

A 16. hónapban: *alma* (āma), *tű* (tüsz), *apa* (pápá, āpā). Eddig én is mama voltam, megkülönböztetésül a többi idegen *ábbáktól* (bácsiktól).

Míg a 15. hónapban alig mond mondatokat, a 16. hóban már mondatokban beszél és az új szavakat már mondatokban alkalmazza. Elmondja, amit lát, amit észrevesz. „Mama bua“ (mama varr). Papa á-á-á (apa olvas) stb.

A 16. hónapban még csak ige az állitmány; pl. *nenne há* (néninek fáj). *Baba majd e* (baba májdnem elesett) stb.

A 17. hónapban kezdi használni helyesen a *számnevet*: *A mama* (egy mama), *a apa* (egy apa), *hok gágá* (sok liba), *menni bú!* (mennyi tehén). Láthatjuk tehát, hogy az *egy* és a *sok* fogalma körülbelül egyszerre fejlődik.

A 18. hónapban betegség miatt megáll a szellemi fejlődés is.

A 19. hónapban újra lendületet vesz. Most már ő maga is olvas

ujságból, könyvből, nagy hangon kiabálva: *bajdē-bojđá!* és lapoz is. Kezdi a *tárgyrag* és a *mult idő* használatát: *Gágá ement* (liba elment). A könyvet, ujságot *bojđának* nevezi: *Bojđát!* (könyvet! t. i. kér könyvet). Használ irányt jelölő határozó szokat: *arra, erre; āā pá! ēē pá!* (arra, erre menjünk).

Személyeket nevéen nevez: *Kata nenne, Pá ábbá* (Pál bácsi) stb. . .

A 20. hónapban rohamosan fejlődik, már igen sok tárgyat és cselekvést nevez meg. Naponként új meg új szavakkal és mondatokkal lep meg. Némely nap 10—15 új szót tanul meg. És nem felejt el semmit közülök. Már bővített mondatokat tud szerkeszteni: *Dua ábbá ott ű* (Gyula bácsi ott ül). *Paj nenne tud beü paba* (Palya néni tud beülni a padba — gyermekpadba). *Béa ábbá, Paj nenne ement gyüte-pá, ement haza.*

Már a parancsoláshoz is ért. Erélyes hangon megparancsolja mamájának, hogy: „*Mama ide lakka kát*“ (. . .ide rakja a kockát). *Baba akū nézni bodót* (akar nézni borjút). *Baba be aka fűni pötijét* (be akarja fűzni cipőjét).

A 20—24. hónap volt a fejlődés legtermékenyebb időszaka. A 24. hónapban már grammatikailag helyesen beszél és 459 szót használ.

Némely mássalhangzó kiejtése azonban még mindig nem tökéletes: *r* helyett *j*-t, *c* helyett *sz*-et, *s* helyett *h*-t mond. Némely dolognak maga alkot sajátos nevet, ami többnyire hasonló a tárgy nevéhez pl. cipő = *pütő, pöti*, kalap = *kaba*, később *kabak, kályá*, végre kalap, sapka = *hapák*. Karolin = *Kájé*, paradicsom = *paom*, krumpli = *kupa*, borjú = *bodó*, virág = *lyák*, fésű = *hühü*. Mindezt azonban a 24. hóban már többnyire helyesen nevezi meg.

A 25. hónap folyamán dr. Ranschburg módszerével a „Faragó-féle Mindentudó képeskönyv“ segélyével a *képzetkincsét* és a *képek felismerését* vizsgáltam meg. Megjegyzem, hogy előzőleg soha e könyv a kezében nem volt és soha — más képeken is — semmiféle dolgot nem mondtunk meg neki, csak ha azt a természetből már ismerte. Azért, hogy csak a valóságban is már ismert dolgok képét lássa rajzban, képen.

Az eredmény: 93 kép helyes megnevezése *első látásra*. Ezek a következők: szék, baba, bögre (korsó helyett), asztal, fogkefe, kád, (*Pittuka fürdik*)* fésű, cipőgomboló, kefe, óra, kis diván (fauteuille

* A *képzetek társulásának* is néhány érdekes példáját jegyeztem fel. A *kádról* eszébe jutott, hogy öccse fürdik, a *cipőgombolóról*, hogy ő begombolja a cipőjét, apa is, mama is begombolja. A *cilinderről* Lajos bácsi jutott eszébe, aki egyszer bennfelejtette a szobában a cilinderét, amikor eltávozott. Ezt elmesélte a cylinder képének látásakor. A *libáról* azt, hogy ő adott nekik kukoricát. Az *ajtó* és *hajtű* szavakat egy napon tanulta meg és egy ideig, ha az egyiket kérdeztük tőle, rögtön mondta a másikat is stb.

helyett), olló, íróasztalszék, sok lapda (a pénzek helyett), kés, mozsár, szekrény, üveg, pohár, bácsi (*megy sétálni*), kifli, ül széken ábbá, nenne, babák (ebédelési jelenet); lámpa, gyertya, áglih (orsó), sok kalap, sok cipő, cylinder, nadrág, kabát, keztyű, esernyő, bot, néni, baba: *fején kabak, kezében muhú, Lina nenne vizet* (t. i. ereszt), katonák (hordár és levélhordó helyett), ló, katona, kocsi, sok ló, villámos; *ábbá megy karikán* (bicikliző ember), szemüveg, katona sapkák, katona megy lovon (huszár), másik katona; dob (két helyen is!), lapda (ágyúgolyók helyett), baba, kocsi, virág (karácsonyfa helyett), hegedű, zongora; nagy hegedű; ábbá hegedül (cigányok), torony, templom, alma, szilva, szőlő, sok virág, baba, ábbá (gesztenye sütő ember és kis fiú), *napernyő* (gomba helyett), kalapács, kulcs, koffér, táska; (a lepkék helyett virágot mondott), kettő hal, pipik, kakas, tyúk, liba, kácsa, ló, sok huhu (kutya), csacsi, ökör, nyuszika, disznó, barika, kecske, cica, sok ábbá (a néptípusok helyett), katona a király helyett), a szobrok helyett ábbák, nennék stb...

Ugyanekkor a „Kleinkinderfreund“ című képeskönyvben a következőket: diván, asztal, szék, ágy, óra, zsámoly, székben ül baba, szekrény, nenne-kocsi baba (dajka gyermekkocsit tol), hegedű, kanál, olló, tányér, kés, vella, kalapács, templom, villámos, kutya, két nenne kocsi-kázik, sok ló, sok katona, nagy labda (léghajó helyett), ökör, kocsi, dió, szilva, szőlő, barack, alma.

Azóta pár nap alatt minden kép nevét megtanulta már — ellenőrizetlen pillanatban a — gyermek-leánytól (Erre jók az ugynevezett *gyermekleányok*.)

A 24. hónapban különbséget tesz a *kicsi* és *nagy* között. Megmutatja a három rokon tárgy közül, melyik a *legnagyobb*, melyik a *legkisebb*; megmutatja, melyik a *kerek*, melyik a *szegletes*, de az utóbbit nem nevezi meg, csak „*nem kerék*“ névvel jelzi.

A színek közül a *sárgát* és *pirosat* ismeri és szereti. A sárgát már 21 hónapos korában felismerte, megnevezte, és nagyon szerette a sárga virágokat meg a sárgarépa főzeléket!

Két éves korában már a *memoriája* is meglehetősen. Elmond 2—3 hóval előbb történt dolgokat. Többször emlegeti pl, hogy: „*Kutabé nenne küdi pipit hobába.*“ T. i. az udvarbiróné „*tyúka bé, tyúka bé!*“ noszogató szavakkal kergette esténként az apró csirkéket a konyhába, a kis fiam ezt minden este végig nézte és élvezte. *Hok liba hám kukuszát.* A libáknak kukoricát szórt a nyáron. Erre gondol.

Érdekes példája a memoriának ez is: 21 hónapos volt. Két katonatiszt volt nálunk, s az egyik megsimogatta őt és így szólt: „Wie schöne blaue Augen hat der Kleine.“ Néhány, talán 4—5 nap

mulva ismétettem előtte az előbbi német mondatot, mire ő örömmel kiáltja: *Tatoma ábbá mondta*. Notabene: a gyermek nem igen hall német szót.

A szókincs igazi gyarapodása azonban a 26—27-ik óra esett, amikor már nem is voltam képes jegyezni a sok új szót és mondatot.

Ime, csak az egyszerű adatokat soroltam fel, melyet a hivatásos gyermektanulmányozók felhasználhatnak. A laikus közönség, a szülők pedig igen egyszerűen produkálhatnak hasonló dolgokat saját gyermekeikkel igen csekély fáradság árán. A szavak feljegyzése egy kis gondot kíván, a képes könyvvel való vizsgálat azonban igen egyszerű.

Megjegyzem végül, hogy ez egy *első gyermek*en ejtett vizsgálat eredménye, aki a szülői és családi körön kívül más egyénnel alig érintkezett. A második és későbbi gyermekek képzetkincse okvetetlenül gazdagabb és minden tehetsége korábban fejlődik, mert ott vannak az idősebb *gyermek-társak*, akik ugyszólván tömük kis testvérkéjükbe az új képzeteket, míg a szülők az első gyermeknél némely esetben indokolatlanul is félnek a túlterheléstől.

A vizsgálatok kiterjeszthetők a gyermekek lelki életének összes nyilvánulásaira, mégis ezek a legfontosabb adatok a gyermek lelki fejlődésének megállapításához. Kívánatos volna, ha elsősorban a pedagógus közönség eszközölné ilyen kísérleteket és megfigyeléseket, csak egyszerű *adat* gyanánt. Minden egyes adat egy-egy drága kincs, mely közelebb juttatja a tudományt a gyermeki lélek fejlődésének ismeréséhez.

Fablonkay Géza.

Peres Sándor neveléstana.*

Mikor ez a könyv megjelent, akkor a nevelésügyi lapok: „Ez a mi könyvünk!... „Ez az, amire vártunk!“... s hasonló lelkes kifejezésekkel fogadták és ajánlották elolvasásra. A közelebről megjelent ismertetések meg „Valóban országos jelentőségű pedagógiai esemény“-nek (Magy. Pest. 1904. 44. sz.) meg „...*alapvető* munká“-nak (Magy. Tképző 1905. I. 41. l.) kitételekkel fejelik meg a hiradások dicséreteit.

Mindnyájan jól tudjuk, hogy bizony a magyar neveléstani munkák s főképp azok az iskolai könyvek, amelyeket tanuló korunkban bevágunk, sok szép szóval tápláltak bennünket, de ékes és áradó mondatainkban hiába kerestük a való világnak megfelelő, a pozitív tartalmat.* Ugy hogy mikor a betanúlt szép ismereteket a nevelői gyakorlatban valóra akartuk változtatni, szétfoszlottak azok a markunkban, mintha fénylő ködöt fogtunk volna középen. Azért, azt hiszem, nem kevesen vártuk azt a

* Ára 4 K 50 fl. Budapest Lampel R. (Wodianer és fiai) kiadása.

neveléstani nagy munkát, amely fiziologiai, lélektani, szociológiai, etikai ismeretek és öntudatos gyakorlati tapasztalatok alapján filozófiai felfogással foglalja össze világos és könnyen áttekinthető rendszerbe a nevelésről való tudnivalókat. Az előbb jelzett laptudósítások ilyen munkának jelezték Peres neveléstanát, azért siettem megkeresni az alkalmat, hogy minél előbb elolvashassam azt. El is olvastam, s vártam, mikor olvasok egy alaposabb ismertetést róla, mert őszintén szólva, az első olvasásra a fülemben csengő dicsérő hirdetések miatt, nem tudtam egészen biztosan, hányadán vagyok e könyvvel.

Meg is jelent a M. Tképző f. é. januári számában egy ismertetés Vajda Péter neve alatt, azonban abból csak a könyv tartalmának száraz beosztását tudjuk meg és így legfőleg az a két szó köti le érdeklődésünket belőle: **társadalmulás és társadalmítás**. Vadonat új szó mind a kettő, értékükről lesz szó későbbben.

Ezeket számba véve, ha a M. T. olvasói kissé bővebb tájékozódást akarnak szerezni Peres művéről, el kell ismerniök, hogy elkél a mi lapunkban is még egy ismertetés róla. Ennélfogva a következő sorokban végig vizsgálom én is a 362 lapra terjedő könyv tartalmát s megpróbálom e tartalom értékének megállapítását is.

Az *előszó* rövid, mint a cím, csupán 13 sorból áll s benne a könyv vezérlő eszméit a szerző ekkép fejezi ki: akarja, hogy „Minden ember legyen ember és magyar“ . . . „hogya kiki ura és szolgája legyen önmagának, hogy testvérek legyünk a nemzeti közösségben“ . . .

Ehhez képest az első fejezetben bőbeszédű magyarazgatás után a nevelés fogalmát ekkép állapítja meg: „A nevelés az az öntudatos és tervszerű *munka*, mely a gyermeket a nemzeti társadalom tényező tagjává *alakítja*.“

E meghatározásban különös fontosságot tulajdonít két szónak: a *munka* és *alakítás* szónak. Ezekről külön magyarázatokat is tart.

A nevelés — mondja — alakító munka és nem ráhatás, mint az eddigi meghatározások mondják, mert a ráhatás szó kevesebbet jelent a munka szónál, mert pl. az ápolás, óvás stb. munkája nem nevezhető ráhatásnak. Erre elég annyit megjegyezni, hogy igaz, hogy az óvás a fejlődést veszélyeztető hatások elhárításából áll és így nem közvetlen ráhatás, de az ápolás már az.

Az *alakítás* szót Felméri is használja ily értelemben, tehát nem új a nevelés fogalmának megállapításában. Nézetem szerint sokkal találóbb kifejezés a fejlesztés, t. i. a nevelés céljával megegyező irányu fejlesztés; mert a nevelés csak azzá teheti az egyént, amihez benne a szervezet eredeti alkotása alapján a feltételek megvannak, mássá nem és így át nem alakíthatja, hanem csak a fejlődés irányát módosíthatja. Ez pedig annál kevésbé alakítás, minél inkább bizonyos az, hogy az egyén fejlődése folyamatokból áll, s a folyamat változik, nem alakul, az anyagok átférmálódása az, mit alakulásnak szoktunk hívni. A kémiaiában sem alakulásnak hívják az elváltozásokat, hanem kémiai elváltozásoknak.

Itt a nevelés meghatározásában a *cél* megjelölése is benne van, bár a könyv csak később szól a célról, s ott sem okolja meg eléggé ezt a megszorítást: „a nemzeti társadalom tagjává“, csupán céloz rá.

Ugyanis nem említi meg, hogy az emberiség nagy társadalma kisebb társadalmi egységekre oszlik, s főképp nem, hogy e rész-társadalmak annyira elütők egymástól érzés- és gondolkozásmód, szokások stb. stb. tekintetében, hogy aki egyiknek teljesen alkalmazkodott tagjává nevelődött, annak külön kell magát ránevelnie, ha később más társadalomban akar élni.

Van e meghatározásban egy nagy hiányosság is t. i. nincs kifejezve benne, hogy a nevelés alapja az *egyéni természet*. Azért én a nevelés fogalmát helyesebben így határozom meg: Szorosabb értelemben vett nevelésnek az embereknek azon öntudatos és előre megállapított terv szerint folyó tevékenységét s egyéb hatásait nevezzük, amelyeknek segítségével a gyermeket *egyéni természetének* megfelelő irányban a magyar nemzeti társadalomnak hasznos tagjává fejleszti.

A *neveléstudomány fogalmáról* és *felosztásáról* szóló második fejezet annak bizonyítgatásával foglalkozik, hogy a neveléstan tudomány, s ennek bizonyítására hivatkozik arra, hogy épp úgy tudomány, mint a gazdaság v. kertészet, államkormányzás v. szépművészet tudománya. Ez igaz, csak hogy tudvalévő dolog, hogy mindezek csupán más tudományok igazságainak gyakorlati felhasználásáról szólnak. Ennyiben valóban tudomány a neveléstan is. Azonban tudnunk kell, hogy a mai felfogás ezeket nem tekinti egyébnek, mint egyes rokon tudományágak gyakorlati alkalmazására vonatkozó szabályok összefoglalásának.

A neveléstudomány tárgyául az egyéni fejlődést vagyis a *társadalmulást* és a társadalmi taggá fejlesztést a *társadalmítást* jelöli ki ez a neveléstan.

Itt mindenekelőtt azt az észrevételt kell tennem, hogy nem tudom megérteni, s nem is fogadhatom el helyesnek azt a megkülönböztetést, hogy a neveléstanban külön társadalmi taggá fejlődésről vagyis a szervezetnek, az egyénnek önkéntes fejlődéséről és külön fejlesztéssel való fejlődéséről lehessen szó. Ugyanis én a nevelést nem tudom másnak felfogni, mint az egyéni természet minősége alapján történő fejlesztő tevékenységet és hatásokat, melyeknek minősége és mennyisége szerint irányul és gyorsul vagy lanyhul a fejlődés. Ami pedig magát a fejlődési folyamatot és annak törvényeit illeti, azt az élettan és lélektan, erkölcsstan és szociológia ismerteti meg. Így hát nincs meg az előbbi külön tárgya a neveléstannak s ha ez nincs, akkor értéktelen és alaptalan a neveléstannak társadalmulástani része is.

És valóban, ha áttekintjük ezt a részt, nem találunk egyebet benne az élettan, lélektan, erkölcsstan és társadalom tudomány tételeinek vázlatos összefoglalásánál.

A társadalmulástant *fejlődéstanra* és *alakulástanra* osztja, fejlődésnek nevezvén azt a folyamatot, amelyet az emberben a természeti hatások idéznek elő, alakulásnak a társadalmi hatások folytán előálló fejlődését az egyénnek.

Nyilvánvaló dolog, hogy az egyén fejlődését eleitől fogva egymás mellett segítik elő avagy hátráltatják a természet és társadalom hatásai. Olyan fejlődési mozzanatot, amely pusztán a természeti vagy pusztán a társadalmi hatások eredménye, aligha lehetne felmutatni. Ennélfogva

nem látom be e felosztás szükséges voltát, mert nem találok a reális alapját.

Az u. n. fejlődéstan tartalmi részére szintén tennem kell egy-két rövid megjegyzést.

A gyermek lelki fejlődésében mereven elkülöníti a külön érzelmi fokot, amely megelőzi az ismereti működést. Ámbár mindenféle módon bebizonyosodott dolog az, hogy a gyermek első érzeiben a hangulati momentum az uralkodó, akár az ingert felfogó helyről, akár az ingert okozó dologról való tudat alig mutatható ki közvetlenül a születés utáni időben a csecsemő érzeiben, de annak, hogy ezekben semmi ismereti elem ne volna, az kétséges először annak a ténynek a kapcsán, hogy a kis gyermek agya világra jöttkor is azon részekből áll, mint később, csak a részek, főképp az öntudat székhelyei még fejletlenek, de rendes körülmények között olyan-amilyen működésre képesek. Másfelől pedig azért, amit ez a neveléstan is mond, hogy a szemléleteket és képzeteket kísérő érzelmek mindig amazoknak kísérőiként jelentkeznek, nélkülük nem. S ha a fejlettebb fokon ez így van, miért ne volna így a kezdő-fokon is jóval kisebb mértékben?

Egy másik legalább is kétségesnek mondható állítás a következő: Az érzetek világossá válását különböző érzékszervek segítségével egyidejűleg szerzett érzetek összekapcsolása idézi elő, minek következtében az első ismereti elem a szemlélet. „Az érzéklés megindultával mindjárt szemléletek származnak (a lélekből). melyeket a fejlődés bizonyos fokán elemekre: érzetekre bontunk“. (27. l.)

Hogy a tudat az új érzéki elemnek, a keletkező érzetnek emlékezeti elemek hozzákapcsolódása folytán való megerősödése és kiemelkedése, rég ismert dolog. Ez tehát ellene szól a felhozott állítás valóságának. Az is mindennap tapasztalható tény, hogy egy érzékszervvel szerzett egy érzet, pl. a fehér szín érzete, régibb hasonló elemekből, esetleg ugyanezen érzetből származott régi képzetek csatlakozása folytán igen világos érzetté v. érzéki képzetté válhatik s válik a gyermekben is. Ismeretes példa erre az, hogy némely kis gyermek a fehér cicáról képzetet szerezvén, a lisztet, fehér papírt, hópelyhet s minden fehér dolgot cicának nevezett. Tehát nagyon is világos tudatosságát árulta el az egy érzékszervvel szerzett, egyetlen színérzetének.

Más helyen ilyesmit mond: „Az indulat heves *állandó* érzelem, mely az akaratot erőssé és kitartóvá teszi, s melynek csak a kielégítés vethet véget, vagy pedig a kimerültség.“ (37. l.) Amiket itt emleget, azok nem a gyors és élénk lefolyású s hirtelen keletkező indulatnak a jelei, hanem a *szenvedélynek*. Itt tehát a kettő egynek van véve.

A 28. lapon így szól: „Hiszen a képzelet nem egyéb mint rendkívül élénk képzet.“ A képzelet = fantázia. Ez egy működési folyamat és képzelés a neve, s amit e helyen a könyv képzeletnek mond, az képzeleti kép és éppen úgy képzet a neve, mint az emlékezeti képnek. Képzelet szót a képzet helyett többször használ, s általában kifejezései oly annyira substanciálók, hogy nagyon emlékeztetnek a leszólt régi Herbart-féle pszichológiára.

Az alakulástan az egyénnek a társadalom hatása folytán előálló

azon fejlődését jelenti, melynek következtében az egyén társadalmi taggá lesz. Azonban itt a társadalomnak csak azon hatásait érti, amelyek öntudatlanok s amelyek a *fejlődés* feltételeit adják meg az egyénnek. (Hát akkor mért nem nevezhető fejlődésnek a hatásuk eredménye?) Pl. *ápolják, gondozzák*, t. i. táplálékkal, ruhával, jó levegővel látják el, tisztán tartják stb. (Hát ezek nem szándékos munkák?). Továbbá lehetővé teszik az emberekkel való érintkezést. (Ezt is terv és cél nélkül?) S végül anyagi és szellemi javak és ősi hagyományok örökösévé teszi a gyermeket. Ez is minden szülőnek szándékos és terv szerint való törekvése is, nemcsak öntudatlan hatás.

Míndezt főképp a család által teszi a társadalom. Ez képezi a tartalmát a társadalmulástan nevű résznek. Egyes általános és több részletekre vonatkozó megjegyzést tettem meg már rája vonatkozólag; azonban még egy általános észrevételtem van s ez a következő: Ha azt akarta a könyv írója, hogy ez a rész a voltaképi neveléstannak, szerinte társadalmítástannak biztos alapul szolgáljon (más célját elképzelni nem tudom), akkor főképp a gyermeki egyéniség élettani és lélektani fejlődését korok szerint akkora foku exaktsággal kellett volna ismertetnie, mennyire a tudomány mostani fejlettsége mellett lehetséges volt.

A *társadalmítástan* az utolsó főrészlete a könyvnek, mely a nevelés célját fejtegető *bevezetéssel* kezdődik. Eszerint „a gyermeket a társadalomnak valláserkölcsileg szilárd jellemű tagjává alakítani“ a cél. Az elején láttuk, hogy a nevelés meghatározásánál a *nemzeti társadalom* tényező tagjává *alakítani* volt a cél. Most e két eltérő mondást ezzel az okoskodással egyeztetni össze, vagyis teszi azonossá: Minthogy pedig a társadalom történeti és nemzeti alapon szerveződik, az egyesnek tényező tagjának kell lennie a nemzetnek, s a nemzet tagjának valláserkölcsileg szilárd jelleműnek kell lennie.

Nem értem ugyan egészen ezt a *valláserkölcsileg szilárd jellem* kifejezést, de minthogy a keresztyén valláserkölcsiség dicséretére egy külön bekezdést szentel itt a könyv, ami a keresztyén társadalom szempontjából igen szép és helyes, de kizárólag azt az erkölcsi felfogást hirdetni üdvöztőnek, a szociológia mai felfogásával nem egészen egyezik, már pedig tudományos könyvnek, amely minden külsőségeiben is egészen modernnek tünteti fel magát, ezzel is számot kell vetnie.

Ezek után a *nevelési*, szerinte *társadalmítási elvek* ismertetése következik a könyvben. Egyik elvnek a *természetszerűséget* mondja, mert ő a társadalmulás tényeire alapítja a nevelés elvét, nem a lelki élet tényeire. Ha ez utóbbi túlzás, akkor az előbbi is az, mert csak az természetes, ha az egyéni természetén s az egyén fejlettségi fokán alapszik minden nevelési törvény.

Az, hogy minden nevelői munkának természetesnek és kellemesnek kell lennie, feltétlenül igaz és ilyen értelemben mondhatjuk, hogy ezek elengedhetetlen sajátosságai minden jó nevelési tevékenységnek.

Aztán fel vannak sorolva a nevelői munkák: 1. *az ápolás*; 2. *a művelés*; ez más szóval: *az oktatás és szoktatás*.

A könyv szerint az ápolásban az óvás is benne van. A köztudat ezt másképp ismeri. Eszerint ugyanis az *ápolás* annyi, mint a szükséges

feltételek nyújtása az élethez és fejlődéshez, *óvás* az életre és fejlődésre veszedelmes dolgok elhárítása. Ide tartozik az orvoslás is, a meglévő veszedelmek megszüntetésére irányuló munka.

E cikkben külön hangoztatja a könyv, hogy a benne foglalt nevelés, mikor ápol, akkor oktat és szoktat is egyúttal, nem csak az egyiket akarja külön végezni, mint a régebbi pedagógusok.

Megengedem, hogy az eddigi neveléstanítók nem hangoztatták ezeknek együttes folyását, de nem azért mintha nem tudtak volna róla.

Ezek a bevezető részei a társadalmítástannak. Következik utána a *szervezetten*, mely azokat a dolgokat ismerteti, akik és amik a nevelés munkáját végzik. Ezek kétfélék: *intézmények* és *nevelők*.

A nevelési intézmények *a család, az egyház, a társadalom közössége és az iskola* s a vele kapcsolatos *ifjúsági egyesületek*.

Úgy hiszem, nem tévedek, mikor azt mondom, hogy a család mint intézmény inkább öntudatlan tényező s benne a családtagok az öntudatos nevelők. E mondásom első részét éppen e könyv társadalmulástani része igazolja, a másikat nem kell bizonyítani. Tehát a szülők és testvérek mint család inkább a nevelők közé számíthatók a céltudatos nevelésben, mint az intézményekhez.

A család feladataiul ezeket tűzi ki: kötelessége elősegíteni átöröklés (?) által a legderékabb egyének kiválását. Ezt oly módon gondolja, hogy csak tökéletes szervezetű egyéneknek legyen szabad összeházasodniok.

Erre csak azt kérdezhetem, hogy hát a szervezeti hibában szenvedőket a házasság megtiltásával, avagy másképp is ki gátolhatja meg abban, hogy utódokat ne hozzanak létre?

De a család tagjainak meglévő gyermekeiket tényleg is nevelniök kell, nemcsak utódaik szervezetének tökéletessé alkotására törekedni. Ámde a szegények a fárasztó és folytonos munka miatt alig érnek rá erre. Ezen a neveléstan könnyen segít; gondoskodjék az állam és társadalom arról, hogy a szegény szülők is oly anyagi helyzetbe jussanak, hogy kevesebb időt fordíthassanak munkára s naponkint legalább 3—4 órát gyermekeik nevelésére fordítsanak. Nem világosít fel egészen, hogy honnan vegye az állam és társadalom az erre szükséges pénzt, vagyont, azonban, tudjuk, hogy ma a gazdagok munka helyett élvezetekre, szórakozásra fordítják azt az időt, amit gyermekeik nevelésére lehetne fordítaniok s ki biztosít róla, hogy a szegények jó móduakká téve, másként cselekednének.

El kell ismernünk azonban, hogy bár olyan kívánságokra alapít nevelési munkát, amelyeknek megvalósítási módját maga sem ismerteti, mégis sok olyan dolgot magyaráz el a család nevelői feladatairól, miknek hatása üdvös volna; miért is ezeket jó figyelmesen elolvasni nem fölösleges senkinek.

Megemlítve még azt a javaslatot, hogy a műveltek sokat legyenek a műveletlenek társaságában, a szolga és úr között szünjék meg a különbség, a kisasszonyok járjanak a konyhába mosogatni, súrolni, a házi úr meg ne restelje felválni a tűzifáját, egyszóval legyen teljes egyenlőség műveltségben és abban, hogy a munkában ne válogasson senki: két dolgot jegyezek meg a könyv ezen részére vonatkozólag. Az

egyik az, hogy ezek a kívánságok csak akkor valóíthatók meg, ha minden egyen teljesen egyforma lesz. És mikor lesz ez?... A másik az, hogy itt a családnak mind csupa a *társadalmulás* feltételeit előmozdító hatásáról szól, holott ebben a részben a fejezet címében kifejezett ígéret szerint a *társadalmító* munkákról kellene beszélni.

Elfogadható és szükséges mind, amit az egyház nevelői fontosságáról beszél. Ilyenek azok a feltételek is, mik nélkül az egyháznak ez a fontossága megszűnik. Igaz az is, hogy a papoknak az anyagi érdekek és közügyek ápolásával is ki kell venni részüket a nevelés munkájából.

A *társadalmi közösség* nevelői hatásáról szólva ismétli azokat a szép kívánságokat, melyeket már említett a családról szólóban is, aztán egyéb hasonló kívánatos dolgokat is felsorol a társadalomra nézve, bírálván annak hibáit. Csakhogy az a baj, hogy itt is elmulasztja alapos megfejtését adni annak, hogy mikép volnának azok megvalósíthatók. Vagy talán a nevelést elégnék tartja erre nézve egymagában is? Ez kissé merész vélemény volna.

Itt is, mint az elébbi részben, össze-vissza beszél a társadalom szándékos és öntudatlan hatásairól, holott csak a szándékos tartozik, amint írva van u. e. könyvben, a társadalmításhoz.

Most elérkeztünk a legfőbb intézmény, **az iskola** ismertetéséhez.

E részben külön szakaszok szólnak az iskola *feladatáról, fajairól, fentartóiról, az iskolahelyekről és berendezésükről, a tanulókról, a tanítókról, az iskolai életrendről s az igazgatásról.*

Az iskola *feladatául* azt jelöli ki, mit a nevelésnek kijelölt. Szükséges feltétele ennek az iskolai életnek a társadalmi élettel való szoros kapcsolata. Továbbá fontos elv a feladat szempontjából, hogy a **jelen társadalom** életéhez való alkalmazkodásra neveljen

Ez utóbbi feladatot jegyezzük meg jól, mert mégis ezzel ellentétben e nevelésben egészen a messze jövő számára szervezi iskoláit és azok nevelési rendszerét.

Ez mindjárt észrevehető az iskolafajok megállapításánál, ami ekkép szól:

1. *Családi* (hol van ma ilyen nevű iskola?) és *nyilvános* a társadalomhoz való viszony szerint.

2. *Közműveltségi* és *szakműveltségi iskolák* a tanított műveltségi anyag minősége szerint.

3. *Alsófoku* és *felsőfoku iskolák* az anyag terjedelme szerint. A mai iskolák utóbbi szempontból háromfélék, amint tudjuk: alsófoku, közép- és fő vagy felsőbb iskolák, de e könyv a középfajukat is az alsófokba sorolja, tehát elütőleg a közfelfogástól.

A *családi* iskoláról kisül később, hogy azon a házi nevelést érti. Ez elég sajtáságos, de még különösebb az, hogy az alsófoku iparos és kereskedő inasiskolákat is családi iskoláknak mondja.

Aztán következik ezen jelenlegi iskola rendszer lebírálása. Ez tényleg rája is fér, de alaposabbnak tudnók az elítélést, ha lebírált iskolák fajainak felsorolása egészen helyes és világos volna, nem oly bonyodalmas, zavaros, mint amilyen.

A mai rossz iskolák helyett a nemzeti társadalom oly iskolákat fog létre hozni, biztat a könyv, melyek a nemzeti társadalomnak mind egyenlően művelt és többféle szakpályára képesített polgárokat nevelnek.

Mert ezeket az iskolákat minden polgárnak végig kell járnia. Ennek a „*ma még csak képzelt világnak*“ iskolája az *igazi népiskola*, mely kötelező iskolából és egy *szabad* tagozatból áll. Az előbbi elkészíti a polgárt a szakiskolai jellegű felsőbb tanulmányokra vagyis nyújtani fog annyi tudományt, mint a mai népiskolák és középfokú iskolák és emellett a *földművelésnek, iparnak, művészetnek és kereskedelemnek* valamelyik ágára is megtanít. A *szabad* tagozat annyi ágra oszlanék, ahány tudományos pálya van olyan, milyenekre ma az egyetemek és más felsőbb iskolák képesítenek. (98—99. l.)

A kötelező iskolázás, tehát a „*népiskolába*“ járás tart mindenkinél 3—18 éves koráig.

Ez iskolák szervezettségi fokuk szerint *iskolák és tanfolyamok*. (Vajjon miért iskola, mikor tanfolyam?) A tanulók szerint *fiúiskolák, leányiskolák és vegyesiskolák*. Továbbá a tanulók képessége szerint *rendes fejlődésűek és gyengétehetségűek* iskolái.

Fentartójuk az állam, de ha elfogadja, hogy az állam szabja meg az iskola célját, tanítási anyagát, nyelvét és hogy ki lehet tanító, s hogy ő legyen a felügyelő, akkor bárki is lehet iskolafentartó. (Csak akadjon ilyen fentartó!)

Az iskolának lesz épülete is s emellett olyan telke, melyen a tanítás szabadban is lefolyhat és így az épületben csak olyan tanításokat tartanak, amelyek a szabadban nem volnának megtarthatók. Benne kisebb és nagyobb termek lesznek 20—20, 60—80 gyermek számára. De lesznek benne iparműhelyek és kiskereskedések számára is alkalmas szobák.

Az ilyen iskolába a gyermekek kötelesek 18 éves korukig feljárni, hogy így egyenlő közműveltségben részesüljenek, mert így kívánja a társadalmi érdek.

Ezek szerint az iskolák számát annyira kell emelni és helyét úgy kell megjelölni, hogy mindenkinek lehetővé legyen téve az iskolába járás, továbbá a szülőket segítse az állam vagy társadalom, hogy legyen módjuk gyermekeiket iskolába járatni, hol szakpályára is előkészülvén, általános műveltséget is szereztvén, egy egyén több pályára is alkalmas lesz, és lehet a kovácsból ügyvéd, ügyvédből szabó, tanító vagy kereskedő, mert elég közműveltsége lesz a kovácsnak is arra, hogyha kedve szotytyan, letehesse az ügyvédi vagy mérnöki vizsgálatot. (Vajjon ki maradna ekkor szabónak, kovácsnak vagy útkaparonak?) Erkölcsileg pedig az ilyen polgár úgy lesz nevelve, hogy a szegénynek ingyen ügyvédje, orvosa legyen, nem pedig mindenütt pénzhajhászó, mint a mai időben. (Azt hinné az ember, nem is lesz szegény ebben a nagy egyenlőségben.)

A tanuló 3—7 éves koráig óvóba jár, 7—18-ig a mindennapi iskolába, kivétel nélkül mindenik, csak a 13 éven felüliek kevesebb időt töltenek ott. A tudományos szakiskolákba 18—22—24 éves koráig járhat, aki akar.

A népiskolában nem osztályok, hanem életkoruk szerint kerülnek külön csoportokba a tanulók s a tanítási tárgy nem lesz csak egy évre

s bizonyos osztályra kiszabva, mint ma, hanem $1-1\frac{1}{2}$ s több éven át is tanulhatja a maga évfolyamában a tanuló. Az iskola elvégzése után végső vizsgálatot tesz a tanuló.

Tanító lehet mind a férfi, mind a nő, minthogy a társadalom is férfiakból és nőkből áll s így a kettő együtt jobban *társadalmithat*, mint külön-külön bármelyik is. Tudnia kell neki ápolni, szoktatni és oktatni. A tanítani valókat tudnia kell, igen a tanítás módját is és gyakorlott-ságra is szert kell tennie.

A tanítói pályára való előkészület a mai közép- és népiskoláknak megfelelő *népiskola* s ezek után a 4 évf. tanítói szakiskola sikeres elvégzéséből áll. Itt a szaktudósoktól a *közműveltségi* iskola minden tárgyát tanulja, alaposan és tudományos felfogással. A jelöltek tanítói szakiskolával kapcsolatos óvók és népiskolák növendékeivel foglalkoznak és megfigyelik őket a tanítási órák után, irodai munkát végeznek; szertárak, könyvtárak kezelésében, rendezésében részt vesznek és a III. és IV. évf.-ban gyakorlati tanításokat is tartanak, továbbá zenét, rajzot tanulnak és testgyakorlatokat tartanak a 15—20 elméleti tárgy filozófiai felfogással való tanulása mellett és végül naponként gyakorlati foglalkozást is úznek; mezei gazdaságot, ipart vagy kereskedést.

(No aki ezeket mind megteszi, az csakugyan csodaember, abból igazán kiváló tanító lesz, mert az magát a lehetetlenséget győzi le.)

E sok tudomány és gyakorlati ismeret birtokában aztán lesz neki évi 1600—4000 korona fizetése s csekély 24—26 órája hetenként.

A sátorosünnepi szünetek megszűnnek s helyettük 2—3 napos szünetek lesznek évközben alkalmas időben. A nagy nyári szünet is csak szükségéből marad meg s nem nyáron, hanem az év más részében lesz és 6 hétig fog tartani. Az iskolai év is január 1-én kezdődik.

Az iskola *felügyeletét*, mit a könyv *igazgatásnak* nevez, az állam teljesíti főigazgatók segítségével. A fegyelmi ügyek elintézésére külön fegyelmi bíróság lesz.

Ime vázlatos képe a Peres-féle iskolának, amely szerencsére csak a képzelet világában van még. Muló álom ez, ne vegyük kritika alá, ugyis elég hamar szétfoszlik magában is.

Feltűnő, hogy a legkomolyabb ismertetőik sem említik fel ezt a részét a könyvnek, pedig 75 oldalt foglal el belőle ez a rész és a legújabb dolognak ez tekinthető benne. Vagy talán rontotta volna a nagy dicséretnek hatását?

A *módszertanról* szóló résznek első §-a a *tervezettan*.

Mikor a nevelésben tervezetről beszél valaki, közönségesen azon dolgok célszerű elrendelését értjük, miket a nevelő nevelés közben felhasznál, aminők pl. a tanításkor a tudomány anyaga, tartalma, az ápoláskor a jó táplálék, a jó levegő, a megfelelő lakás és ruha. Ezeket felhasználja a nevelés, mint a vasat a zárhoz a lakatos. Ezek tehát anyagok, amit a munka felhasznál.

A *tényező* szó hallásakor pedig mindig valami tevékeny, az eredmény létrehozásában tevőleg résztvevő dolog jut eszünkbe. Ilyen értelmet tulajdonít Peres neveléstana is ennek a szónak, mégis egyenlő

jelentésűnek mondja az anyaggal. Tehát szerinte pl. a tanítás anyaga és tényezői ugyanazok.

Ez nem tisztázása a dolognak, hanem zavarosabbá tévése, mert a természettanban és kémiában tényezőnek tekintik mindazt, ami a testen és az anyagon változásokat idéz elő, a változást szenvedő dolog meg az anyag. A nevelési munka szintén változtat, felhasznál bizonyos anyagokat, hogy a fejlődés mint eredmény létrejöjjön és ezeket nem észszerű tényezőknél nevezni.

A nevelés tényezői pedig azok, amik közrehatnak a nevelés munkájában s tevékenyen vesznek részt e munka eredményének létrehozásában, pl. a természet, a társadalom, a nevelő intézmények és nevelők s maga a nevelkedő egyén is. Amiknek a segítségével pedig e tényezők működnek, hatnak, azokat a nevelés eszközeinek hívjuk. Ebből a rendes és, azt hiszem, általánosan elfogadott tudatból nem vagyok hajlandó kiköszöntetni magamat különösen oly magyarázattal, minőt e neveléstan ad. Pl. „Mindaz, ami a nevelésben hatóok s ami a *nevelt embert alkotja* (·) a nevelés tényezője. A tényező nemcsak munkás, nemcsak végrehajtó a nevelés munkájában, hanem a „neveltnek“ sohasem hiányozható s mindig eleven alkotó eleme.“

Ezt én akkor sem tudom megérteni, ha az utána következőből olvasom, hogy „a táplálék, a munka, a pihenés, a környezet, a vidék, az égélj, a játék, a szemlélet, képzet, gondolat, előítélet, eszme“ stb. stb. mind oda tartoznak a nevelés tényezőihez.

Következik azután a három nevelői munka tényezőinek (anyagának) felsorolása.

Az ápolás tényezői: az öröklés, szülőföld, lakóhely, táplálék, levegő, mozgás, nyugalom, ruházkodás, lakás és társas élet.

Az oktatás tényezői: a *tudományok és művészetek*. Utóbbiakon nem annyira a művészeteket, hanem inkább az ügyességeket érti. „És én itt határozottan a társas élet cselekvéseire és a kéz ügyesítésére, a kézi munkára gondolok első sorban.“

Értse meg, aki tudja, hogy itt megint miért vetköztette ki ez a könyv a művészet szót a maga jelentéséből. Én magam sem megérteni, sem értékesnek találni nem tudom.

A szoktatás tényezői: A tanító egyénisége (példaadás), utasítás (értsd: parancsolás és tilalom), gyakorlás, felügyelet. És a szokott következőket logikával *anyag* név alatt felsorolja külön még ezeket: a szép, igaz, jó és vallásosság köre, más szóval azok az erkölcsi és esztétikai törvények, mikre a gyermeket meg kell tanítani. Tehát még sem ugyan az anyag és tényező.

Ez ápolási tényezők közül némelyik valóban tényezője, a másik meg anyaga az ápolásnak, amint az anyag és tényező mivoltáról elébb mondottakból érthető. Egyéb megjegyzésem ezekre nézve külön nincs, mert amit az u. n. tényezők hatásáról mond, azok ismert és közkeletű tények. Ezek után egy cikk *általános és részletes óraterv* címet visel, melyben elismeri a szerző, hogy ilyen az ápolásban nem lehet, mert minden a körülményektől függ. Akkor minek ilyen címet adni e részletnek?

Az oktatás tervezettanát: tényezőinek célszerű elrendezését azzal a kijelentéssel kezdi fejtegetni, hogy az *oktatás* és *tanítás* között nincs különbség. Természetes, hogy ezt csak úgy magyarázhatja meg, ha kiforgatja a szót a megszokott értelméből. Ezen általánosan elfogadott jelentése az *oktatás* szónak ez: beláttatni valakivel, hogy valamely cselekvést miként kell helyesen végrehajtani, megértetni e cselekvésnek szükséges vagy hasznos voltát; avagy káros következéseit a kerülendő cselekvéseknek; más szóval bizonyos öntudatos cselekvési módok megszokására, avagy káros cselekvések öntudatos kerülésére vezetni a nevelendő egyént.

Ellenben a *tanítás* főképp az értelem fejlesztésének, a megértés, gondolatalkotás (ítélés) és okoskodás gyakorlása, természetesen sok különféle ismeretkörben.

Az magától értetődik, hogy az oktatás is fejleszti az értelmet, viszont a tanítás is szoktat cselekvésekre is, mert amily irányú gondolat- és érzelemkört állandósít meg lelkünkben, oly irányúak lesznek cselekvéseink is. Az is igaz, hogy mikor tanítunk, akkor azzal kapcsolatban oktatunk is, a gyakorlatban alkalmazván a tanultat, de a szoros kapcsolat mellett sem nevezhető e kettő egynek.

Mikor az oktatás tényezőit csoportosítja, akkor már e könyv is az oktatás *anyagáról* beszél állandóan, mintha nem ő bizonyította volna előbb, hogy a tényező a helyes neve a közönségesen tanítási anyagnak nevezett dolgoknak.

A tanítási tárgyak nevelési értékét bírálgatván, az u. n. humániórák uralmát elítéli olyképen, hogy az ember azt várná, hogy most már kiemeli a természettudományok fontosságát és elsőségét az emberi gondolkodás és az egész emberi élet pozitívabb, valószínűbb és így természetesebb irányu fejlődésében. Ezt azonban nem teszi, hanem arra az eredményre jut, hogy a tanítási anyag kiválasztásában a módszertani elvek s a nemzeti társadalom érdekei az irányadók.

A tanítás anyagának megállapítására nézve azt az elvet fogadja el, mely eggyé kapcsolja a tudást a cselekvéssel. Tehát oly anyagot ajánl, mely alkalmas arra, hogy vele a tudás kellő fokát is megszerezze az egyén s annak a cselekvésben való alkalmazását is. Még pedig oly tudást és oly cselekvést, melyek a nemzeti társadalom tényező tagjává teszik az egyént. Továbbá irányadó a kiválasztásban (talán inkább beosztásban, elrendezésben?) a *gyermekhez mért ség* elve. (Értsd: a gyermek fejlettségi fokát.)

Ezen elvek alapján tanítandó tárgyakul a következőket sorolja fel:

I. Gyakorlatilag (produktív munkára) *vezetnek:*

Művészetiek: 1. Kézi munka (gazdálkodás, ipar, kereskedés) 2. rajz, 3. ének, 4. testgyakorlat.

II. Elméletileg vezetnek: 1. földrajz, 2. természettudományok, 3. társadalomtudomány, történet és neveléstan, 4. magyar nyelv, 5. mennyiségtan, 6. hit- és erkölcsstan.

Az idegen nyelvek tanítását megengedi az iskolában, ha csupán beszélni tanulás céljából tanítják, de nem tartja szükségesnek. A hazai nemzetiségek nyelvét azonban oly iskolákban, hol a nemzetiségi tanulók

többségben vannak, szintén bevezetendők véli méltányossági szempontból a tanítási tárgyak közé.

Rövid pár szóval jelzi az egyes tárgyak anyagát is. Új ezekben a felsorolásokban nincs, legfőleg hézagos rövidség, tehát nincs miért itt bővebben is ismertetnem.

A tanítás tárgyainak beosztását úgy tervezi, hogy a tanuló mindenik tárgyat egyfolytában esetleg több éven keresztül végig tanulja s egyiket se tanulja ismételten, mint pl. a mai különböző iskolákban a nyelvtant és sok más tárgyat. Ebben van valami, ez helyes, de az ő új iskolai rendszere két fokozatában is ismétlődnek az a tárgy, amely a felsőbb iskoláknak, tehát a szakiskolának is tárgya volna.

Egymás mellett csak kevés elméleti tárgyat tanítana, legfőlebb 2—3 at és az egymástól legeltérőbbeket, mert a rokonismeretek összefolynak és zavarossá válnak és ezeknek egymás mellett való tanulása fárasztóbb, mert mind ugyanazon részeit foglalkoztatják az idegrendszernek.

Az egy évfolyamba járó tanulókat minél kevesebb számú tanító nevelje.

A tanítási órák számát tekintve, napi 5—7 órai oktatást tart szükségesnek átlag, tehát heti 30—42 órát és pedig a népiskola 7—8 éves és 13—14 éves tanulói számára heti 30—32 órát, a többi évfolyambeliek számára 36—42 órát.

Az egyfolytában való tanítás a 7 éven aluliaknál $\frac{1}{4}$ óráig, a 7—10 éveseknél $\frac{1}{2}$ óráig tarthat csupán, az idősebbeké azonban 1 egész óráig is.

Magáról a tulajdonképi *módszerről* szólván, az ápolás módszerének irányadó elvéül azt tüzi ki, hogy az ápolás ne csak gondoskodjék a gyermek fejlődésének szükségéről, óvásáról, hanem fokonként szoktassa önmagának ápolására, óvására. Szóval itt is legyen vezérlő elv az önállóságra való nevelés. Tudjuk mindnyájan, hogy ez így helyes.

Az *oktatás* módszerében először megjelöli a célt, ez a *tudás és alkalmazás*. Aztán a mód alanyi és tárgyi kellékeit. Ezek az *anyag és egyén, a gyermek és tanító viszonya*, vagyis miképp alkalmazandó a tanítás anyaga a gyermekhez, minő viszonyban legyen a tanító ez anyaggal és a gyermekekkel.

A *tanítás mozzanatai* e könyvben a következőkép vannak felsorolva: 1. a *megindítás*, az akarat lekötése, 2. a *szemléltetés*, 3. a *megértetés*, 4. *alkalmaztatás*. Továbbá vannak az *alaki mozzanatok*: 1. ismétlés, 2. gyakorlás, 3. vizsgálat (t. i. egy eltanított nagyobb önálló résznek a kikérdezése).

A tanítás kezdő mozzanataul felvett *megindítás* új műszó a magyar pedagógiai nyelvben. Valószínűleg a szónoki beszéd szerkezeti részeinél használt ily elnevezés mintájára készült. Hogy itt, a tanításban, mit kell értenünk rajta, nagy részletességgel magyarázza, de a lélektani alapját mégsem mutatja ki.

A megindítás a szónoki beszéden tudvalevőleg a bizonyítékok összefoglalása és az eredmény kétségtelen igazságának feltüntetése alapján, tehát a teljes meggyőzés alapján történik. Így hát, ha a szerző

érzelembresztést ért rajta, akkor nem egészen találó kifejezés. Máskép is, nem az érzelm felébredése az első mozzanat a tanulásban, hanem az érzelmet felkeltő képzetsor, vagyis a tanulandókról valamely érdekes képzetsoport felújítása a tudatban, amelyekkel valóban ébrednek is érzelmek, mégpedig kellemesek, miknek hatására felébred a tanulandó dolog megismerésének vágya. Ez viszont az akaratot az új tanulni való tanulására tereli. Ennek lélektani alapja a megértés vagy felfogás (appercepció) természetében keresendő; tehát előre oly képzetek újítandók fel, amelyek az új érzéletekkel összekapcsolódva lehetővé teszik azoknak minél világosabb tudatossá válását.

Ha az ilyeneket a szemléltetés megkezdésekor kell keresnie a tanulónak, nem lehet sem elég gyors, sem elég tiszta a felfogás. Azért én nem tartom elég szerencsésnek ezt az elnevezést.

Részemről jobbnak tartom az *előkészítés* elnevezést, amelyen mind az ismertetendő dolog megnevezése, mind a felfogást előkészítő (appercepiáló képzetek) felújítása, mind az érdeklődés vagyis figyelem felébresztése érthető. A *szemléltetést* meg nem tartom külön mozzanatként a tanításban.

Ez egyik tényezője a megértésnek s amint hatására érzetek keletkeznek, azokat a kérdezgetés és feleltetés segítségével mindjárt fel kell fogatnia, megértetté kell tennie a tanításnak. És ez így is történik, nem külön választva. Azért ezt a megértetés első mozzanatának kell tekintenünk, amit követ a második mozzanat, melynek segítségével rendszeresen összefüggő egészszé, egységes képzetsorrá foglaltatjuk össze a reszenként felfogatott ismereteket. Miért is ezt bátran nevezhetjük így: *rendezés és összefoglalás*, míg az első mozzanat *megértetés*-nek nevezhető leghelyesebben, hiszen a szemléltetés ennek csupán elősegítője, csakugy, mint a beszéd (kérdezgetés-feleltetés, előadás-kérdés-feleltetés). Es új ismeret nem származhatik, vagyis az érzéklet nem válhatik ismeretté megértés nélkül.

A nevelésben a tanítás következő tartalmi mozzanatának az *alkalmazást* veszi. Ez szerinte néha szellemi munka, vagyis a tanultaknak valamely felsőbb rendű ismeretkörbe való beillesztése, néha a megértett dolognak megcselekvése, cselekvéssel való megvalósítása, vagyis *gyakorlati alkalmazás*. Közönségesen azonban nem lehet mást érteni rajta, mint a megszerzett tudásnak felhasználását az élet céljai szerint, tehát vagy arra, hogy valamely jó cselekvést annál könnyebben hajtsunk végre, vagy arra, hogy tájékozást tudjunk szerezni a cselekvések kiválasztásában.

S ha ez így van, akkor hasznosan alkalmazni csak az egészen elsajátított ismeretet lehet. Az ismeret állandósítása vagyis teljes elsajátítása pedig ismételtetés nélkül nem lehet. Ezek szerint az *ismétlés* elsőbb mozzanat a tanításban, mint az *alkalmazás*.

Ismétlés az, mikor a rendezett és összefoglalt ismereteket a tanítás végén elmondattuk, *ismételtetés*, mikor a tanulónak kötelességévé tesszük, hogy a könyvből, tanulja otthon az eltanított leckét és így jól begyakorolja, *ismétlés* a lecke kikérdezése, az *az* is, amit e nevelésben *vizsgálatok tartásának* nevez. S mindezek együttvéve eszközlik a be-

gyakorlást, ami tehát nem külön mozzanat, hanem az ismételtetés különböző fajainak eredménye.

Ezek folytán, a *rendezés és összefoglalás* után (nem mint pusztán alaki mozzanatot, mert minden ismétles egyuttal bővítéssel és világosabbá tevéssel jár) a *begyakoroltatás* a következő tanítási mozzanat, ami az ismételtetések különböző módjai által történik.

Ezek, amint látható, inkább a rendszertelen és kevésbé világos felosztás és elnevezések ellen szólnak. Azok a magyarázatok és gyakorlati utasítások, miket az egyes mozzanatokról mond, tartalmilag mind jók és helyesek.

A *tanítás alakja* a tanító és a tanítvány érintkezésének módja. Ez lehet: 1. *jelbeszéd* (arcjáték, taglejtés), 2. *előbeszéd*, 4. *irott beszéd* (irodalmi művek), 4. *az ipar és művészet*.

Ezekből az arcjáték, taglejtés csak mint az előbeszéd kísérője szerepel, tehát önálló érintkezési módnak nem vehető. Ily értelemben beszél róla a könyv is, mégis külön csoportnak veszi. Továbbá mint-hogy itt közvetlen tanításról van szó csupán, az irott nyelvet mint tanítási alakot fölösleges szerepeltetni. Ugyanezt mondhatjuk a művészekről és iparról is. Hiszen mindenki tudja, hogy a könyvek, művészi termékek stb. eszközei a tanításnak és tanulásnak.

A felsorolásban kimaradt a *cselekvéssel történő tanítás* az u. n. megmutatás, azonban a magyarázatban mégis van fejtegetés róla, még pedig elég bő. Érthetetlen tehát, hogy olyanokat sorol fel önálló tanítási alakként, amit maga sem igen tart annak, s ami voltaképpen az, azt nem nevezi annak. Szóval nem tisztá itt sem, hanem zavaros a rendszer.

A *tanítási eszközök* ismertetésében teljesen értékteleneknek mondja a kitömött és preparált állatokat, a szárított növényeket, mert hiányzik belőlük az élet. Kétségtelen, hogy minden állatot a maga életműködései közben szemlélve ismerhet meg legtökéletesebben a gyermek s a növényt is a maga természetes formájában és környezetében. De lehet-e az iskolában így szemléltetni mindeniket, amelyiket tanítani kell. S elég-e csak annyit tanítani, amennyit így szemléltethetünk? Azt hiszem erre a könyv írója sem felelhetne *nem*-nél mással, és azt is megengedi, hogy a muzeumok kitömött állatai, szárított növényei stb. mégis csak érnek valamit s akik ezeket értékeseknek tartják, talán mégsem olyan együgyűek ezek művelődési fontosságának megítélésében, mint ez a könyv tartja.

Az természetes aztán, hogy az egyik felől elkövetett ilyen túlzás mellett a másik oldalon is hasonló túlságba esik s a természetes szemlélési módokat a lehetetlen mértékig mondja okvetetlenül szükségesnek.

A *szoktatás munkájában* kétféle mozzanatot különböztet meg: *embertaniakat* és *politikaiakat*. Az első csoportba sorozza: a példaadást, az utasítást, (felvilágosítást) és a gyakorlást; az utóbbiba: a felügyeletet és igazságszolgáltatást.

Bajos megérteni ezen fegyelmezés módoknak ilyen csoportosítását. Az a magyarázat, hogy az embertani szoktató munkák megindításra, (?) szemlélésre, megértésre és munkálkodásra szoktatók és hogy a politikaiak a társadalmi magaviselet és cselekvés szabályozására szolgálnak, értelmetlen és ok nélkül való. Hiszen lehet-e azt mondani, hogy pl. a példa-

adás nem szerepel a társadalmi és egyéni élet szabályozásában egyaránt? Avagy lehet-e ugyanezt mondani az utasításról s felvilágosításról, avagy a gyakorlásról, amelyeknek a politikainak mondott két eszköz: a felügyelés és igazságszolgáltatás csupán elősegítője, semmi más?

Bizony mondom, zavarosabb rendszer ez, mint az a régi, amely a megszokást előmozdító és irányzó munkát fegyelmezésnek és irányzásnak, az állandósítót pedig felügyelésnek és rendtartásnak nevezi.

Az ismeretes szoktató eljárásokat természetesen elég helyes felfogással tárgyalja, de nem elég szabatosan és kevésbé tudományos alapon.

Nem vehetek búcsút e fejezettől, míg rá nem mutatok a szoktatás fogalmának érthetetlen és téves meghatározására, mely így szól: „A szokás, mely a régi közmondás szerint második természet, értelmi, érzelmi és akarati elemekből alakul. Megismerjük, megszeretjük, megtartani, megtenni akarjuk ezt vagy amazt a tárgyat vagy cselekvést: ez a szokás.” Tehát valaminek a megértését, megszeretését és megszerezni akarását szokásnak nevezi.

Talán nem is kell mondanom, hogy a szokás állandó cselekvési vagy gondolkozási mód, mely az egyes cselekvések, vagy bizonyos gondolatkörben való gondolkozás gyakori és hosszas ismétlődése folytán áll elé, ismertető sajátága pedig az, hogy a megszokott irányu cselekvés vagy gondolkozás igen könnyen s mégis szabatosan foly le s így kevés erőfeszítést kívánván, jóleséssel jár azoknak a végzése. Élettani alapja a szervezeti emlékezet és fentartója a kellemes érzelemből fakadó állandó vágy.

* * *

Ezzel be is fejezhetem a könyv tartalmának részenként való áttekintését. Rövidsége, csak a leglényegesebbek elmondására törekedtem benne, ha kissé hosszúra nyúltak látszik is.

Most először egy pár általános megjegyzést kell még tennem a tartalomra vonatkozólag, aztán az *előadás* minőségét is ismertetnem kell, hogy a könyvről nyújtott kép, ha vázlatos is, de egész legyen.

Amint a részletek ismertetésekor is rámutattam, ez a könyv a nevelést egészen újjá akarja alakítani a végből, hogy egy teljes egyenlőségben élő tagokból állóvá alakítsa át a társadalmat. Mert a társadalom mai szervezete, a család mai élete nem jó. Nem, mert osztályokra: szegényekre, gazdagokra, urakra, szolgákra, iparosokra, napszámosokra, gyárosokra, földesurakra stb. stb, sőt még nemzetiségekre is oszlik. Ezen segíteni kell és pedig akkép, hogy ne legyen úr és szolga közt különbség, az emberek a foglalkozásban ne válogassanak: ne legyen cselédmunka és úri foglalkozás, hanem mindenféle munkát egyforma örömmel végezzen mindenki, tehát az úr az udvarseprést, az úrileány a mosogatást és padlósurolást; műveltek és kevésbé műveltek ne alakítsanak külön csoportokat, járjanak együvé, elsősorban éljen a köznek mindenki. Az ügyvéd legyen a szegényebbeknek ingyen ügyvédje, az orvos ingyen orvos stb. Sőt műveltség tekintetében is általában egyenlő legyen mindenki csak egyes szakismertekben különbözzenek egymástól az egyesek. Ép úgy a gyakorlati foglalkozásokban: földművelésben, kisiparban és

kereskedésben mindenki egyformán gyakorlott legyen. Nemkülönben legyenek egyek a nemzet polgárai nyelvben is. És mindenki pontos, kötelességtudó és kitartó munkás polgára legyen a hazának.

És ha most keressük, hogy mindezt mivel tartja megvalósíthatónak, arra nézve a következőket találjuk a könyvben. Első eszköz a *család átváltoztatása* olyanná, hogy a gyermekek a szülőktől csak tökéletes szervezeti sajátosságokat örökölhessenek; a *családi élet tisztává tétele* állami és társadalmi ellenőrzés által, hogy csupa jó példát adjanak a szülők, az állam és társadalom gondoskodásából jusson a *család vagyoniilag oly* helyzetbe, hogy ne kelljen egész idejét a megélhetésért való munkával eltölteni, hogy a gyermekek nevelésével foglalkozni sok idejük jusson. Harmadik eszköz az *iskolarendszer és iskolai nevelés*. E három közül ezt tartja a legfontosabbnak e könyv s az erre a célra kigondolt iskola rendszerét s az abban tervezett nevelést úgy tünteti fel, mint ezen boldog egyenlőség megteremtésének biztos és csálhatatlan eszközét. Ennek a képzelt világnak, mint már kész valaminek, a szolgálataban álló, az egész nevelési rendszer, melyet a könyv felépít. S amelyben reális értékű csak az, amiket mint korunk neveléstani vívmányait ismerünk fel benne.

Hogy ilyen gyökeres átalakítása a társadalomnak, még ha lehető volna, sem történhetnék meg csupán a felsorolt eszközökkel, melyek között a többi kevés jelentőségűnek tünik fel az iskolai nevelés mellett, azt már az iskolai rendszer ismertetésekor jeleztem. Az egyéni természetnek majdnem teljesen figyelmen kívül hagyására mutat az, hogy e könyvben ilyen a társadalomban tökéletes simasággal beilleszkedő s a mindentudás felé hajló, sok mindenhez jól értő, másan való elősködésre nem törő, egyforma műveltségű és egyaránt munkaszerető egyének nevelését tudományos komolysággal lehetők mondja, s ilyenekké nevelésük módját, mint megvalósítható reális célra szolgáló eljárást, akkép tárgyalja.

Reám azt a hatást teszi ez a nevelési rendszer, mint egy tudományos regény s ha események keretében mutatná be a benne foglaltakat, habozás nélkül nevezném annak, annyi benne a kellő kritikával nem ellenőrzött képzeleti elem.

A rendszerbeli újítás a könyvben, amint láttuk az, hogy a nevelésben két részre oszlik, egyik a *társadalmulástan*, másik a *társadalmitástan*. E részekben is a megszokott rendet össze-vissza forgatja, a jól ismert dolgokat új nevek alá foglalja. E kisebb rendszerbeli újítások, valamint a két fő cím szerinti felosztás értékét is alkalomadtán kimutattam minden helyen. Ennél fogva szükségtelen ismétlés volna most újra foglalkoznom részletesen is velük.

Ezeket a kifogásolt részeket tekintetbe nem véve, a szó szorosabb értelmében vett neveléstani fejtegetésekről a következőket jegyzem meg. Általában a nevelés feladatainak megjelölésében, eszközeinek és módjainak ismertetésében alapul azt a mostani és mindenestre természetes és reális felfogást választja, hogy az emberi szervezetnek test és lélek nevű részei elvalhatatlan egészet alkotnak, egyik a másik nélkül nem fejleszthető helyes irányban, az élet céljának megfelelő módon, tehát a nevelést egysegésnek mondja és nem is emleget külön testi, értelmi és erkölcsi (cselekvési) nevelést.

Az a felfogás is egészen korszerű és helyes, s az előbbi után más minő nem is lehet, hogy a cselekvésben való fejlődésnek lépést kell tartani az értelmi és érzelmi fejlődéssel. Mert minden ingerre, mi kívülről reá hat, mozgással felel vissza a szervezet, akkor minden gondolatnak és érzelemnek, amely a szervezetben kifejlődik, megváln a neki megfelelő mozgása, mely e gondolati eredménynek gyakorlati alkalmazására: szerzésre vagy védekezésre szolgál és így ennek a tökéletesítése, könnyüvé tétele is ép oly fontos, mint magáé az előidéző értelmi és érzelmi működése.

A nevelés céljaul nem a jövő életbeli boldogságra törekvő emberré nevelést tűzi ki, hanem az e földi életben önmagának és nemzetének javára élő, jó, művelt és munkás társadalmi taggá akarja fejleszteni az egyént.

Az is igaz, hogy a kor színvonalán álló elméleti tájékozottság és helyes gyakorlati felfogás látszik a nevelési szabályoknak kifejtésében és azok gyakorlati alkalmazásának ismertetésében. A neveléstan eddig haladásának eredményeit számba vette, azok jó részt benne vannak, ha néhol nem elég alapos megvilágítással is e könyvben.

Azonban ebből a szempontból is van egy igen nagy hiánya e könyv tartalmának. Ismertetésemem mindjárt a nevelés meghatározásáról szólómban, megjegyeztem, hogy a meghatározás azt a hitet keltheti az olvasóban, hogy az *egyéni természet* fontosságát nem veszi eléggé figyelembe. Ugyanis meghatározásában szó sincs róla, s ehhez képest nem emeli ki fontosságát, csak itt-ott érinti. Nem szól róla az egyéni fejlődés ismereténél sem, nem veszi számba iskolarendszerének megállapításában sem, hiszen mindenkit egyenlően művelhetőnek, egyenlően jóvá alakíthatónak, egyenlően munkásságszeretőnek és mindenféle ismeretágban egyformán kiképezhetőnek tart, pl. minden tanítótól megkivánná, hogy mindenféle tanítási tárgyban a gyakorlati foglalkozások egész serege mellett oly jártasnak kellene lennie, minőt ma a középiskolát elvégzett tanártól megkivánunk.

A tehetségekről, a nevelésnek a tehetségek szerinti alkalmazásáról sehol sem szól, holott tudvalevő dolog, hogy a nevelésnek az egyik fő alapja: az egyéni természet mily nagyon különböző az egyeseknél. Azonban e neveléstan, úgy látszik, inkább az erős egyéniségek kialakulásának visszaszorítását tartja szükségesnek, ami valóban folyománya azon szoros társadalmi egybeforrasztásra való törekvésnek, amit a nevelés fő céljaul kijelölt. Csakhogy ez nem korszerű felfogás, az élet és társadalom törvényeivel sem egyező és így kevésbé reális. Korunk az individualitás korszaka.

Ha már most az így áttekintett anyag felfogását és tárgyalási módját vizsgáljuk, a következő eredményeket állapíthatjuk meg.

Az egyes tételek kifejtésében nem úgy jár el, hogy állításainak biztos adatokkal meggyőző alapot vetne, hanem általában azokat kész általános igazságként lelkes páthétikus szólamokban rakja egymás mellé. Alkalmadtán a tetszetősebbeket meg is ismétli, mely áradozó ismétlések nemcsak zavarják a fejtegetések világosságát, megértésének könnyűségét, hanem fárasztóvá is teszik a könyv olvasását.

Az első állítás igazolására felemlítem, hogy pl. az élet- és lélektani meg társadalmi fejlődés összefoglalásában elmondottakat nem használja

el mint alapokat a nevelési szabályok megokolásánál, sőt ezeket szabatos pontossággal ki sem fejtí sehol, csak általános szólamokban hivatkozik rájuk, ahol hivatkozik.

A második állítás igazolására sok esetet lehetne idéznom, de ehhez sok hely kellene, azért elég ha pl. arra az egy esetre hivatkozom, hogy pl. a család és társadalom nevelői hatásáról ugyanazokat a társadalmulási, társadalmítási részben (s ez utóbbiban több helyen) is kevés változással ismétli.

Feltűnő fejtegetéseiben az a feltétlen, minden jó vonást teljes mértékben kizáró elítélés, mellyel a mai nevelésről szól. Pl. „Iskoláinkban ma a testi cselekvést mellőzzük, a rajzolás, kézi munkát az ismereteknek világosabbá tételére s a gondolatok, képzeletek kifejezésére nem alkalmazzuk, (!?) a munkának célját a gyermekkel be nem láttatjuk, a munka örömét vele nem éreztetjük; (!) az iskolai munka ma csaknem kizárólagosan egyéni, kiki magának dolgozik s még ennek áldásait sem látja tisztán, bizonyossággal; másokkal válllvetve, közös célért történő, közös egymást kiegészítő munkát nem végeztetünk: így aztán a mai iskolai munka gyermeknek, tanítónak keserves, munkára nem nevel, az egyéni munka hiúságát ránk ölti, de a másért folyó, a közös munkának örömét szívünkben nem ápolja, nem növeli.“

Hát maradt-e még haj ezután a lemosás után a fején a mai nevelésnek. Elolvasván önkéntelenül is az a kérdés jutott eszembe: miért nem hagyja ott a szerző ezt a nevelő kompániát s azt a minden helyesség nélkül való foglalkozást, amelyet annyira értéktelennek, sőt káros eredményűnek tart? Ez nem a tudományos könyv tárgyilagosa itélete, ez heveskedő túlzás. És ilyen a könyvnek a legtöbb részében található és így kijut belőle a mostani nevelés mellett a régi, főkép a Herbart-féle irányhoz tartozó pedagógusoknak s a régi rendszerű neveléstudományak is.

Látható tehát, hogy a neveléstan tárgyalási módja többfélekép vét ama követelmények ellen, amiket a tudományos könyvek rendszerében és tárgyalási módjában megkövetelünk; t. i. a világos és könnyen áttekinthető rendszer a tartalomnak olyan logikai beosztása, mely a haladás, folytonosság és szigoru együvértartozás szerint rakja egymásután s világosan rendeli alá bizonyítandó tételét a megfelelő főtételeknek, hogy ugyanazon ítélet ne szerepeljen több különválasztott fogalom körében is.

Meg kell végül emlékeznom e neveléstanak *külső beosztásáról* és *nyelvéről* is.

A *külső beosztás*, a külön részeknek látható különválasztása fő és alsóbb címek alatt a könnyebb áttekintés és könnyebb megértés szempontjából igen szükséges a könyvekben. Ebben a neveléstanban a kisebb fejezetek nincsenek külön címek alatt szétkülönítve, hanem összefolynak egy főcím alatt egy-egy végeérhetetlen hosszú fejezetté. Ez a könyv olvasását nagyon megnehezíti és így semmikép sincs hasznára annak.

A *könyv nyelvének* főbb külön sajátosságai ezek: 1. Szereti és keresve keresi a szokatlan elnevezéseket és kifejezéseket, az ilyenek kedvéért, ha máskép nem boldogodik, mindegyre új szókat készít vagy legalább is egészen szokatlan értelemben használ némely szavakat. Így pl. a

magyar emberrel *nevelteti* a halmot is, (1. 1.) holott eddig a magyar csak azt nevelte, ami magára is nőni szokott, a halmot legfőlebb meghordotta vagy feltöltötte. Az egyes társadalmi tagokról így szól: „... *egyénítői* ők a társadalomnak“, értsd: megszemélyesítői a társadalmi szokások egyetemének. (3. 1.) ... „*hogyan az ember vallás erkölcsileg szilárd jellem legyen (?)*“ (10. 1.) *Családi iskola* = családi nevelés (95. 1.), *bentlakó iskola, bejáró iskola* (103. 1.), *képzelet* = képzet (27. 1.) stb.

Új szók: *társadalmulás* és *társadalmítás*. Mindakettő valóságos merészlet az értelem és nyelv törvényei ellen. Az így képzett szóknak értelme csak az lehet, hogy akire vonatkoztatjuk, azzá válik, amit az alapszó kifejez, vagyis ezeknek: *társadalommá válás* és azzá *változtatás*, holott szerzője csak társadalmi alkalmazkodásra képessé s nem társadalommá kívánja tenni az egyént.

Alakilag az *-ül, -ül* képzőt csak melléknévi alapszókhöz teszi a magyar s az *-ít* képzőt főnevezhez is, pl. *nagyít* (nagyobb tesz), szépül = szebbé lesz, *söldül, sárgul, sárgít*, de nem *házít*, hanem *házasít*. S ha ilyen szó is van: *egyénít*, az kivételesen tűrhető, mert az értelme nem képtelenség, mert az egyéniség nagyobb mértékűvé válását jelenti. Ily értelemben tartathatjuk jobbnak ezeket is: *barmúl, barmít*. Ilyen sajtáságos szók még: *jellemerős, öntevékeny, emlékkeltetés, fellény* stb. Ezek mind zavarják a nyelv tisztaságát.

A mondatai áradozók, hosszúak; elég ennek igazolására a fentebb idézetre hivatkoznom, de ennél még hosszabbak is szép számmal vannak. S minthogy ezek mellett a szokatlan értelmű kifejezések is gyakoriak bennök, bizony általában nem mondhatjuk könnyen megérthetőknak a könyv nyelvét, sőt érthetetlen mondat is több akad pl. „az oktatás fejleszt s nemcsak *értelmileg* vagy *érzelmileg* és akaratban, hanem *szellemileg* és testileg egyaránt“ ... (201. 1.) „Mindaz, mi a nevelésben maga a hatóók s ami a *nevelt embert alkotja*: a nevelés tényezője.“ (167. 1.) „Pusztá képzetekkel való szemléltetés, mely a külső világ tárgyaival közvetlen kapcsolatban nincs.“ (261. 1.)

És még sok más helyen is.

A stílus általában szónokló, mint egy vezércikkben s a pathosz kedvéért gondolatról gondolatra ugráló minden bőbeszédűsége mellett is. A beszéd árja sok szükségtelen gondolatot is ragad magával. Szerintem a tudományos könyvben nincs helyén az ilyen stílus, ott a beszédnek felvilágosító, nyugodt hangon, minden értelemzavaró elemtől megtisztulva kell folynia.

Elvégeztem ezzel mondani valóimat Peres neveléstanáról. Sajnálom, hogy nem állhattam én is könyvének magasztalói sorába. De én bár elismerem benne jónak, ami jó, hiányaira sem tudok szemet hunyni. Azt hiszem véleményemnek ezen őszinte elmondásával alkalmat szolgáltatok a felfogások tisztázására, s ez a könyvnek semmiképen sem fog kárára válni.

(Déva.)

Kolumbán Samu.

Az elemi iskolai rajzoktatás reformja.

— Negyedik közlemény. —

A tulajdonképeni rajzoktatás anyagának osztályonkénti körülírása.

Negyedik osztály.

Ez osztálynak feladata lesz a „ház“ köréből távolabb vezetni a rajzoló tanulót s a *tájkép* jelenségeinek kapcsán, részint a *természeti szépségek* iránt felébreszteni, ébren tartani az érdeklődést s amennyiben ez meg van a dolog s az ember természeténél fogva, annyiban ezen tünemények felett gondolkozásra bírni s azoknak *lehetőleg* színes feltüntetése közben a színek és a tárgyakon végbemenő fény és árnyalatok *okaira, összefüggésükre*: szóval megértésükre rávezetni. A színeknek itteni érvényesülése, difúze keveredése, fényvisszaverődése és fényszóródása, az alakok változatos gazdagsága *gyönyört* fog kelteni a tanulók lelkében a természet iránt s következménye lesz, hogy minden tekintete ezen fog csüngni. És ez helyesen is lesz így. Annál helyesebb még e korban, ahol az anyagi küzdelem még nem vonja el a gyermek-embert e nyugodt szemlélődésektől. De aki a természetet nyitott szemekkel nézi, ingyen kínálkozó szépségeit, sokféle vonatkozásait szemléli és megérti, az rossz ember nem lehet. A legnagyobb erkölcsi törvény uralkodik ott s szűrődik le belőle a néperkölcös és népfilozófia részére.

Am másrészt a természeti testek alakjai fonalán nyernek a gyermekek törzsalakokat a *ház környezetében és az ember használatában lévő* tárgyak alakbeli elemzésére, felfogatására és rajzbeli kivitelére. Azért egy-egy törzsalaknak a természetben való felkerekése, mértani szabályosság szerint való előállítás s lerajzolása után azonnal következik annak színes foltokban való lerajzolása a természetes szabálytalan volta szerint, miután azt a hely színén vagy annak hiányában egy tájképen vagy agyagminta utánzaton bemutattuk. Ilyen összeállításokat sokszor lehet látni füszeres boltok kirakataiban: hegy, szikla, vár, kastély, patak, szökökút, stb. A törzsalak-rajzoktatást követi továbbá azon házkörűli, gyakorlati tárgyaknak, de most már *szigorúbb arányviszonyok* szerinti lerajzolása, amelyek a felfogatott és levezetett természeti illetőleg mértani törzs-alakok prototypjei szerint készültek. Természetes, hogy eleinte csak egy-egy ilyen *mesterséges tárgyat* veszünk, amely egy és ugyanazon mértani törzs-alak nagyobb-kisebb méretű összalaklatából illesztessék egybe; végre a törzs-alakok szaporodásával egyszerűbb és változatosabb összalaklataikból egybeálló tárgy szolgál való mintatárgyul.

Röviden: a környezetbeli mesterséges tárgyakat abban a sorrendben vesszük elő, *amint a tárgyait törzsalakra vagy többjére visszavezethetők*, de utaljunk arra a menetre, amint azok felfedezésüktől a mai tökéletességük felé haladtak. Rajzolásuk és festésük pedig azon egyszerű módon történik, amint azok a különböző üzletek címtábláin láthatók. A címtáblák úton-útfélen található minták, amelyek azonban csak gondolatokat adnak a tanulóknak és tanítóknak is, hogy a tárgyak mily helyzetben a legjellegzetesebbek és mely kivitelben reprodukálhatók a legkönnyebben. Ezek adhatnak tehát gondolatokat a lerajzolandó tárgyak kiválasztására, a valóságban való felkeresésére és beszerzésére mind az iskola részére, mind különösen a házi foglalkozás céljaira; tehát mintául szolgálhatnak arra, hogy miket és miként állítsanak maguk elé a tanulók, amikor otthon is akarnak rajzolni. De ezek gondolatokat szolgáltatnak arra nézve is, hogyan lehet bizonyos tárgyakat csoportokba állítani s azután lerajzolni. Ezekről olvashatják le azon egyszerű szín- és ecsetkezeléseket, színelosztásokat, színkeveréseket, melyeket e nyilvános mintákon s a való tárgyakon *összehasonlítva*: még bírálatot is mondhatnak e rajzokról s a magukén igyekeznek e hibákat elkerülni. Mert ha igaz is, hogy a gyermeknek csak jót szabad például állítani, mégis ő maga e tárgyat tökéletlenebbül fogja eltalálni a tökéletes való tárgy mintája alapján is, épp úgy, amint az az illető címfestőnek sem sikerült. Vagy pedig jobban fog neki sikerülni s akkor ez lelkesíteni fogja a továbbhaladásra.

Az oktatás menete ez:

1. Mindenekelőtt itt is a tér képzetét állapítjuk meg, úgy mint a harmadik osztályban, de itt még *ki is terjesztjük azt* a „végtelenség“ határáig, mibe a nagy messzelátók adhatnak bepillantást. Nem is szabad egyetlenegy tanulóknak sem felnőni, hogy valóságos csillagászati messzelátóval be ne pillantson a világűr nagy mélységeibe! Ezt az űrt világűrnek mondjuk, mert világító testek, csillagok vannak benne elszórva, melyek világoknak is neveztetnek.

A világ tehát áll először is a térből. Tér van itt nálunk is a Földön, amely a nagy világternek egy része. A földi tér nem folytonos, meg van szakítva testekkel. E testeket szét lehet darabolni, aprózni, törni. Pl. a sót. De vízzel a sót és egyebeket is még apróbb részecskékre lehet szétoszlatni. A szilárdakat meleggel, tűzzel *folyékonyá* lehet tenni. A folyékonyakat hideggel ismét szilárdakká lehet változtatni. Tovább folytatva: a hővel a folyékonyakat még finomabbakká lehet szétoszlatni, finom gőzzé átváltoztatni. De ismét lehűtéssel e gőzöket cseppfolyókká tehetjük. A gőzöket pedig nagy hőnek kitéve, még finomabb részecskékké oszlatathatjuk szét, de oly finomakká, hogy mi emberek, a mi erőnkkel

és a legnagyobb hűtéssel, nyomással sem tudjuk őket gőzzé s ebből cseppfolyóvá, ebből ismét szilárddá sűríteni, nyomni.

Ha volna oly nagy tűzünk, amellyel az egész Földünket gőzzé, majd gázneművé változtathatnók, akkor az egész Föld a legfinomabb részecskékre volna osztva s mert e parányi részecskékből állt a Föld és mindenek, amik rajta vannak, azért ezt a testek anyjának vagyis *anyagának* nevezhetnők; és mert ez anyag a legparányibb részecskékből áll, amelyeknél már kisebbekre a legnagyobb hővel sem változtathatjuk azokat: tehát parányi testecskéeknek, *parányoknak* nevezzük el.

Tehát a világ áll térből és anyagból. Az anyag pedig áll a parányokból.

Most egy érdekes, igaz mesébe foglaljuk a Mindenségünk titkaiba kissé bevilágító következő dolgokat:

Az egész Földünk, minden testével anyagával együtt tüzes-folyós állapotban volt a ma is működő tüzhányók és hőforrások bizonyítása szerint. A felső szilárd rész sok millió évek hülésének eredménye. Földünk akkoriban *csillag volt* a világűrben, melyben helyet foglal. A világűrnek vannak más tüzes állapotban levő csillagai is pl. a *Nap!* A tüzes Föld — mint a tüzes Nap leszakadt része. A világűrben világító *ködfoltok* észrevehetők a messzelátókkal. Némely ily ködfoltok közepe *sűrűbb*, széleik felé fokozatosan *ritkábbak*; más ily ködfoltok közepében egy *tüzes mag* jelenik meg; ismét más ködfoltokon *tüzes gyűrűk* állanak elő; ezen gyűrűk némelyikén tüzes csomók vannak: *gömbök* összegomolyodása; ugyancsak mintegy ezen összegomolyodás következtében a gyűrűkből elvont anyag hiánya folytán a gyűrűk folytonossága megszakad; végre így a fényes ködfoltokból *csillagok* állanak elő s azok egy központi csillag körül elrendeződnek és futnak.

Így mesélhető el a csillagok keletkezésének *genezise*, valamely csillagvizsgáló messzelátóin át nyert szemléletekkel támogatva!

Következik e genezis nyomán: Földünk keletkezésének elmesélése.

Sok millió évek előtt Földünk anyaga finoman, láthatatlanul oszlott el a világűrben. Egy eleinte halványfényű csillagködkép jelenik meg az égűrben: ez annak a finom anyagnak, amelyből Földünk és a Nap valamikor állt, a *megmozdulása* valamely isteni erő „legyen“ parancsának, kényszerének a hatására. A finom parányok vonzani kezdik egymást e hatásra, innen a megmozdulás. Vonzás és mozgásközben, amint egymásfelé sietnek, egymásba ütköznek, egymáshoz surlódnak: az egész ködkép gömbalakú lesz és *forogni* kezd s egyes parányok még egymással *egyesülve* is az összeütközéskor, az egész borzasztó nagy kiterjedésű eleinte sötét és hideg tömeg lassan *átmelegszik!* A bár kicsiny,

de megszámlálhatlan milliónyi sokaságu, egymáshoz *tömött* parányok — most már tömecsek — a rokonság és egymáshoz tartozandóság szerint egymást keresve tovább ütköznek és surlódnak s millió évek kellenek, míg az a tömérdek sok összetartozó egymást megtalálja s e *sok ideig*, millió évekig tartó heves keresés, mozgás következtében az egész tömeg vörösén majd fehéren izzani és *világítani* kezd, miközben még rettenetesebb sebességgel forog az egész tömeg önmaga körül!

Izzó légnemű még a gömb. Sok százmillió évek alatt a folyton egymással egyesülő s a világűr nagy hidegsége miatt *sűrűsödő* tömeg: *tüzes-cseppfolyóssá* lesz; de forgása még sebesebb. Ám az izzó cseppfolyó tömeg a tüzes golyó szélén a nagy forgó sebesség és a benső sűrűség következtében kisebbedő tüzesgolyó felszínéről gyűrű alakjában *leválik*. A* tüzesgyűrű ott a világter azon helyén, ahol levált: tovább forog nagy sebességgel a megsűrűsödött, összehúzódott nagy tüzgömb körül. De a gyűrű tüzesfolyós anyaga is hül, összesűrűsödik, összehúzódik: eközben anyaga egy helyre gomolyodik s így a gyűrű folytonossága megszakad, elszakadozik, foszlányokban lóg a gomoly oldaláról — amíg végre a tüzes anyagfoszlányok is a gomolyra halmozódnak s alkotnak újra egy egész tüzesgolyót, amely mint *csillag* ott világít az űrben, de egyúttal fut is azon tüzesgolyó körül, amelytől levált s amely azontúl az ő Napja! Így folyik tovább a munka akár százmillió éveken át is: a tüzesgolyó, a Nap, a középén tovább hül, sűrűsödik, összehúzódik s újból és újból leválnak százmillió évközökben gyűrűk; azok a gyűrűk ismét száz és százmillió évek alatt golyókká, csillagokká sűrűsödnek.

Igy vált le a Földünk arról a nagy központi tüzes golyóról, amelynek a neve: *Nap*, s amelyből még sok csillag is vált le és forog ma is körülötte!

Ezek után következik az elmondottak fantáziából való rajzbeli interpretálása. Fekete színű rajz-papír lap mutatja a sötét világűr, amikor „sötétség“ volt még a Mindenségben. E fekete rajzlapra* most nagyon finomra hegyezett fehér színű írónnal (zsirkővel) a parányi részecskék feltüntetésére egy nagy tenyérnyi folnyi finom pontocskát rajzoltatunk semmi gondot nem fordítva a határszélek szabályos, söt

* E fekete rajzlapot a közönséges cukorsüveg ép, sima, nem gyűrött része is szolgáltathatja, melyet háznál vagy a fűszerkereskedőnél is legtöbbször ingyen kaphatni. Miután azonban az iskola ilyen véletlenekre nem alapíthat, helyes lesz ilyen papírt (cukor papírt) a maga eredeti érintetlenségében a papirkereskedésekben megrendelni s a tanulók részére elárúsíttatni.

éppen szabálytalan ki-benyuló nyelvek és foszlányok feltüntetésére. Csak arra kell felhívni a figyelmet, hogy lehetőleg két pont ne essék egymásra: tehát figyelemmel, meglehetősen lassúsággal, gondossággal végezzük ezt a könnyű, de befejezettségében csinos rajzot. Ez a rajz a fenti magyarázat kísérete mellett a tanítónak a fekete falitáblára készített gondos előrajzolása után otthon, házi feladatként készül el. De a tanító előrajzolása után a kísérlet a tanulókkal azonnal is megteendő, hogy a technikai kivitelre nézve az utasítások, utbaigazítások azonnal megadhatók legyenek, a hibák, elhamarkodások már itt korlátoztassanak és helyreigazítottassanak.

Ez a rajz azt a szépen leirt címet viselheti alul: *A parányok megmozdulnak és láthatókká lesznek.*

Hogy a rajz, illetőleg olajkréta el ne törülődjék, a tanító beadás után sellakoldattal lepermetezi ezeket.

A következő rajzok ép úgy készülnek. Ezek a következők.

Ismét egy olyan parányi pontocskákból készült ködkép, de most már *szürke* papíron és halovány piros színben kivive pl. azzal a felirattal: *A parányok ütköznek, izzani és világítani kezdenek.* Vagy: *Már dereng.* Vagy még: *Legyen világosság!*

Egy kép, amelyen az izzó parányocskák ködfoltjának közepe vörösebben izzó s kifelé, hovatovább fokozatosan halványodik. Cím: *A rokonparányok egyesülnek: az egész tömeg sűrűsödik.* Ennek papírja már fehér vagy kékes. — A tanító is vagy fehér festésű táblán, vagy ami újabban kitűnően alkalmaztatik az egyetemeken, vastag üvegtáblán rajzol, illetőleg: színez, fest. A fekete táblát a rajzolásban ki kell küszöbölni. A lerajzolandó tárgyak a természetben a fehér vagy szürkés levegőben jelennek meg. Az árnyéklat rajtok szürkésen, feketén jelenik meg és nem fehéren, mint a fekete táblán. S bár a táblának kevés dolga van a természet utáni rajzoltatás menetében, néha mégis a tanítónak is be kell mutatni a technikát.

Egy kép, ahol a ködkép közepén jó nagy vörös izzó golyó élesen elválk egyöntetű színezésével halványpiros pontozatu környezettől: *Az anyag további sűrűsödése s izzó-cseppfolyóvá válása.*

Egy kép, amelyen az előbbi izzó golyóról egy izzó gyűrű válk le s a gömb magas sűrűsödése következtében kisebbre nyomul össze. *Az izzógolyóról az izzógyűrű leválk.*

Egy kép, amelyen az izzógyűrű összesűrűsödése következtében a gyűrű folytonosságában megszakad.

Egy kép, amelyen már a gyűrű tüzesanyaga egy tüzes golyóvá gomolyodik.

Egy kép, amelyen már több tüzes gyűrű vált le egymásután.

Egy kép, amelyen ezek a gyűrűk is foszlányos gomolyaggá futnak össze.

Egy kép, amelyen ezekből tüzesgolyóju csillagok lettek: s a központi nap sugaraival bevilágítja őket, — sőt még rajtuk túl is világít.

* * *

Ez volt eddig az előbbi igaz regének* rajzbeli interpretálása, mely nemcsak rajzbeli kifejezésre mutat legegyszerűbb módot, hanem ama érdekes elbeszélésnek az emlékezetbe vésésére és szóbeli visszaadására szemmel-látható támpontokat nyújt e rajzban! Nem említve, hogy azonkívül egy u. n. pontozó művészeti, grafikai technikának primitív bemutatása is.

Innen azután a Földrajz területére is átmehetünk. Közben a *láng-tűneményeket* bemutatva, a *tűz* tűneményének, lángalakjainak, csapkodásainak pl. a borszeszlángon, vagy a nyitott *tűzhelyen*, avagy a szabad lángon, kályha tüzelésében való megfigyelése és az égés lényegének rövid magyarázata után: a *lángot*, annak lerajzolását tűzzük ki feladatul. A tanító a lángot szem előtt tartva, általános figyelés közt a való láng után rajzol, azaz igyekszik egy pillanatot a folyamatból lekapni!

Következhetik erre a Földünk fokozatos lehülésének elregélése kapcsán *képzeletből*:

1. A fehér izzó Földtömeg lángoló peremjével.
2. A Földtömeg lángolásának megszűnése után láthatóvá lett tüzes folyós anyagnak hullámozása.
3. A Földtömeg felületen lehülése folytán a szilárd, sötétszínű kéreg képződése: a hullámos felület hűlés folytán *megkeményedése*, *megszilárdulása*, elsődleges emelkedések, mélyedések, hegyek, völgyek képződése. (Keresztmetszetben képzelve.)
4. A fokozatos lehülés folytán a Föld körlégjének megsűrűsödése: felhők. (Keresztmetszet.)
5. További lehülés folytán a felhőknek cseppekké sűrűsödése: eső, vízözön. (Keresztmetszet.)
6. A Föld mélyedéseinek megtelése vizekkel: a szárazföldek és tengerek elkülönülése. (Keresztmetszet.)
7. A Földfelület különös 5 nagy felszínének kiemelkedése a tengerből: 5 világrész keletkezése és annak két félgömbön a jobb és balon fel-

* „Regének“ fogom nevezni a „mesével“ szemben: mert ennek is tudományosan megállapított „történeti tény“ elbeszélése a tárgya, mint ahogyan a történelmi regének is a történelmi hagyomány.

tüntetése rajzban, mintha madártávlatból néznők. A világtengerek s megnevezésük.

8. A Föld felszínéhez még közel levő izzó-belső helyenkénti kitérése: a világrészek. A Föld felületén újból földkiemelkedések, földhullámzások előállása: *hegységek* és völgyek kepződése. Ezeknek a magasság szerinti fokozatokban barnaszínű rétegzetekben való feltüntetése. Főbb hegységek feltüntetése; futólag nevük jelzésével is.

9. Ezen újabb földnyugtalanságok következtében az esőktől a földbeszivárgott vizeknek a hegyek oldalain, aljában való kibugyogása: forrás, csermely, patak, folyók, folyamok keletkezése; ez utóbbiak nevezetesebbjeinek a fent ismertetett hegységekből kiindulólag való lerajzolása, érintőleg megnevezése.

Ezeket a földrajzi órákon a földrajz szolgálatában feltüntetve és pedig a földrajzi oktatás legelején, átmehetünk az ember megjelenésének regéjére, azután elterjedésére a Földön, a *magyaroknak* Ázsia közepében való feltűnésére, jelenlegi hazánkba való bevándorlására; *Magyarország* megalapítására. A vázolt földképen az ut és az elfoglalt haza helyének feltűnő megjelölésével elérkeztünk a negyedik osztály földrajzi anyagához: Magyarorszáig földje és népe!

Ezen előzmények és egyes elemeknek a *tananyagba* való párhuzamos bevitele után itt közlöm most már a negyedik osztály rajztananyagának egymásutánját:

1. A csillagos ég, a menny kékjében. (Éjjeli tájkép.)

2. Egy darab a Földből és égből rámába foglalva. *a) Ég és Föld.* A Föld, mint a hegyek kopásának eredménye; az ég kéksége, mint a napsugár 5 színe elnyelésének eredménye; a kék átbecsátása. *b) Ég, Föld és sima csendes tenger.* (Képzletből.)

3. A borus ég.

4. Ködös tájkép és a ködön át hegy, ház homályos képe.

5. Gyertya rajza és lángjának színezése a fény világításával, szetterjedésével.

6. Egy utcai lámpaoszlop lerajzolása, gázlángjával és világításával.

(Budapesten): 7. A budai várnak köd idején való képe: épületei körvonalainak homályos feltüntetésével és az épület ablakaiból kivilágító fénypontokkal. (Est-őrszi tájkép.)

8. A mesterségesen készített *gipszgolyó* rajza árnyéklattal. (Valódi golyó után.)

9. *a) A félgolyó. b) A hosszukás golyó származtatása a golyóból, a golyóárnyékolás analogiájának alkalmazásával.*

10. A *felhők* képződése az előbbinek kapcsán; a felhőknek párákból való összerakódása: az ég kékjében párafelhők, majd bárány-, eső- és vihar-felhők. (Megfigyelés alkalma szerint.)

11. A *kúp*-gömb (golyóból leszarmasztatva) árnyékolása a gömb árnyékolásának analogiája alapján. Csonka kúp. (Kúp modellek alapján.)

12. A *hegyek*, mint szabálytalan, szaggatott kúpok. Egy másik rajzon sziklák, hasadt kőoszlopok, mint szabálytalan *hasábok*. Hegysziklatömbök különböző, az alkotó *közeteknek* megfelelő színnel. A távol kódén át kékes-ibolyán átszűrődő hegyek. (Budapesten: Gellérthegy, budai hegyvidék sziklái, békásmeyeri kúphegyek, ürömi dolomit sziklák, lipótmezei mészkőfal, a budai kőbányák kőkockái!)

13. A *tükör* rajzolása: fényvisszatükröződés. (Nagy falitükör szolgál mintatárgyul.)

14. A *viztükörének* feltüntetése, mint fényvisszatükrözés. (Budapesten Duna folyó tükre, a városligeti tó tükre.)

15. A víz *hullámzása*, mint folyton változó hegy-völgy rendszer: az emelkedések megvilágított oldalairól fénytükröződés; fénysávok. (Budapesten: Duna, városligeti tó.) Margit-szigeti és Gellért-hegyi *vizesés*.

16. A tenger magas hullámcsapásai: csipkés, habos hullámfodrok. (Közlés és megfelelő képek, minták alapján.)

17. A Föld növényöltözete: messziről nézve a *fű*, közte a mezei *virágok* szinfoltokban.

18. Ezek és más parti dolgok (pl. ház, hegyek) visszatükröződése a viztükörében. (Budapesten: Városliget, Dunapart, Rákospatak és tavainak környéke.)

19. *A henger*.

20. *A fa törzse és ágai*, mint a henger és kúp alkalmazásai (természet után). Téli tájkép: lombtalan fa ágbogozattal, hóval lepve. A fenyőfa télen az erdőben. A fák során a *távlat* felfogatása. (Budapesten: városliget, népliget, budai hegység.)

21. A múlt évben tanult *négyszet*, *hasáb* és *gúla*, *csonkgúla* *távlati* felfogatása és rajzolása. (Árnyékolás elmaradhat.)

22. A kockában jegecedő *kőso* és a színes *fluroitok* színesen való rajzolása és a *jegec-tükröződés* feltüntetése.

23. *A háztartás mesterséges tárgyai*: folyton közben is, de különösen házi foglalkozásul. Itt igazán az legyen az elv, hogy egyszerűbből haladjunk az összetettebbre s folyton *méret-összehasonlítást* *tegyünk* a tárgy szélessége és hosszúsága, vastagsága és egyes részeinek is az előbbi főméretekhez való viszonyítása közt. Ellenőrzésül szolgál a tárgynak

kinyújtott karunk végén függélyesen állított írónnal való megmérése, amint az a távolból mutatkozik.

Mindenekelőtt a gazdasági eszközök közül az első fa-szerszámok : lapát, széna-villa, gereblye, borona.

Evőeszközök előbbieik alapján : fakanál, favilla, kés.

Fabútorok : szekrény, szék, asztal, ágy, óra (szekrénnel), fanyugágy (pamlag), diván.

Ágynemű : vankos, bevetett ágy.

Faedény : teknő, dézsza, hordó, sótartó.

Agyagedény : tányér, tál, zsirbödöny, cserépedény, különféle virág-vázák, mosdóedény.

Üvegedény : pohár, palack, díszesebb üvegtálak, lámpa, haltartó.

Vasedények : fazék lábas, kályha.

Vaseszközök : kalapács, fogó, üllő, fűrész, szeg, csavar.

Bádgedény : kávéfőző, teaüst, kuglof-formák.

Faeszközök : ék, csavar, kerék, fogaskerék, kerekes kút, gémes kút, szivárvány kút.

Iskolai eszközök : tolltartó, tollszár, toll, könyv, tentatartó, tollkés, szíjj, táska.

Házi díszítő elem : függöny a maga redőivel, fodraival és bojtjaival.

A megelőző pontokban tárgyalt tájképi elemek és természeti tüne-mények közé mindig lehetőleg gunyhók, házikók is illesztendőek; tehát oly természeti tájak keresendőek fel és választandók ki, ahol ilyen kis lak is van s ez is befoglalható a kép élénkítésére — annak keretébe.

A negyedik osztály folyamán gyakorlandó az iskola kertjében vagy cserépültetményein, valamint házi foglalkozásul a *növények életének*, növé-sének, fejlődésének megfigyelése; szemléletek, tapasztalatok gyűjtése; fogalmazó gyakorlatul való fejlesztése, napló vezetés, hogy megismerjük a növények élettüneteményeit és hogy kellő ismeretet gyűjtsünk az ötödik osztály rendszeresebb, összefoglaló növénytanításához. Ezzel egyuttal természetes alapokat is szerzünk a *növényrészeknek fejlődésük* menete szerint való rajzoltatásához.

Ujra hangsulyozom, hogy mind e rajzolások színes kivitelben, a fény és árnyeloszlás megfigyelésével s a tárgyak felületeinek, dom-borlati viszonyainak feltüntetésével viendőek ki s csak ott, ahol a színezéshez szükséges eszközök beszerzése áthidalhatatlan nehézséget okoz, volna megengedhető a fekete írónnal, szénnel, fekete krétával vagy esetleg barnaszínű krétával való rajzkivitel; de akkor is ter-mésztesen legalább a fény- és árnyeloszlás kifejezésével. Bizonyyal

ez a rajzkifestés így messze mögötte fog maradni a természetes, színes, eleven megjelenítésének.

A leányosztályokban túlsúlyban legyen a háztartás tárgyainak, butorainak, különösen edényeinek rajzoltatása s a tájképeknek a szoba díszítésére való felhasználása.

Budinszky Károly.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tisztelgés a kultuszminisztériumban.

A tanítóképző intézetek szakfelügyeletének megvalósítása alkalmából az Egyesületnek népes küldöttsége tisztelgett *dr. Berzeviczy Albert* miniszter úrnál az elmúlt hó 23-ik napján. A küldöttség szónoka, *dr. Baló József* egyesületi alelnök legelőször egy pár szóval rámutatott a szakfelügyelet kérdésének történeti előzményeire, mely előzmények után a tanítóképző tanárságnak nem sok kilátása lehetett a nagyfontossága intézmény megvalósítására. Annyival nagyobb örömet okozott a Miniszter úrnak államférfiúi bölcsességéből folyó döntő elhatározása, mert ez által most már biztosítva látják a közvetlenül érdekelt körök a tanítóképzők egységes és erőteljes fejlődését. A szónoknak őszinte háláját kifejező szavai után *dr. Berzeviczy Albert* körülbelül a következőképen válaszolt a küldöttségnek. Ismerte — úgymond — azokat a nehézségeket, amelyek a külön szakfelügyelet megvalósításának útjába állottak s innen van, hogy annak idején olyan kevés reménységgel kellett elbocsátania a tanítóképző tanárok ez irányban kérelmező küldöttségét. De ismerte egyszersmind a kérelem jogos voltát is s miután az ügy sokszori áttanulmányozása őt is arról győzte meg, hogy a rohamosan fejlődő tanítóképzők munkáját csak úgy lehet intensivebbé s egységesebbé tenni, ha e kiválólag szakiskola szakfelügyeletet kap, tul tette magát minden akadályon s a tanítóképző tanárság régi óhajának megfelelőleg döntött. Végül pedig azon reményének adott kifejezést, hogy a szakfelügyelet a megyei tanfelügyelettel egységesen fog munkálkodni a kitűzött cél érdekében s hogy az új intézmény nem fogja bonyolítani a tanügynek amugy is bonyodalmas admisztrációját! A küldöttség a Miniszter szives búcsúzása után *dr. Neményi Imre* osztálytanácsost kereste fel. Az osztálytanácsos úr, ki tudvalevőleg a legnagyobb érdemeket szerezte a szakfelügyelet megvalósítása körül, *dr. Baló József*nek, a küldöttség szónokának tartalmas és lelkes üdvözlő szavaira, az ügy szeretetétől melegen áthatva, szinte ihletetten válaszolt.

Válaszában kiemelte a nehézségeket melyekkel meg kellett küzdenünk, kiemelte a szakfelügyeletnek a tanítóképzők életére kiható nagy fontosságát. S tudja — folytatta, — hogy az új intézménynek ez idő szerint még sok támadható oldala van, de éppen úgy hiba volna a nagy vajadások között létrejött szakfelügyelettől tökéletességet várni, mint amiképpen túlzás az új szülött gyermekeket harcra képes férfúnak tartani. Tisztában van tehát az összes tennivalókkal, de tisztában van azzal is, hogyha mindjárt nagy feladatok várnak reánk még ezután is, hogy a legnehezebb, a legelső kezdeményező lépés megtörtént s örüljünk mindnyáján, kik a tanítóképzés nagy ügyének közös munkásai vagyunk, hogy a várfokára, mely még nemrégiben is bevehetetlennek látszott, az első zászlót kitűztük!

Választmányi ülések jegyzőkönyvei.

III. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1904. évi június hó 27-én tartott ülésén.

Dr. Kovács János elnöklele alatt jelen vannak: *Boga Károly, Pethes János, Miklós Gergely, Sztankó Béla, Bittenbinder Miklós, Rucsinszki Lajos, Nagy László, Németh Sándor, továbbá Müller Oszkár és Beyer Károly* mint vendégek.

1. Elnök az ülést megnyitja.

2. *Boga Károly* napirend előtt szólal fel s hangsúlyozza, hogy az egyesület mindent kövessen el álláspontjának a javaslatban való érvényesítését illetőleg. Különösen két dolgot tart fontosnak: a szakfelügyeletet s az egységes képzést. Kéri az elnököt, közölje a választmánnyal, hogy az ankéten mennyiben képviselte az egyesület álláspontját.

Kovács János elmondja a megelőző vál. ülésen e tárgyban mondottakat.

Boga Károly elégedetlenségét fejezi ki az elnöknek az ankéten való magatartásával szemben; sérelmesnek tartja, hogy az ankétre képző-intézeti tanárok nem nyertek meghívást. Kifogásolja, hogy az elnök az ankéten nem a többség, hanem a kisebbség véleményét képviselte. A tanfelügyelői felügyeletet tarthatatlannak mondja s hatásos akciót kér a szakfelügyelet tárgyában. Indítványozza, hogy a javaslatot a testületeknek véleményezés végett küldjük meg, a beérkezendő véleményeket monstre küldöttseg adja át a miniszternek.

Miklós Gergely örömet fejezi ki, hogy a javaslat gerince tulajdonképp az egyesület javaslata. Ő se óhajtja a tanfelügyelői felügyeletet. Nem az adminisztratív, hanem a szakszerű tanulmányi felügyeletet tartja szükségesnek. A tanfelügyelői rendszer mellett azon érv, hogy a képzők és az elemi iskolák közötti kapocs fentartassék a tanfelügyelet által, nem

állhat meg, mert tanfelügyelő nélkül is meglehet a kettő között a kapcsolat. A hittannak a II. vizsgálatra való felvételét s természettudományoknak elhagyását hibáztatja. A magyar nyelv föltétlen uralmát kívánja még a felekezeti képzőkben is.

Pethes János nem ért egyet *Bogával* az elnök eljárását illetőleg; szerinte az elnök mint magánember volt jelen az ankéten, joga volt tehát saját nézetét mondani el, különben is a többség álláspontját is ismertette. A jelenlegi felügyeleti rendszernek a hibáját nem a tanfelügyelői kvalifikáció hiányában, hanem inkább azoknak túlságos elfoglaltságában látja.

3. Következik a javaslat részletes tárgyalása. Hosszas és beható vita után a választmány a következő részletmódosításokat eszközli:

49. §. Felvételi vizsgálat alapján növendékek fel nem vehetők.

50. §. Az egyes osztályok létszám-maximuma 30.

55. §. Az oktatás nyelve valamennyi képzőben magyar legyen; de legalább a szakvizsgálat tárgyai magyarul taníttassanak.

56. §. Csakis miniszterileg engedélyezett kézikönyvek (tan- és vezérkönyvek) s térképek használhatók.

59. §. A segédtanárok létszáma úgy állapítandó meg, hogy a tanító-képző-int. tanár 2 évi szolgálat után rendes tanárrá lehessen.

Ide betoltandó lenne egy új §, mely szerint a tképző tanár élet-hossziglan alkalmazandó s a szolgálati idővel emelkedő rendes fizetésben és nyugdíjban részesítendő.

61. §. A *d)* pont törlendő; az egész szakaszra vonatkozólag a választmánynak korábbi idevágó határozata terjesztendő fel.

63. §. A fegyelmi ügyekben ítélkező I. bíróság elnöke és előadója bíró legyen, tagjai felerészben tanítóképző-intézeti tanárok. A II. fokon ítélkező forum a közigazgatási bíróság legyen.

Felekezeteknél a fegyelmi ügyek I. foku bíróságát a fentartó hatóság állapítsa meg; II. fokon itt is a közigazgatási bíróság ítéljen.

67. §. Az alapvizsgálat nyelve is magyar legyen. A vizsgálaton a kormányképviselő által jegyzőkönyvbe vett s a miniszternek bejelentett szabálytalanságok megvizsgálását a fentartó hatóság a minisztertől e célra kiküldött biztos közreműködésével végezze.

70. §. A szakvizsgálat nyelve feltétlenül tiszta magyar legyen; a hittan e vizsgálat tárgyai közül törlendő.

71. §. Az országos bizottságok az egyesület szervezeti javaslatában megállapított módon szervezendők.

72. §. A hadkötelezettségi kedvezmények az alapvizsgálatot tett jelöltekre is kiterjesztendők.

Végül kimondja a választmány, hogy a fentebb elsorolt észrevételeit küldöttségileg fogja kellő időben és kellő alkalommal a miniszter úrnak átadni.

K. m. f.

Dr. Kovács János,
elnök.

Jegyezte:
Németh Sándor,
titkár.

IV. Jegyzőkönyv.

Felvétellett a Tanítóképző-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1904. évi október 17-én tartott ülésén.

Jelen vannak *dr. Kovács János* elnöklete alatt: *Katonáné Thuránszky Irén*, *Boga Károly* (Déva), *Bittenbinder Miklós*, *dr. Baló József*, *Fülöp Áronné*, *Peres Sándor*, *Horvay Ede*, *Stepanko Albert*, *György Aladár*, *Farkas Sándor*, *Nagy László*, *Sztankó Béla*, *Németh Sándor*.

1. *Dr. Kovács János* az ülést megnyitván, üdvözi a választmányt az új iskolaév első vál. ülése alkalmából.

2. Fájdalommal jelenti, hogy *Dezső Lajos* tk. int. igazgató, egyesületünk alelnöke, kinek érdemei mindenki előtt ismeretesek, elhunyt. Elhunyt továbbá *Szente József*, tk. int. igazgató, ki egyesületünknek szintén tagja volt.

A választmány a kartársak halála fölött érzett részvétét jegyzőkönyvbe iktatja s *Dezső Lajos* fölött a legközelebbi közgyűlésen emlékbeszéd tartását határozza el.

3. *Sztankó Béla* főtitkár jelenti:

a) *Dr. Walter Gyula* e vál. ülésről való elmaradását kimentette;

b) a közgyűlés határozatából kifolyólag eszközölt alapszabály-módosítást a miniszter úr tudomásul vette;

c) a miniszterium az 1600 korona államsegélyt ez évre is kiutalványozta, a múlt éviről való számadást pedig tudomásul vette;

d) az *Eötvös*-alap elnöksége egyesületünket a tanítók közösvári „*Hunyadi-Ház*“-ának felavató ünnepére meghívta;

e) az egyesületbe való belépésre jelentkezett *Zorkóczy Ede* áll. tk. int. tanár (Losonc).

A választmány főtitkár jelentéseit tudomásul vevén, a nagym. miniszter úrnak az állami segélyért köszönetet mond. *Zorkóczy Edét* a rendes tagok közé felveszi.

4. *Boga Károly* napirend előtti felszólalásában visszailleszt a júniusi vál. ülésen történetekre s kijelenti, hogy eljárása minden személyes háttértől ment. Majd azon impressiójának ad kifejezést, hogy egyesületünknek a népokt. törvényrevízió alkalmából benyújtott memoranduma eredménytelen marad. Felveti azt a kérdést, hogy a M. T. októberi számában közlöttek megfelelnek-e a valóságnak s a győri közgyűlés a felügyelet kérdésében hozott-e határozatot? Szóba hozza a szüneti tanfolyam idején tartott értekezletet, melynek mibenlétét illetőleg kérdést intéz az elnökséghez, említést tesz az elnöknek az értekezlet által történt bizalomsvavazásról, melynek értelme felől felvilágosítást kér.

Dr. Kovács János elnök válaszában kijelenti, hogy nem akar polémiába bocsátkozni. A szüneti értekezletnek voltaképen csak együttes megbeszélés volt a célja s mert ez másként nem volt lehetséges, látták jónak a tanfolyambeliek a külön összejevetelt, amelynek semmiféle hivatalos színezete nem volt s nem is mint az egyesület valamely szerve szerepeltek, hanem mint a fővárosban időző tanítóképző tanárok a maguk kezdeményezésére gyűltek össze. A „bizalomsvavazás“ kitételről feleljen a szerkesztő; az értekezlet természete nem is engedte meg a

formális bizalmi kérdés fölvetését és ő (az elnök) nem is vetette fel a bizalom kérdését. A győri közgyűlés napirendjére a felügyelet kérdése nem volt kitűzve, belekerült a vitába, de szóló kellő megvitatás nélkül nem akarta a kérdést határozatra bocsátani. A felterjesztés tárgyára nézve irányadónak tehát csak a közgyűlésileg is elfogadott szervezeti javaslatban foglaltakat tartja. A küldöttséget ismert okokból nem vezette, egyebet azonban mindent megtett az audiencia létrejöttét illetőleg. Szóló a maga részéről sohase mondta, hogy a felügyelet ügyében megindított akcióban személye elleni támadást lát.

Boga Károly az elnök választát részben tudomásul veszi; nem óhajt reakciót, csak az ügy előbbrevitelét óhajtja. Az értekezletre a vidéken tartózkodó kartársakat is meg kellett volna hívni. Az elnök-válságot nem óhajtja. Az egyesület álláspontját megvédeni akarja s az ezzel ellentétes áramlatot perhorreskálja.

Dr. Kovács János elnök ragaszkodik ahhoz, hogy az egyesület akciójában az 1898. közgyűlés szervezeti javaslata lehet irányadó; új álláspontra csak új közgyűlés helyezkedhetik, illetőleg adhat utasítást az elnökségnek. Boga tartsa fenn indítványát s ha szükséges, szóló kész a rendkívüli közgyűlés összehívására, amely egyedül lehet illetékes arra is, hogy az elnökkel szemben fölvetendő bizalmi kérdésben döntsön.

Nagy László magyarázatát adja az értekezlet összehívásának. Az elnökség a választmány azon megbízásának, hogy a népokt. törvényjavaslat sorsát kísérje figyelemmel, eleget tett; a javaslatot le is tárgyalta, észrevételeit memorandumba foglalta s ezt küldöttség útján be is adta. Hogy a küldöttség miként szerveztetett, nem lényeges. Mulasztás nem történt. Azt nem helyesli, hogy az elnök az ankéten nem az egyesület álláspontjának, hanem egyéni véleményének adott kifejezést. De ezen már túl vagyunk, most csakis arról lehet szó, megtörtént-e minden az elnökség részéről, amire megbízása volt; ez pedig megtörtént.

Peres Sándor is az elnökség eljárását helyeslő értelemben szólal fel.

5. Főtitkár javaslatot tesz a választmány munkarendjére vonatkozólag.

Részint közgyűlési határozatok, részint aktualitás a következőkben jelölik ki ezen ciklus munkaprogramját:

1. A népoktatási törvényjavaslat újból felszínre vetette a *tanítóképzők szakfelügyelete* ügyét, mely ezen ciklus munkaprogramján már napirenden van;

2. a VIII. közgyűlés határozataiból kifolyólag *a)* megalakítandó az *ifj. könyvtár-bizottság* s idevonatkozólag szervezeti javaslat készítendő; *b)* tanulmány tárgyává teendő a *tanárképzés* ügye; *c)* felszínen tartandó a *gyermektanulmányozás* ügye; *d)* megindítandó a kolozsvári *Tanítók Háza* javára egy szoboralapítványra való gyűjtés; *e)* lépések teendők a végleges *fizetésrendezés* s a *felekezeti tanárok fizetésrendezése* ügyében;

3. a VI. egyet. tanítógyűlés tanítóképzési szakosztálya ide utalta *a)* a *tanítók továbbképzése* c. tételt; *b)* de kívánatosnak látszik a „gyakorlati kiképzés” c. tételnek is egyesületünk körében való letárgyalása;

4. a fokozatosan életbe lépő új tanterv szükségessé teszi annak

megvitatását, miként viendő keresztül a *népisk. tárgyak tanítási mód-szerének a szaktanárok által való előadása* ;

5. a törvénnyé válandó javaslat egyik kiemelkedő intézkedése a *gyakorlati év*. Ennek szervezete szintén megvitatást kíván. A választmány beható eszmecsere után az előterjesztett munkaprogrammot elfogadja.

6. Nagy László, Baló József dr. és György Aladár felszólalása után kimondja a választmány, hogy a népokt. törvényjavaslattal kapcsolatos mozgalmat tovább vezeti, a javaslat sorsát továbbra is figyelemmel kíséri s amint az nyilvánosságra jut, azonnal választmányi ülést hív össze.

K. m. f.

Dr. Kovács János,
elnök.

Németh Sándor,
titkár.

V. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1904. október 28-án tartott üléséről.

Dr. Kovács János elnöklete alatt jelen vannak: *dr. Baló József, dr. Málnai Mihály, Bittenbinder Miklós, Fülöp Áronné, Katonáne Thuránszky Irén, Geöcze Sarolta, Nagy László, Sztankó Béla, Németh Sándor.*

1. Dr. Kovács János elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy a jelen ülés a vál. múlt ülésének határozatából folyólag hivatott össze, amennyiben a népokt. törvényjavaslat megjelent.

2. Főtitkár a törvényjavaslatot az eredeti tervezettel összehasonlítván, feltünteti a kettő közötti különbségeket; majd a választmány is a javaslatot pontról-pontra tárgyalja s határozatképen kimondja, hogy a javaslat általános irányzatában haladást lát s annak mielőbbi megvalósulását melegen óhajtja. Részleteiben azonban az ügy érdekében valónak lát egyes módosításokat. Óhajtja megnevezni a választmány:

a) A tanítóképzés felügyeleti rendszerének megváltoztatását oly módon, hogy a vármegyei felügyeleti rendszer helyébe a kerületi szakfelügyeleti rendszer lépjen s e végből az ország öt tankerületre osztásuk s minden kerület élén egy-egy tanítóképző-intézeti főigazgató álljon. (Ad 85. §)

b) A tanítóképesítő vizsgáló bizottságokat, illetőleg a választmány külön országos bizottságok szervezését óhajtja (Ad 81. §.)

E két fontos elvi kérdésen kívül a választmány még a következő módosításokat óhajtja:

64. §. A felekezeti képzőkben a magyar nyelven tanítandó tárgyak közé a neveléstani tárgyak is beveendők, mint amelyek a képesítő szakvizsgálatnak is tárgyai.

65. §. Kézi-könyvek, tan- és vezér-könyvek, térképek gyanánt csakis a közokt. miniszter által engedélyezett művek legyenek használhatók.

67. §. Az igazgató munkakörének felsorolásánál a *g)* pont mellőzendő.

68. §. A tanítóképző intézetek tanári személyzetének létszámára vonatkozó rendelkezés ekként módosítandó: „a hét tanár közül legalább ötnek“ kell rendes tanárnak lennie. „Kettő lehet segédtanár“ mint fölösleges kifejezés e helyen, elhagyandó.

70 § A tanárok kvalifikacionális feltételei közül a *c)* és *d)* pontok mellőzendők.

72. §. Az első foku fegyelmi bizottság elnöke és előadója bíró legyen; másodfokú bíróságként pedig a közigazgatási bíróság jelöltessék meg (a nem áll. tképző-int. tanárookra is).

77. §. Az alapvizsgálaton a kormányképviselő által jegyzőkönyvbe vétetett s a miniszternek bejelentett szabálytalanságok megvizsgálását a fentartó hatóság egy a miniszter által e célra kiküldött biztos közreműködésével végezze.

79. §. Töröltessék az a rendelkezése a javaslatnak, hogy az állam hivatalos nyelvén kiadott alapvizsgálati bizonyítvány — a jelölt kívánságára — fordításban, az illető képző tanítási nyelvén is mellékeltsék.

80. §. A tanítóképesítő szakvizsgálat nyelve kizárólag magyar legyen.

Végül vétessék fel a javaslatba egy oly §. is, melyben kimondassék, hogy mindazon hadkötelezettségi kedvezmények, melyek a katonai szolgálatra vonatkozó törvényekben az okleveles tanítókra nézve megadattak, az alapvizsgálatot letett jelöltekre nézve is legalább ideiglenesen kiterjesztessenek.

Elhatározza továbbá a választmány, hogy a fentebbi pontozatokba foglalt óhajainak megvalósítása érdekében kérvénnyel fordul a képviselőházhoz; azonkívül e kérvényben foglalt pontok rövid okadatolásukkal küldessenek meg a képviselőház közoktatási bizottsága tagjainak, kervén az azok érdekében való felszólalást, továbbá egyesületünk összes választmányi tagjainak tájékoztatás s az egyes képviselőknek általuk leendő tájékoztatása végett.

K. m. f.

Dr. Kovács János,
elnök.

Németh Sándor,
titkár.

VI. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete választmányának 1904. évi dec. 23-án tartott ülésen.

Jelen vannak: *dr. Kovács János* elnökle alatt: *dr. Baló József, Palágyi Lajos, Pataky Vilmos, Kún Alajos, Horvay Ede, Sztankó Béla.*

1. Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy Nagy L. és Németh S. távollétüket kimentették.

2. Elnök jelenti, hogy egyesületünk képviselőletében meghivatott Kún Alajos, gyak. isk. tanár s Katonáné Thuránszky Irén, igazgatónő tiszteletére rendezett jubileumi ünnepeken s a jublánsókat az egyesület nevében üdvözölte. Helyeslőleg tudomásul szolgál.

3. Főtitkár bemutatja s előterjeszti a népoktatási törvényjavaslat módosítása tárgyában az országgyűlés képviselőházához intézett memorandumot s jelenti, hogy a memorandum benyújtására gr. Teleky Sándor képviselő úr kéretett fel. Helyeslőleg vétetik tudomásul.

4. Főtitkár bemutatja azon tájékoztató emlékiratot, mely a népokt. törvényjavaslat tárgyában az országgyűlés képviselőháza közoktatásügyi bizottságának tagjai részére készült s megküldetett. Helyeslőleg vétetik tudomásul.

5. A választmány pénztáros felkérésére kiküldi

a) a pénztár vizsgáló bizottságot, tagjai: Peres Sándor elnöklete alatt Bittenbinder Miklós és Miklós Gergely vál. tagok, az 1904. évi számadások átvizsgálására;

b) az írói díjakat kiosztó bizottságot, melynek tagjai: Nagy László fel. szerkesztő, a főtitkár s a pénztáros.

6. A napirendre kitűzött tételnek, t. i. „a tanítónövendékek gyakorlati kiképzése” c. tételnek érdemleges tárgyalását a választmány a januári ülésre halasztja.

Dr. Kovács János,
elnök.

Jegyezte: *Stankó Béla,*
főtitkár.

VII. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1905. január hó 23-án tartott ülésén.

Jelen vannak dr. *Kovács János* elnöklete alatt:

Dr. Baló József, Peres Sándor, Bittenbinder Miklós, Horvay Ede, Farkas Sándor, Kun Alajos, Sztankó Béla, Stepanko Albert, Miklós Gergely, Nagy László, Balázs Béla, Müller Oszkár, Nemeth Sándor.

1. Elnök az ülést megnyitván, üdvözli a választmányt.

2. Fájdalommal jelenti, hogy *Zirzen Janka*, egyesületünk tiszteleti tagja, nemzeti nőnevelésünk e kiváló alakja, *Lakits Vendel*, a magyar tanítószegély egyik vezéralakja, a népoktatás ügyének jeles munkasa, egyesületünk vál. tagja; továbbá *dr. Steinberger Ferenc*, nagyváradi kanonok, volt tanítóképző igazgató, egyesületünknek hosszú időn át választmányi tagja, *Báthori József*, áll. tképző-int. tanár, a tanítóképző tanárok karának e rokonszenves, élete delén levő tagja elhunytak.

Szomorú tudomásul szolgál; a választmány részvétét jegyzőkönyvbe iktatja s elhatározza, hogy *Zirzen Janka* fölött a legközelebbi közgyűlésen emlékbeszéd tartassék.

3. *Sztankó Béla* főtitkár jelenti, hogy az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Kovács Andor* gazdasági szaktanár (Bpest), *dr. Pauler Ákos* egyetemi m. tanár (Bpest), *Kovács Dezső* áll. tképző tr. (Baja), *Radnai Oszkár* tképző tanárjelölt (Bpest), ev. ref. tanítóképző (Szatmár).

Kilépésüket jelentették: *Kapi Gyula* (Eperjes), *Péter Ferenc*.

A választmány a jelentkezetteket örömmel igatja rendes tagjai sorába; a kilépés hatálya 1906. év végével állapíttatik meg.

4. *Horvay Ede* pénztáros jelenti, hogy a múlt vál. ülés határoza-

tához hiven az írói díjak megállapítottak; a kiosztható összeg 697 kor. 20 fillér. Egyben előterjeszti a f. évi költségvetést.

A választmány pénztáros jelentését tudomásul veszi; a költségvetést elfogadja.

5. Peres Sándor, mint a mult ülés által kiküldött pénztárvizsgáló bizottság elnöke, jelenti, hogy a pénztárt s az 1904. évi számadásokat a bizottság teljesen rendben találta s javasolja, hogy pénztáros részére az 1904. evre a felmentvény megadásáék.

Tudomásul szolgál, a felmentvény megadását a választmány a közgyűlésnek javasolni fogja s pénztáros buzgó működéséért köszönetet szavaz.

6. Nagy László társszerkesztő választása ügyében tesz előterjesztést. Utal arra, hogy tulságos elfoglaltsága miatt már a győri közgyűlés alkalmával kérte a szerkesztőségtől való felmentését; visszalépése azonban nem fogadtatván el, munkatársat kért maga mellé s az ügy a választmány elé utasított. Kéri a választmányt, hogy a középponti választmány fiatalabb tagjai közül jelöljön ki valakit szerkesztőtársul, kinek képességei biztosítékot nyujtanak a lap színvonalának emelkedését illetőleg. Ajánlja Farkas Sándort, az I. ker. tképző tanárát, ki eddig is buzgó munkása volt az M. T.-nek s kinek a szerkesztés munkájába való intenzivebb bevonása által csak emelkedik a lap színvonala

A választmány hozzájárul a szerkesztő előterjesztéséhez s társszerkesztőtől egy akarattal Farkas Sándort választja meg oly fentartással, hogy a *felelős* szerkesztő továbbra is Nagy László marad.

Farkas Sándor köszönetet mond a választmánynak a megtisztelő megbízatásért, azt elfogadja.

7. Dr. Baló József a „Gyakorlati kiképzés“ czimű előadását megtartja.

A választmány mindvégig élénk figyelemmel hallgatta a tartalmas előadást s végeztével előadónak köszönetet szavazott.

Hozzászóltak:

Miklós Gergely nehezen kivihetőnek tartja, hogy a képző órarendje a gyakorló iskolához igazodjék, amint ezt előadó óhajta; megfordítva sokkal egyszerűbbnek tartja, főként, ha a gyakorló iskola I—II. osztályos tanulóit nem rendeljük föl már 8 órára az iskolába. Helyesli azon elvet, hogy a gyakorlati kiképzésért a paedagogia tanára s a gyakorló isk. tanító felelősek, mert így kevesebb egyént terhel a felelősség, mintha minden tanár a módszertan tanítása által felelős lenne a kiképzésben. Szerette volna, ha előadó nemcsak azon módozatokat jelöli meg, a melyekkel a tanterv intenciói megoldhatók, hanem megjelöli a megfelelő eszközöket is.

Kún Alajos a gyakorló iskola órarendjének változtatását nem helyesli. Szerinte első sorban oly eszközökről kell gondoskodnunk, melyekkel a gyakorló iskola fejleszthető. A gyakorló iskola most is abban az állapotban van, melybe az 1868. évi törvény állította; legtöbb helyen osztatlan, a jelöltek létszáma pedig folyton növekedik. A tanterv gondoskodik a képzés fejlesztéséről, a keresztülvitelről nem. A gyakorló iskolai tanulók érdekeit sem tartja a képzés szempontjából teljesen feláldozha-

tónak. Minden tanítóképző mellett legalább 3 osztatú iskolát kíván, külön-külön tanítóval.

Peres Sándor úgy látja, hogy a gyakorló iskola szervezetének megváltoztatása nélkül nem lehet a tanterv követelményeinek eleget tenni, vagy csak nagy zavar árán. Könnyebbnek tartja mégis a gyakorló iskola órarendjének mozgatását, bár ez sem ajánlatos. Jónak látja, ha kiseddóvó is csatoltatnék a képzőhöz, hogy a tanítójelölt már itt kezdje szemlélődését. A negyedévesek 6 órai tanítási gyakorlatra kitűzött idejét akként óhajtja elosztani, hogy a megbeszélésre, bíralatra kelő idő jusson. Szeretné, ha a módszertant nem az egyes tanárok, hanem a gyakorló iskolai tanító tanítaná.

Nagy László első sorban a kiképzés módszerével óhajt foglalkozni, s csak azután kívánná a szervezeti kérdések tárgyalását. Mondja ki a választmány, hogy a tanterv intézkedései a gyakorló iskola jelenlegi szervezete mellett nem vihetők sikerrel keresztül s kívánja a gyakorló iskolának három tagozatúvá fejlesztését. Szerinte előadó nem meríti ki teljesen tételt, mellőzi ugyanis a tervezet készítésének, továbbá a bíralat szempontjának megjelölését. A részletes tárgyalás alapjául *Simkó* javaslatát óhajtja.

Sztankó Béla a kérdést két részre osztja; a szervezeti és a kiképzés vonatkozó részre. Az első részével a VI. egyetemes tanítógyűlés tanítóképzési szakosztálya is behatóan foglalkozott *Simkó* Endre javaslata alapján. Ezuttal azonban első helyen a kiképzés módját illető részt kellene aktualitásánál fogva — amennyiben az új tanterv már a felsőbb osztályokban is életbe lép — tárgyalni.

Dr. Kovács János úgy látja, hogy előadó is a kérdés aktuális részét állítja előterbe, de ennek keretében a szervezeti kérdéseket is tárgyalhatóknak tartja. Arról van szó első sorban, miként lehet érvényt szerezni a tanterv rendelkezéseinek a jelen állapotok mellett. A tárgyalás alapjául előadó javaslatát óhajtja, de figyelembe kívánja venni a *Simkó*-féle javaslatot is. Az I. osztályosoknak a gyakorló iskola életébe való bevonását korainak tartja. A szaktanárok kezében a módszertant helyén valónak tartja, terjedjen ki az főként az elemi isk. tanterv és az utasítások ismertetésére.

Dr. Baló József az elhangzott felszólalásokra reflektálva, kijelenti, hogy a szaktanárok szerepét a gyakorló isk. munkájában helyesnek tartja, a tényleges tanításnál azonban nem kíván nekik szerepet juttatni. A gyakorlati képzésnek már az I. évfolyamon való megkezdését védelmezi. Ő se kívánja a gyakorló iskolát feláldozni. Szólo osztott és osztatlan gyakorló iskolát kíván. Javaslata készítésénél a jelenlegi állapotokat tartotta szem előtt, tudja, hogy a szervezet nem egyhamar fog megváltozni és ép azért kellett a jelen szervezethez illeszkednie s úgy hiszi, hogy ép ezzel lehet hatni a szervezet megváltoztatására is. Fődolognak tartja, hogy a tanterv intézkedései kielégítőleg végrehajthatók legyenek.

Elnök kimondja a határozatot, hogy előadó javaslatát, figyelembe véve *Simkó* Endre e tárgyú dolgozatát is, a részletes tárgyalás alapjául elfogadja s a legközelebbi vál. ülés napirendjére kitűzi.

8. Főtitkár jelenti, hogy a következő két előadás tartása jelentetett be: *Gróf Teleki Sándor*: Az angol (londoni) tanítóképzés. *Barabás*

Endre: A tanítóképző intézetek szerepe a magyar ipar védelme terén.
Örvendetes tudomásul szolgál s a választmány az előadásokat alkalmas időben napirendre tűzni határozza.

Dr. Kovács János,
elnök.

K. m. f.

Németh Sándor,
titkár.

VEGYESEK.

Áthelyezés. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter *Kolumbán Samu* dévai tanítóképző-intézeti tanárt a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézethez áthelyezte.

A képzők szakfelügyelete és a felekezetek. A mult számban közöltük a szakfelügyelet ügyében kiadott rendeletet. Pótlólag megjegyezzük, hogy e rendeletet megküldte a miniszter a tanfelügyelőségeknek és a megyei főhatóságoknak a következő irat kíséretében:

«Van szerencsém a főtiszt. egyházi főhatóságot tisztelettel értesíteni, hogy az 1876. évi XXVIII. t.-cikk 3. és 4. §§-aiban gyökerező jogból folyólag a főtiszt. egyházi főhatóság főhatósága alá tartozó tanítóképző-intézetek tanulmányi szakfelügyeletével, *rendelkezési jog nélkül* a következőket (következnek a nevek) *biztam meg* a kir. tanfelügyelő hatáskörének érintetlen hagyása mellett. Tiszteletteljesen felkérem a főtiszt. egyházi főhatóságot, hogy a nevezett közegeimet hivatalos eljárásukban, az ügy érdekében, nagybecsű szives támogatásában részesíteni méltóztassék.»

Budapest, 1905. február hó 14-én.

Berezviczy Albert.

Ez irat közlésével kapcsolatosan megjegyezzük, hogy értesülésünk szerint a miniszter intézkedését a felekezeti főhatóságok nem kifogásolták, sőt némelyek üdvözölték, a felekezeti képzőkben működő tanárok is általában megnyugvással fogadták. Csupán a «*Népnevelő*», a Szent-István Társulat által kiadott népiskolai közlöny támadja érte a minisztert. A 10-ik számban maga a szerkesztő (Ember Károly), a 11. számban pedig Karácsony József ír ellene. E támadások többnyire tévedésen vagy félreértésen alapulnak.

A róm. és gör. kat. képzők lefokozását látják abban, hogy míg Kiss Áron, a protestáns képzők felügyelője, Sebestyén Gyulával, a felügyelet vezetőjével «közös megállapodás» szerint tartozik eljárni, addig a róm. és gör. kath. képzők tanulmányi felügyelői «irányítást» kapnak tőle. Erre azt jegyezzük meg, hogy ez tisztán bürokratikus megkülönböztetés. S. Gy. és K. Á., mint egyenlő rangúak és címűek, nem rendelhetők egymás alá a büro fölfogása szerint. De valamennyien, Kiss Á. is, tartoznak S. Gy.-val egyetértően járni el.

Ami pedig azt a kifogást illeti, hogy a megbizottak valamennyien állami intézetek alkalmazottai s köztük egy sincs felekezeti képzőbeli tanár, tiszteletteljes megjegyzésünk, hogy nem kinevezésekről, hanem megbizásokról van szó s a miniszter megbizásokat közvetlenül csak az állam alkalmazottainak adhatott.

A következő megjegyzés: «Sohasem fogjuk jogosnak elismerni azt, hogy a velünk *egyenlő rangu, egyenlő tekintélyű* s pedagógiai sikerekben semmiféle téren minket felül nem muló állami tanítóképző igazgatók mint szakfelügyelők tanítóképzőink tanulmányi ügyei és szelleme fölött örködjének, tanárainkról ítélkezzenek.» Ugyanekkor síkra kél a cikkirő «a 66 megyei tanfelügyelő szak-tudományja» mellett s megvédi őket «az érdemeiket kompromittáló lefokozás» ellen. *S azt kívánja, hogy a tanítóképző tanárok csak mint szakértő segédek legyenek beosztva a tanfelügyelőségekhez.* Ha a cikkirő ezzel a javaslattal a kép-

zők szaktanulmányi felügyeletét kontemplálja, akkor a miniszter intézkedésének formája sokkal inkább megegyezik a képzőintézetek és a tanítóképző tanárok érdekeivel s az utóbbiak képzettségével, rangjával s önértékével, mint a cikkíró kívánja. Az idézett tiltakozás pedig furcsa világlátásba helyezi a cikkíró kartársi felfogását és a saját állásának szociális értékéről való fogalmát.

De cikkíró elvi szempontból is megtámadja (kissé következtlenül) a szakfelügyeletet, mondván, hogy semmiféle szempontból nincs szüksége a felekezeti képzőknek az ilyen tendenciájú szakfelügyeletre. Mert a felekezeti képzők vannak olyan jók, mint az államiak. Téved a cikkíró, mert ennek a szakfelügyeletnek nincs a felekezeti képzők ellen irányuló tendenciája. Ez a felügyelet egyaránt terjesztetik ki a felekezeti és állami képzőkre. Mert a felekezeti és állami képzőknek egyaránt van szüksége arra, hogy az oktatás színvonala emelkedjék, bensőbbé, tartalmasabbá, tökéletesebbé és szakszerűbbé váljék. Az országnak pedig arra van szüksége, hogy a tanítóképzés munkájában *egység* jöjjön létre, mert csak a tanítóképzés egysége teremtheti meg a népoktatás egységét.

Egyébként nem vesszük rossz néven, hogy cikkíró bírálat tárgyává tette a miniszternek a szakfelügyeletet életbeléptető rendeletét. Hiszen bevezető cikkünkben mi sem tartózkodtunk a kritikától. Azért *kijelentjük, hogy a Magyar Tanítóképzőben mind az állam, mind a felekezeti kartársak részéről jövő; a szakfelügyeletet tárgyazó felszólalásoknak s elfogulatlan, tárgyilagos kritikának szívesen helyt adunk.*

Gyermektanulmányi mozgalmak hazánkban. Hazánkban a gróf *Teleki Sándor* elnöklete alatt működő *Gyermektanulmányi Bizottság* igen élénk tevékenységet fejt ki a gyermektanulmány elterjesztése és fejlesztése körül. Ez a Bizottság a mult iskolai év végén oly intézményt létesített, amellyel megelőzte az európai államok legtöbbjét. Ugyanis a mult iskolai év végén *gyermektanulmányi tanfolyamot* létesített tanítók számára. A tanfolyam, amelynek vezetésére *Ranschburg Pál dr.* idegrovost és kiváló pszichológust kérte föl, elméleti előadásokkal kezdődött s két hónapig tartott. Ez előadásokon a hallgatók megismerkedtek a gyermekek testi és lelki tanulmányozásának, fölfogásának, képzet-tartalmának és szokásának, érzelmeinek, figyelmének és ítélőképességének vizsgálati módszerével. A folyó iskolai év elején a tanfolyam hallgatói a gyogyepedagógiai intézetben gyakorlatokat végeztek az összes vizsgálati módszerekből. A gyermektanulmányi tapasztalatok, amelyeken tizenkét jeles fővárosi tanító vett részt, október hónapban fejeződtek be. A Gyermektanulmányi Bizottság a tanfolyamon résztvett tanítókból megalakította az *iskolai szakosztályt*, amelynek elnökéül *Dr. Ranschburg Pált* választotta meg. E szakosztály titkára *Jablonkay Géza* fővárosi tanító lett. A Gyermektanulmányi Bizottság fölkérésére *Dr. Bárczy István* tanácsos a fővárosi közoktatási osztály vezetője, megengedte, hogy mindazon iskolák, amelyekben a tanfolyamon részt vett tanítók, az iskolai osztály tagjai, működnek, gyermektanulmányi célokra legalább a legszükségesebb eszközökkel felszereltesse. A szakosztály már megkezdte működését s a megállapított program szerint egyelőre a számolás (összeadás, szorzás, osztás) közben végbemenő szellemi munkának s a gyermekek számoló képességének exakt meghatározásával foglalkoznak. Várakozással tekintünk az iskolai szakosztály működése elé s reméljük, hogy pár év mulva szép sikert fognak felmutathatni.

Nagyszabásu terve a Gyermektanulmányozási Bizottságnak a *Gyermekmű-*

vészeti Kiállítás, amely a jövő év szeptember és október havában fog megtartani. A kiállításnak 9 csoportja lesz, u. m.: I. A gyermekek ösztönszerű rajzai. II. A gyermekek ösztönszerű kézimunkái. III. Népiskolai rajzoktatás. IV. Kisdédóvók alaki foglalkoztató eszközei. V. Kézimunka-oktatás. VI. Művészi szemléltető képek. VII. Minta-tanterem. VIII. Hazai és külföldi készítményű játékszerek. IX. Zenei osztály. E kiállítást, amely jobbára *nemzetközi* leendő, a Gyermektanulmányi Bizottság, a Néprajzi Múzeum, a Néprajzi Társaság, a kézimunkaegyesület, a kisdédnevelők egyesülete s aközegészségi egyesülettel karöltve s a kormány és a főváros támogatásával szándékozik megvalósítani. Eddig az összes osztályok megkezdték munkájukat.

A Gyermektanulmányi Bizottság még tavaly a fővárosban nyilvános *gyermektanulmányi értekezleteket* létesített. Ilyet tavaly ötöt tartottak. Az idén december 10-én nyitotta meg a sort *dr. Lázár Béla* szabad előadása *a gyermek képzeletéről*. Különösen a játékokban megnyilatkozó képzeletet ismertette a legújabb elméletek alapján. Ugyanekkor kiállították s bemutatták a közönségnek azon gyermekjátékokat, amelyek a Iparművészeti Társaság karácsonyi kiállítására a hegybánya-szélaknai játékszer-tanműhelyből beérkeztek.

A bizottság összeköttetésbe lépett a német, orosz, francia gyermekpsychologiai egyesületekkel s részt fog venni a gyermektanulmányi egyesületeknek a nyáron Berlinben tartandó nemzetközi értekezletén.

Kimutatás

a f. évi március hó 10-éig befizetett tagsági díjakról.

1903. II. félévre: Békei Józsa (4 korona).

1904-re: Oheroly János, Daniel Jenőné, Lubinszky Emilia, Lépesné Baur Irén, Korányi Sarolta (8—8 korona), dr. Gyulay Ágost (6 korona 20 fillér), Kovács Béla (2 korona 60 fillér).

1904. I. félévre: Békei Józsa (4 korona).

1905-re: Pethes János, Elekes Lajos, Gludovác Emma, Exner Leó, Mátray Gyula, Nyakas József, Ribiczey Erzsébet, ref. tanítóképző N.-Kőrös, Bobók Karola, Thaisz Lajos, Perényi János, Ruppenthal Lajos, Katonané Thuránszky Irén, Krammer József, Klotild-szeretetház, Kirchnerné Petrasevich Mária, Pataki Vilmos, áll. tanítóképző Iglón (8—8 korona), dr. Barcsa János (4 korona 40 fillér), Dékány Mihály (80 fillér), Jankó László (80 fillér), Beér Ferenc (4 korona 75 fillér).

1905. I. félévre: Heger Lujza (4 korona).

1906-ra: Guzsvenitz Vilmos (8 korona).

K é r e l e m.

Azon t. tagtársakat, akik tagsági díjaikat még eddig be nem küldötték, felkérem, sziveskedjenek ebbeli kötelezettségüknek — a januári számhoz mellékelt utalvány felhasználásával — lehetőleg rövid időn belüleleget tenni.

Tisztelettel

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

A LEGJOBB, LEGERTERJEDTEBB

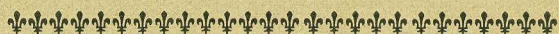
△△ KÉPES GYERMEK HETILAP △△

AZ ÉN UJSÁGOM

... SZERKESZTI ...

PÓSA LAJOS.

MEGJELEN MINDEN SZOMBATON.

Semmiel nem okozhatunk nagyobb örömet a
gyermeknek, mint AZ ÉN UJSÁGOM-mal. Meséi-
vel, elbeszéléseivel, tréfáival, verseivel, képeivel
állandó mulatságot, szórakozást szerez az apró
embereknek. **Csak 2 korona negyedévre.** Január-
ban minden előfizető gyönyörű mesemondó nap-
tárt kap ingyen. Előfizethetni AZ ÉN UJSÁGOM
kiadóhivatalában, Budapest, VI., Andrássy-út 10. sz.

— ELŐFIZETÉSI ÁRAK —

Negyedévre 2 korona

Fél évre 4 korona

Egész évre 8 korona

Mutatványszámot ingyen.

MAGYAR LÁNYOK

.....KÉPES HETILAP.....

FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA,

....SZERKESZTI....

TUTSEK ANNA.

Azoknak való ez a nagy gonddal
As szeretettel szerkesztett lap, a
kiknek a legnehezebb szép és jó olvas-
mányt adni, t. i. a fiatal magyar lány-
nak. A legjelesebb írók, tanítók, tanító-
nők írnak a MAGYAR LÁNYOK-ba.
A szépirodalmi részen kívül felette
becses és tanulságos részei a lapnak
az ismeretterjesztő cikkek, továbbá
a háztartás, kertészet, konyha, kézi-
munkák, női foglalkozások, divat stb.
———— körébe vágó rovatok. ————

ELŐFIZETÉSI ÁRA

Egész évre 12 kor.

Fél évre 6 kor.

Negyedévre 3 kor.

KIADÓHIVATAL: MUTATVÁNYSZÁM

▲ ▲ BUDAPEST ▲ ▲ KÉRÉSRE INGYEN.

ANDRÁSSY-ÚT 10.